

ЗАЦЕМКІ З ЛЕВАЙ КІШЭНІ

Леанід ГАЛУБОВІЧ: “Нацыянальны
боль нас ужо атупіў... Мы зайшліся
ад яго... І найлепшы сродак
ад гэтай “хваробы” — ад гэтых
слёз і дзіцячых літанняў — толькі
адзін: здаровы чалавечы гонар.
Мы ёсць, не зважаючы на вас,
а вы ёсць, толькі на нас зважаючы.
І ўсяго толькі. І боль адпусціць...”

5, 14—15

ПА СЛЯДАХ МАСТАКА

**Згадкі Пятра ПРЫХОДЗЬКІ
пра Анатоля Вялюгіна, абуджаныя
яго апошняй кнігай.**

6—7

ЕВАНГЕЛЛЕ АД МАКСІМА

Новыя вершы Алеся ЧОБАТА

8—9

ГАБІ-ГАБРЫЕЛА

Апавяданне Віктара СУПРУНЧУКА

9, 12

“УСЁ, ШТО ЗАДУМВАЎ У ЖЫЦЦІ, Я РЭАЛІЗОЎВАЎ”

Пётр КРАЎЧАНКА:
“Я мог бы прыстасавацца
і да цяперашняй улады,
але я заўсёды гаварыў, што магу
падначаліцца толькі таму,
каго паважаю”.

13

ШТО ЁСЦЬ ІСЦІНА?

Яўген БЯЛАСІН: “Рэальнасць
культурна-сацыяльна-палітычнага
кшталту такая, што нашу вялікую
праўду — Беларусь павінна
быць беларускай —
топчуць нагамі...”

16

*Мільгаюць згадкі-знічкі,
А то пльвуць ракой...
Спяшае электрычка —
Не конка і не брычка —
Ды наш вязе настрой...*

Фота Анатоля КЛЕШЧУКА

Беларусь — аграрная краіна. І няма большых турбот у яе грамадзян, чым своєчасова пасеяць і зжаць, падкарміць і скарміць, падрыхтавацца да восені, зімы, вясны... Такая думка прыходзіць у галаву, калі паглядзіш колькі дзён запар навіны па нашым тэлебачанні, паслухаеш радыё. Асабліва заўважны гэтакі "ўхл" дзяржаўных СМІ ў параўнанні з расійскімі, якія мы яшчэ пакуль маем мажлівасць бачыць і чуць. Там даўно ўжо нарыхтоўка кармоў не толькі не навіна нумар адзін, а зусім знікла з экрану. Як, дарэчы, і ва ўсім свеце. Тое, што натуральнае, будзённае, там не навіна, не падзея — там гэта проста праца, а не "бітва за..." Думаецца, і нашым журналістам не надта цікава рабіць рэпартажы пра падрыхтоўку тэхнікі да жніва ці ферм да зімы. Абыходзіліся ж яны без "сельгаспраблем" яшчэ колькі гадоў таму, і недахопу ў разнастайнай, жывой інфармацыі, патрэбнай глядачу, не было. Але сёння ў нас сітуацыя іншая, "устаноўкі" іншыя і, адпаведна, патрабаванні да службы навін іншыя: калі вяртацца назад, у савецкія часы, дык ва ўсім...

ПАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Па значнасці для будучыні Еўропы саміт краін-членаў НАТА, што адбыўся 7—9 ліпеня ў Мадрыдзе, пераўзышоў усе астатнія падзеі мінулага тыдня. Здарылася тое, у што да апошняга не хацелі верыць толькі на Беларусі і з чым даўно змірыліся ў Расіі: як сцвярджаюць палітычныя аглядальнікі, НАТА без крывавых баёў адваявала ў Расіі Усходнюю Еўропу. На сустрэчы прынята рашэнне аб уступленні ў НАТА новых членаў — Чэхіі, Польшчы, Венгрыі, на падыходзе Румыніі, Славеніі і краіны Балтыі, уваходжанне якіх у блок НАТА — справа часу. Украіна падпісала з 16 краінамі, што ўваходзяць у блок, дагавор, паводле якога НАТА бярэцца дапамагаць Украіне ў абароне яе незалежнасці, — зразумела, ад каго... Такім чынам, Беларусь зноў аказалася на мяжы падзелу Еўропы, на мяжы цывілізаванага свету і... Расіі... Дарэчы, прэзідэнт Расіі не прыняў удзел у мадрыдскай сустрэчы. Не паехаў на яе і прэзідэнт Беларусі, спаслаўшыся (паводле слоў прэс-сакратара) на неадкладныя справы, падрыхтоўку да... Аднак сваю ацэнку падзеям у Мадрыдзе А. Лукашэнка даў: пашырэнне НАТА на Усход ён назваў "мажліва самай вялікай памылкай заходніх палітыкаў ХХ стагоддзя". Думаецца, час паказаць, хто памыляўся і ў чым. Праўда, "свядомыя памылкі" называюцца трохі інакш.

ПРЫГАВОР ТЫДНЯ

Карэспандэнта ОРТ на Беларусі Паўла Шарамета МЗС нашай краіны пазбавіла акрэдытацыі... Такой была рэакцыя на ягоны шараговы рэпартаж пра падрыхтоўку да ліпенскіх святкаванняў у Мінску. Рэакцыя дзіўная, непрадказальная і неадэкватная. Зрэшты, можа, і натуральная і заканамерная, калі ўлічыць нядаўнія высілкі з Беларусі карэспандэнтаў РТР Леаніда Свірыдава і НТВ Аляксандра Ступнікава. Журналістам хочучь паказаць іх месца і навучыць іх, як трэба працаваць...

ТАЯМНІЦА ТЫДНЯ

Колькі каштавала бюджэту Беларусі святкаванне Дня Рэспублікі, Свята 930-годдзя Мінска, вайсковы парад, водная феерыя ды іншае, мы, пэўна, ніколі дакладна не даведаемся. Дазнацца пра гэта не змагла нават унікальная "Свабода". Называецца толькі адна лічба, але і яна ўражвае: на падрыхтоўку да Свята горада пайшло 50 мільярд рублёў, альбо больш за 1,5 мільёна долараў. Крыўдна, але жыхары астатніх гарадоў Беларусі назіралі за святкаваннем па тэлевізары.

ТРАГЕДЫЯ ТЫДНЯ

1 ліпеня ля вёскі Камень Кобрынскага раёна трапіў у аварыю аўтобус, на якім ехалі на адраўленне ў Бельгію дзеці-чарнобыльцы. Тры хлопчыкі і дзяўчынка загінулі на месцы, 62 дзяцей былі шпіталізаваны з рознай цяжкасцю траўмамі... Астатнія 228 школьнікаў на наступны дзень на трох аўтобусах паехалі адпачываць. Беларусь даведлася пра трагедыю на дарозе толькі пасля святаў.

НОВАЎТВАРЭННЕ ТЫДНЯ

14 ліпеня на Беларусі пачнуцца ўступныя экзамены ў ВНУ і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы. Кантраляваць іх ход будзе спецыяльная камісія, створаная па даручэнні прэзідэнта. Узначалі яе чамусьці не кіраўнік сістэмы адукацыі, а старшыня Дзяржкамдруку У. Замяталін. Як бачым, у нас не давараюць не толькі выкладчыкам, але і галіновым міністрам.

НАВІНА ТЫДНЯ

"У гэтую восень новых выбараў не будзе..." — паведаміў журналістам намеснік кіраўніка Адміністрацыі прэзідэнта І. Пашкевіч. Яны немагчымыя нават тэарэтычна, а не тое што практычна. Для гэтага неабходна, каб Нацыянальны сход прызначыў іх і самараспусціўся, альбо прэзідэнт распусціў Нацсход. Ні пра адно, ні пра другое размовы пакуль няма... Такім чынам, мажлівасць выбараў "пераносіцца" ўжо цяпер на вясну — лета 1998 года.

ЧУТКА ТЫДНЯ

У СМІ прамільгнула інфармацыя пра тое, што нібыта прэм'ер-міністр РБ С. Лінг падаў на імя прэзідэнта прашэнне аб адстаўцы. Дыму без агню не бывае? Пачакаем... Нешта дыміцца нібыта і каля кіраўніка прэзідэнцкай адміністрацыі. Што ж, такая работа. Гэта ж не служба пажарніка, як яе з зайздрасцю ўяўляюць у народзе: спі сабе ў шапку, пакуль не загарыцца...

АДГАЛОСКИ

Гуляць дык гуляць!

Ці з тых ты, хто пазірае як глядач? альбо хто ўдзельнічае? — альбо што не звяртае ўвагі, праходзіць міма?

Ф. Ніцшэ

Без сумневу, урачыстасці, наладжаныя з 2-га па 5-га ліпеня беларускімі ўладамі, уражанні пакінулі. Мы мусілі святкаваць дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў, 930-годдзе Мінска, Дзень Незалежнасці Рэспублікі Беларусь. Што ж, адзначаць паважаныя даты належным чынам — вярта, аднак сталася гэтак, што празмернае жаданне стварыць атмосферу грандыёзнасці, сцвердзіць, нібыта краіна квітнее, штучнае награванне святаў адно на адно спародзілі камічнасць і недарэчнасці. Так, напрыклад, арганізатары ўрачыстасцяў прагнаравалі той гістарычны факт, што першая згадка пра Мінск зафіксавана ў "Летапісе мінулых гадоў" ад 3 сакавіка 1067 года. Гэтую дакладную дату з тае прычыны, што раней свята нашай сталіцы традыцыйна адзначалася ў першыя дні ліпеня, падчас шматлікіх мерапрыемстваў старанна замоўчвалі. Досыць цям'яна ўсё і з пераносам дня Незалежнасці нашай краіны паводле вынікаў лістападаўскага рэфэрэндуму мінулага года. Да таго ж, гэтак свята чамусьці называлі Днём Рэспублікі (рэспубліка — гэта форма дзяржаўнага кіравання, пры якой вярхоўная ўлада належыць выбраным на пэўны тэрмін органам, а таксама краіна з такім дзяржаўным ладам), хаця дастаткова сімвалічна. А колькі маральна і мэтазгодна ў сэнсе эканомікі было праводзіць гэтакія шыкоўныя святочныя мерапрыемствы пасля напатаку краіны трагічных падзеяў? "Баляваннем падчас чумы" ахарактарызавалі такія дзеянні ўладаў у адпаведных заявах некаторыя палітычныя партыі Беларусі. А колькі насамрэч грошай было выдаткавана на названыя ўрачыстасці, мы наўрад ці даведаемся. Адно відавочна — процьма.

Што ж адбывалася тымі днямі ў Мінску? Напачатку былі, натуральна, гэтак званыя афіцыйныя мерапрыемствы. Так, 2 ліпеня адным з галоўных былі ўрачыстыя пасяджэнне і канцэрт, прысвечаныя дню Незалежнасці Рэспублікі Беларусі. Прамаўляў кіраўнік дзяржавы. Анічога новага, дваццаць сёмага ліпеня... народ... рэфэрэндум... брацкая Расія і г.д. Але — па-беларуску. І нельга было не пагадзіцца, слухачы А. Лукашэнка, з ягоным сцвяр-

джэннем, што "не было такога ліха, якое б абмінула нашу старонку". Аднак мы спадзяёмся на лепшае! Спадзяёмся заўжды...

На наступны дзень адбыўся парад, на якім глядачоў было менш, чым ягоных удзельнікаў. Зноў даялася чуць прамову прэзідэнта, якая сталася амаль ідэнтчнай той, што была напярэддні (але гэтым разам — па-руску). Па галоўнай плошчы сталіцы шпачыравалі вайскоўцы і вядомыя ў краіне і свеце спартсмены, праехалі баявыя машыны, праляцелі над Мінскам самалёты і верталёты. Вайсковы і паветраны парадзі прымаў галоўнакамандуючы беларускіх узброеных сіл Аляксандр Лукашэнка, а спартыўны — прэзідэнт Нацыянальнага Алімпійскага Камітэта Народ тым часам чакаў гулянняў.

Чацвёртага ліпеня распачаліся ўрачыстасці, прымеркаваныя паводле задумы ўладаў да 930-годдзя нашае сталіцы. Вялікай колькасці святочных мерапрыемстваў папярэднічала афіцыйная цырымонія адкрыцця. Спачатку выступіў Уладзімір Ярмошчык, які яшчэ раз зазначыў, што наступствы ўрагану не ёсць перашкода святкаванням. А вось далей адбылося, на маю думку, зусім недарэчнае. Ад імя шматлікіх дэлегатаў гарадоў іншых краін слова браў мэр Масквы Юры Лужкоў. Пасля кароценькага непасрэднага віншавання праз няўцямныя фразы і сцвярджэнні, накітаваў таго, што, маўляў, Масква — гэта малодшая сястра Мінска, праз своеасабліваю інтэрпрэтацыю гістарычных звестак, Лужкоў паचाў прамаўляць як на палітычным мітынгу. Карацей кажучы, мэтанакіравана і, мажліва, дальнабачна асвойваў беларускую прастору. Потым папулярнага мэра Лужкова змяніў папулярны эстрадны спявак Газманаў і натхнёна выканаў на свяце Мінска песню пра Маскву (!). Ніякаватасць сітуацыі была відавочнай, таму вядучыя трансляцыі гэтых урачыстасцяў на Беларускім тэлебачанні пафасна запэўнівалі, што песня нібыта ўвасабляе аднасць двух, вядома якіх, народаў.

Працягвала святкаванне тэатралізаваанае прадстаўленне-шэсце "Стагоддзі па-над Мінскам". Паглядзець эпізоды з гісторыі роднага горада прыйшло багата мінчан. Выглядала ўсё маштабна і відоўшчым. Безумоўна, народу такое шоу не магло не спадабацца, а для многіх яно сталася адначасова і своеасаблівым ліквідаваннем непісьменнасці ў галіне гістарычных ведаў.

На гэтым усё далёка не скончылася. Быў і агонь нябесны на

вадзе, і была ў дзеянні конная міліцыя ў парку Чэлюскінцаў, і былі непработныя чэргі ў крамы і прыбіральні, калі мінчане актыўна даводзілі, што піва — беларускі нацыянальны напой.

Зразумела, усяго нельга было пабачыць, а значыць, цяпер і не апісаць. Аднак пра адну акцыю, што адбылася тымі днямі, мабыць, самую цікавую, вярта распавесці. Сквер імя Я. Купалы — месца, дзе панаваў да насамрэчнай беларускасці. Гэта вельмі выразна кантраставала з пафаснымі, відавочна ангажаванымі прамовамі аб Саюзе з Расіяй, песнямі маракі і г.д., што аніякім чынам не стасавалася з тым фактам, што наша краіна мусіла святкаваць дзень Незалежнасці. Так, напачатку прысутныя ў скверы адзначылі 115-я ўгодкі народнага сьпяна нашага паэта-песняра Янкі Купалы. А ўжо пасля быў наладжаны фестываль-праект "Песнярок", які ўяўляў з сябе выступленні аічных гуртоў, што выконвалі па некалькі сваіх песень і па адной кампазіцыі з рэпертуару "Песняроў". Гэтак атмасфера падахочвава моладзь раз-пораз агучваць, але без палітычнай аздобы, — "Жыве Беларусь!". Напрыканцы спявалі самі "Песняры", якіх глядачы асабліва ўдзячна віталі, калі тыя адну са сваіх песень прысвяцілі памяці нашых беларускіх дзетак, што трагічна загінулі ў аўтамабільнай катастрофе. Увогуле ж складна ўражанне, што арганізатары імпрэзы "Песнярок" свядома пакінулі сваю акцыю ў некаторай ступені па-за межамі свят (маўляў, хочаце — святкуйце). Трэба меркаваць, з розных прычын.

Святочнасць згаданых дзён паступова сыходзіла, аднак даўгачаснасць і размах урачыстасцяў пэўным чынам зацьміла Купалле, сіл на якое не засталася ані ў людзей, ані ва ўладаў.

Яшчэ нямаю будучы абмяркоўваць у краіне гэтыя святы альбо псеудасвяты (як каму заўгодна). Прычым часцяком з палітычнай афарбоўкай. Так, да прыкладу, апазіцыя даволі доўга будзе турбавацца грашмыма, што пайшлі на святочныя мерапрыемствы. А ўлада — сцвярджаць, што нібыта дасягнута духоўная аднасць з народам і распавядаць, як свабодна і часам свавольна пачувалі сябе падчас святкаванняў беларусы.

Відавочным жа падалося адно. Наш народ можа выходзіць вялікай грамадой не толькі на дэманстрацыі. На жаль, такая мажлівасць выпадае зрэдку.

Кірыла ПАЗНЯК

З НАГОДЫ

Паўтарэнне пройдзенага

Па-першае, тыражы нашых дзяржаўных СМІ грамадска-палітычнага накірунку, на жаль, не павялічваюцца. Усе разам узятыя апазіцыйныя газеты не здольныя канкураваць у гэтым плане з адным-двума масавымі дзяржаўнымі выданнямі. "Свабода", "Імя", "Народная воля", "БДГ" "абслужваюць" строга акрэслены электрат БНФ, АГП, БСДГ і г.д. (блізка 2 млн. чалавек). Агульны тыраж усіх нашых апазіцыйных выданняў не большы за пяцьсот тысяч асобнікаў. Такім чынам, чытачы гэтых апазіцыйных газет, а значыць, сама апазіцыя варыцца ва ўласным соку. І ёй застаецца адно што ўвасабляць у рэаліі канцэпцыю рэвалюцыйнай меншасці.

Па-другое, змест незалежных СМІ нібыта касцянее, набывае, нейкі застылы стан. Публікацыі ў многіх газетах дужа падобныя, паўтараюць адна адну. Так, метады паўторнага, неаднаразовага ўздзеяння на чытача і слухача досыць прадуктыўны, аднак тут гэта не прайдзе. Бо чытач так жа "БДГ" — гэта сталы чытач, і яму патрэбна ў першую чаргу інфармацыя. Да таго ж, гэты чытач

пераважна высокаадукаваны чалавек. А чытачы "Свабоды", скажам, яе гэтак званыя аналітычныя матэрыялы, часам здзіўляюцца: няўжо рэдакцыя лічыць, што тое, што яны хочучь давесці да чытача, трэба тлумачыць тым, хто заўсёды бярэ ўдзел у дэманстрацыях? "Імя" ж, якое лічыцца вельмі апазіцыйнай ды яшчэ інтэлектуальнай газетай, ніяк не выяўляе сябе як нацыянальнае выданне. "Народную волю" псуе невыразнасць яе старонак і адначасова ці не знарочыстая іх пафаснасць.

Нарэшце, па-трэцяе, у стасунках беларускіх незалежных СМІ і ўлады знікае нават раздражняльны эфект. Кіраўніцтва краіны навучылася моўкі ўспрымаць выпадкі апазіцыйнай прэсы, не зважаю на яе "прыколы", і гэта дало пэўны вынік. Перастаў лятаць бумеранг — і не стала цікавасці сачыць за тым, адкуль ён кінуты і куды вернецца.

Гэта толькі вельмі кароценькія развагі пра цяперашні стан беларускіх незалежных СМІ. Як то кажучы, з нагоды. Ды, думаецца, ёсць каму разгарнуць тэму.

К. П.

"Я — з Віцебска!"

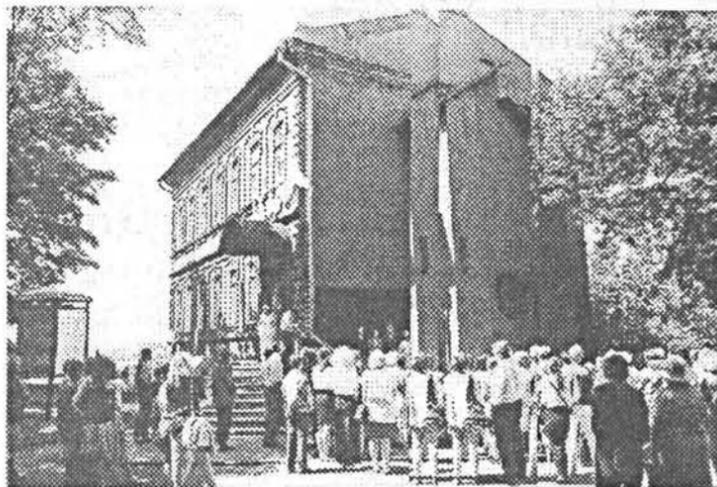
У Віцебску скончыліся чарговыя Міжнародныя Шагалаўскія дні і чарговы Міжнародны Шагалаўскі пленэр. На выніковай выставе былі прадстаўлены творы 26 мастакоў — удзельнікаў пленэру. Канчатковы склад удзельнікаў бліжэй да заканчэння крыху змяніўся. Прыехаў яшчэ адзін мастак з Расіі, прыехала мастачка з Грэцыі. Былі змены ў беларускай "камандзе".

Міжнароднае журы прысудзіла Гран-пры мінскаму мастаку Алеся Ксяндзову. Яшчэ адзін беларус сярэд лаўрэатаў — Сяргей Цімохаў з Полацка. Астатнія ўзнагароджаныя — Сюзана Петрусевіч з Латвіі, Раймондас Савіцкіс з Летувы, Яўген Гінзбург з Расіі.

Чыныя ўдзел мелі ў Шагалаўскім свяце і самі віцебчкі. Да свята была прымеркавана маштабная культурніцкая акцыя "Я — з Віцебска" (вялікая выстава віцебскіх мастакоў і сцэнічная дзея —

харэаграфія і дэманстрацыя сучаснай моды). Ад многіх я чуў, што творчасць "мясцовых" уражае не меней чым экспазіцыя "гасцей". Выстава "Я — з Віцебска" стаіць у шэрагу аналагічных, хоць і не такіх маштабных акцый. А гэта выстава сучаснай беларускай графікі з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, твораў мінскага фотамастака Уладзіміра Парфянка, экспазіцыя з Германіі, іншыя імпрэзы.

Асобна трэба сказаць пра адкрыццё выставы літаграфій Марка Шагала з музея ў Ніцы і фонду Іды Шагала. Мінчукі бачылі яе раней. Гэта выстава ў Віцебскім мастацкім музеі — адна з кульмінацый свята. Цяпер Віцебск мае нешта нахталт нашага Траецкага прадмесця. Гэта вуліца Пакроўская, на якой адкрыты Дом-музей Марка Шагала і часткова зымітавана гістарычнае асяроддзе. З гэтай нагоды на вуліцы адбылася тэатралізаваная імпрэза.

Апошняя кропка свята і ягонаю самаю высокаю нотай стала начное відовішча "Прысвячэнне Майстру", афіцыйнае закрыццё Дзён і пленэра ў скверы побач з Віцебскай ратушай. Цудоўная рэжысура, натхнёныя выканаўцы, усхваляваная і расчуленая публіка...
Можна скласціся ўражанне, што

Дні і пленэр былі напоўнены выключна вернісажамі і прэм'ерамі. Але была найперш работа для розуму і душы. Плён гэтай працы яшчэ наперадзе.

П. В.

На здымку: Арт-цэнтр Марка Шагала ў Віцебску.

Фота БЕЛТА

Каханне пад акупацыяй

Славамір Адамовіч. Вершы. Мінск, 1996.

Не памылюся, калі скажу, што С. Адамовіч сёння адзін з самых папулярных беларускіх паэтаў. Восі і гэты зборнічак паэзіі, які літаральна мільгануў перад вачыма, прыйшлося прасіць у аўтара, бо не дакупіцца. О, парадоксы беларускага літаратурнага жыцця! Паэт, сведамы беларус і нацыяналіст стаўся вядомым дзякуючы вершу, напісанаму... па-руску. Але ў гэтым і заключаецца сакрэт С. Адамовіча, які прывёў яго ўрэшце да... папулярнасці. Бо асноўнае, што характэрна для вершаў гэтага зборніка, як, мабыць, і для ўсёй паэзіі апошніх гадоў С. Адамовіча, у чым ён сам, урэшце, і прызнаецца, гэта — "маленькі сцёб".

Няма, пэўна, такой тэмы ў чалавечым жыцці, дзе б паэт не "сцэбануўся". Жаданне шакіраваць, паралізаваць чытача, уразіць тэмаю верша, абурыць урэшце паводзінамі лірычнага героя — любімыя сродкі С. Адамовіча ў паэзіі. Ён піша "антымаральныя" вершы, "наязджаныя", напрыклад, на біспрэнны інстытут каталіцкага касцёла, пэлібат, ці на іншы, ужо грамадскі інстытут, на сям'ю, ці з гонарам заяўляе: "Я палюбіў цябе, дзятко, маніякальна... табе трынаццаць... а мне ўжо трыццаць тры". Часам ён з асалодаю смакуе антысцэтычнаныя нюансы, ці сам свядома праграмуе іх. Цяжка з гэтага зрабіць сапраўдную паэзію, і С. Адамовіч, хіба што, не здолеў пераканаць мяне ў адваротным. Восі, апяваючы ў "Одзе" жаночыя вускі, ён піша: "Пад рымскім носам чорны вус блішчыць у сонечным святле", як бышчам бы гэта не кабета, а які-небудзь кірасір. Восі такім чынам, правяраючы ў вершах сябе: "Адмоўна сведчыць Васэрман. Я ажываю", паэт адначасова правярае і чытача, ягонаю здольнасцю ўспрымаць паэтычны "сцёб", і не больш таго.

Можна казаць пра больш ці менш удалыя практыкаванні ў "сцёбе" С. Адамовіча, бо, паўтараюся, няма такіх тэм, якія былі б забароненыя для паэта. Можна паціснуць плячымі, чытаючы чарговую варыяцыю на тэму арганістыкі, можна смяяцца, уяўляючы кэдэбэшніка і паэта, які гарача пераконвае каханку: "Пакуль ён стаіць за дзвярыма, Мы будзем спружынай рыпецць...", можна проста пасміхнуцца, чытаючы "пагрозы" паэта: "Калі ты здрадзіш мне аднойчы, Ад гэтай здрады атрымаўшы Так многа асалоды... Я ўспомню дзе ляжаць набой".

І пра сур'эзныя, нават трагічныя рэчы металічнага знішчэння беларускай культуры, дзяржавы, незалежнасці, а каго зараз з беларускай інтэлігенцыі яны не хвалююць, якое адбываецца на нашых вачах, паэт таксама піша са "сцёбам". Ён ведае, хто ў гэтым вінаваты, як, урэшце, ведаем і ўсе мы, але людзям "з цвёрдым каркам і чэрствам сэрцам", як напісана пра такіх у Бібліі, любы гумар неадаспадобы.

Сярод "сцэбанутай" паэтычнай руды ёсць у гэтым зборнічку і золата паэзіі. "І я стаю, чакаю каханую, Боты мае юхавыя прыемна рыпаць" — з задавальненнем чытаю я. "Я прыйшоў. Ты рабі, што трэба: Расцялуй, альбо прагані. Альбо выплаві з мяне сэрэбра На сваім залатым агні" — і гэта добра. Найлепшы твор у зборнічку, як мне падаецца, паэма "Алжыр": "Мы не баімся арыштанцкай робы, Мы за Радзіму робім гэты крок" — піша С. Адамовіч. Пагодзімся, нават калі гэты крок зроблены ў форме паэтычнага "сцёбу".

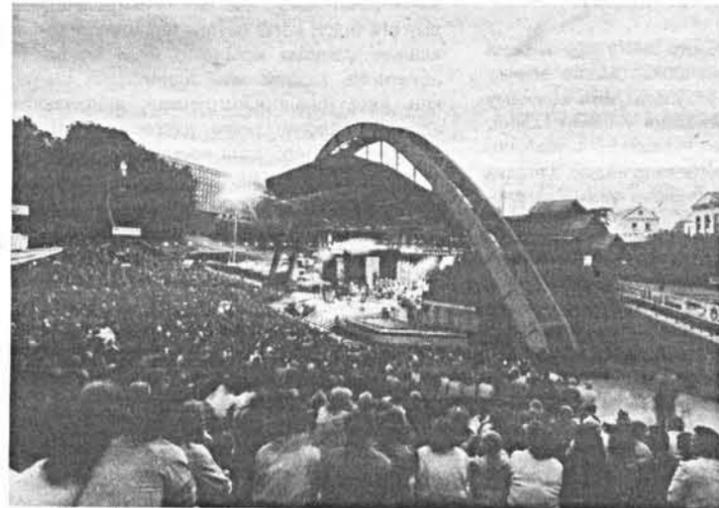
Алесь БЯЛЯЦКІ

Сёння — "базарны" дзень!

У ВІЦЕБСКУ ўРАЧЫСТА АДКРЫВАЕЦЦА VI МІЖНАРОДНЫ ФЕСТИВАЛЬ МАСТАЦТВАЎ "СЛАВЯНСКИЙ БАЗАР-97"

Самая дакладная і падрабязная інфармацыя пра яго — у віцебскім прэс-цэнтры, вакол якога ўжо гуртуюцца акрэдытаваныя

на фестывалі журналісты. Але сёння ведаюць і ў сталіцы: "базарныя" дні прывабляюць шматлікіх (у тым ліку й тэлевізійных) глядачоў

конкурсам маладых выканаўцаў, фестывалем дзіцячых шоу-праграм, кінапаказамі ды мастацкімі выстаўкамі, канцэртамі "зорак" расійскай эстрады Валерыя Лявонцьева, Філіпа Кіркорава, гуртоў "Іваншукі-Інтэрнэшнл", "Агата Крысці" ды інш.

Падчас "Славянскага базара" ўрачыста адзначыць сваё 10-годдзе Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі. Як паведаміў на мінскай прэс-канферэнцыі яго мастацкі кіраўнік маэстра Міхал Фінберг, юбілейны фестывальны канцэрт адлюструе творчыя набыткі калектыву за 10 гадоў. Праграму будзе весці званы маскоўскі каментатар Святаслаў Бэлза; лаўрэаты фестывалю, у якіх удзельнічаў аркестр, выканаюць у яго суправаджэнні папулярныя песні; павітаюць юбіляра такія вядомыя асобы, як Юры Саульскі, Ігар Лучанок, Алег Лундстрэм, Юры Антонаў, Валеры Сюткін, Алёна Свірыдава... Упершыню на "Славянском базаре" будуць годна прадстаўлены салісты-спевакі ды інструменталісты аркестра. Прагучаць лепшыя песні беларускіх кампазітараў, напісаныя на выдатныя ўзоры беларускай паэзіі. І гэта радуе...

С. Б.

На здымку: летні амфітэатр зноў прымае гасцей.

Фота А. ХИТРОВА, БЕЛТА

Павел МІСЬКО

Латафагі

Народ быў такі ў час Гамера,
Што страціў і гонар, і памяць,
Бы змусілі чары хімераў
Не помніць нічога, не цяміць.
Зайшлі там усё не ў завулак,
А ў пастку якусю, тупік,
На дурню садзеў

там прыдурак

І высаловаў язык.
Суседа ўдалося абкрасці —
То цешыцца будзе, цявіль, Смяяцца, аж хліпаць ад шчасця,
І пальцам ля скроні круціць.
Спявалі: "Што ўбіў, то і ўехаў,
Што стрэў, то адразу і з'еў!"
Праца лічылася грэхам,
Дзвіз быў: дзе злез, там і сеў.
"Ну і што, калі плюнулі ў вочы?
Дык Божая ж гэта раса!"
"Сні! Сутак нам Бог

не прыточыць!"

Яшчэ там любілі казаць.
Жылі, як бур'ян-пустазелле,
Як марная ў полі трава,
Не ведалі, нібы з пахмелля,
Нашто на плячах галава.
...Народ жыві такі ў час Гамера
І вымер, заснуўшы навекі...
Легенда ці казка? А веру...
Лёс гэты ва ўсіх недарэкаў.

"Няпростая" філасофія ў краіне прастакоў

Няпраўда, што беларусы — дурныя калгаснікі і нацыянальныя недаумкі! Яны проста зацяттыя кансерватыры і меланхолікі, якія вельмі марудна паддаюцца знешнім уздзеянням і не спішаюцца адмаўляцца ад старых звычак. Нават калі тыя звычкі такія недарэчныя, як сённяшняя вера ў геній "калгаснага цара", шчаслівае савецкае "ўчора" або халёўна-інтэграцыйнае "заўтра". Сярод іх трапляюцца і выкапнёвыя анахранізмы, з паталагічнай нелюбоўю да гандлю і гандляроў, да людзей, якія "нажываюцца на гарбе сапраўдных вытворцаў — рабочых і сялян".

Гэты, бадай, яшчэ феадальны забабон пасляхова перажыві сацыялізм з імперыялізмам і патрапіў у постіндустрыяльны час, калі абмен, рух і спажыванне тавараў стала сімвалам і асноўнай праблемай эпохі. Бо галоўнае сёння — не колькі зрабіць, а як збыць, знайсці спажываўца. У час, калі ва ўсім свеце гандаль і рэклама — паважаная і зусім не простая справа, у нас па савецка-феадальнай

традыцыі галоўны герой — чалавек з віламі, кувалдай ці ў горшым выпадку — з ружом. Калі ж у цябе ў руках калькулятар, а на плячах яшчэ галава — то не інакш махляр, спекулянт ці злодзеі.

На жаль, такая ўбогая філасофія пануе ў галовах большасці "простых людзей" і не пакідае "няпростым" шанцаў змяніць жыццё да лепшага. Даўно вядома, што наперад, да заможнасці і працітанна рухае грамадства эліта — тэхнічная, навуковая, духоўная, палітычная. Рухаві і тэлефон, камп'ютэр і штучны інтэлект, сучасныя сацыяльна-палітычныя інстытуты стварыў не мужык з рыдлёўкай і не баба з сярпом, а тыя "няпростыя" людзі, якія заўсёды вытыркаліся з агульнай масы, не ўпісваліся ў прамалінейную камуністычную перспектыву, а зараз — у дубовую беларускую "вертыкаль". У выніку простыя становяцца больш беднымі і злымі, а эліта вымушана сыходзіць у эміграцыю або прыкінуцца таксама "простай". Каб змяніць сітуацыю, мала памя-

няць аднаго чалавека ці кіруючую вярхушку, трэба змяняць філасофію і псіхалогію працоўных, беспрацоўных і падрастаючых "мас". Можна сказаць, што сёння трэба ствараць культ "няпростага чалавека", ідэал новага беларуса. Тым больш гэта актуальна на фоне моцнага ціску амерыканскай і расійскай маскультуры, якія нясуць пераважна спрощаныя, прымітыўныя ідэалы, часцей адмоўнага характару. Чаго варты прыклад лёгкага ўзбагачэння на тэлегульніх, феномен новых рускіх, жорсткасць амерыканскіх трылераў, расійскай "чарнухі" і г. д.

Ідэал новага беларуса, на маю думку, мусіць мець іншыя рысы. Па-першае — культ адукацыі, культ набыцця новых, сучасных ведаў. Па-другое — гістарычна-нацыянальная дасведчанасць, адчуванне сваіх каранёў і папярэднікаў. Трэцяе — культурная арыентацыя на еўрапейскія — як больш блізкія нам — традыцыі. Чацвёртае — павага да прыватнай свабоды і асабістых перакананняў чалавека

як працяг старой беларускай традыцыі.

Такім чынам, культ "няпростага чалавека" ёсць спроба звярнуцца да творцы, зрабіць стаўку на больш здольных і незалежных, таленавітых і свабодных. Менавіта ў такіх людзях мае патрэбу Беларусь, менавіта яны змогуць скрануць яе з мёртвай кропкі.

У гэтай сувязі ўзнікае адно вялікае пытанне — адсутнасць элітарнай беларускай адукацыі. Сёння не існуе вышэйшых беларускамоўных навучальных устаноў нават у гуманітарнай сферы, не кажучы ўжо пра тэхнічную, эканамічную, медыцынскую, юрыдычную. А патрэба ў сучаснай, еўрапейскага ўзроўню адукацыі, у прэстыжных беларускамоўных установах будзе нарастаць. Гэта пры тым, што палітыка "мовна-языковага равенства" ў лепшым выпадку выключнае дапамогу з боку ўлад, а ў горшым і саму магчымаць такой адукацыі на Беларусі.

Дык што, зноў за мяжу? Ці мо адкрыць беларускі ўніверсітэт у Львове, Смаленску ці Вільні? І зноў "простыя людзі" будуць прасцейшыя, бедныя — бяднейшыя, дурныя — дурнейшыя... Аднак, здаецца мне, што ёсць тут нехта не зусім такі прастак, якім хоча прыкінуцца. Можна, вы яго ведаеце?

Вяско АУРАМЕНКА

г. Магілёў

Пленэр у Дудутках

Першы гарадскі пленэр скульптараў адбыўся ў 1989 годзе, наступны — праз год, пасля чаго наступіла працяглая паўза. Перапынак доўжыўся аж да гэтага года, каб выліцца адразу ў дзве мастацкія акцыі. У дзень, калі закрываўся чарговы гарадскі пленэр, адбылося адкрыццё Міжнароднага пленэра маладых скульптараў з удзелам Міністэрства культуры.

Месца правядзення яго выбрана надзвычай удала: гэта вядомы ўжо ў рэспубліцы Дудзічы, якім прадпрымальнік Яўген Будзінас вярнуў старажытнае найменне Дудуткі. Было штось сымвалічнае ў тым, што ўдзельнікі акцыі — госці з Расіі, Казахстана, Кыргызстана разам з мясцовымі калегамі перш пазнаёміцца з матэрыяльнай культурай беларускай зямлі, адчуваючы, чым яна жыла і жыве, дакрануцца да яе каранёў.

Адзіны ў Беларусі недзяржаўны музей, які належыць фірме "Паліфакт", вельмі прыдатны для такога знаёмства. Колькі слоў аб перадагсторыі музея. Задумаўшы заняцца сельскай гаспадаркай і набыўшы 170 гектараў зямлі ў Пухавіцкім раёне, Я. Будзінас як пісьменнік не мог не зацікавіцца мінулым гэтай мясцовасці. Высветлілася, што яно звязана са шляхецкім, мастацка адораным родам Ельскіх.

Міхала Ельскага называлі "літоўскім Паганіні", Аляксандр быў этнографам, стваральнікам геаграфічнага атласа і музея, Казімір — скульптарам. Іх продкаў Юзэф Прозар, першы ўладальнік памесця, некалі прывёз сюды 20 рамеснікаў з Германіі. Мабыць, сам дух гэтай зямлі падказаў ідэю стварэння музея пад адкрытым небам (так званана скансена), дзе будуць адноўлены традыцыйныя рамёствы і побытавая культура народа.

Экспедыцыя ў Дудутках, як звычайна, пачалася з ветрака, перавезенага сюды з Гомельшчыны, прадоўжылася па рэштках воднага парку, які плануецца аднавіць, зрабіла перапынак ля купальскага кастрышча. Нашым гідам была кандыдат геаграфічных навук Г. Патаева, дырэктар створанай пры комплексе турыстычнай фірмы. Гаспадар, старшыня праўлення "Паліфакта", замяняў яе толькі двойчы: пры дэманстрацыі аднаго цікавага апарата з дэгустацыяй "беларускай самапальнай" і ў сталарцы. Там паглядзець было што: старажытныя чоўны, падвешаная маслабойка ў выглядзе калыскі, рэдкая прылада — "заменнік жонкі", з дапамогай якой не дужа цвярозны шляхціц знімаў боты... А ці даводзілася вам бачыць даваенны аўтамабіль — "Жук-Фольксваген", "Мышаня", напалуўраўляны членавоў для камандавання рэйха? Усе яны рэстаўроўваюцца ў спецыяльнай майстэрні. Панская карэта, арлоўскія рысакі, басейн у выглядзе агромністай бочкі, паходная французская кухня часоў Напалеона — адным словам, экзотыка, адроджаная старасветчына...

На афіцыйнай частцы адкрыцця пленэра словы прывітання сказалі намеснік міністра культуры В. Гедройц, загадчык аддзела музеяў і выстаў С. Маслоўскі, сакратар праўлення Саюза мастакоў С. Гарбунова. Прысутным прадставілі рэктара Інстытута праблем культуры У. Скараходава, загадчыка кафедры скульптуры Акадэміі мастацтваў У. Слабодчыкава, а таксама непасрэдных апекуноў творчай моладзі — выкладчыка Аляксандра Фінскага (ён мастацкі кіраўнік) і дырэктара музея Тамару Станкевіч, на чые плечы леглі арганізацыйныя клопаты.

У адкрыцці Міжнароднага пленэра, які адбыўся згодна мемарандума аб культурным супрацоўніцтве чатырох дзяржаў, прынялі ўдзел супрацоўнікі пасольстваў Расіі, Казахстана, Кыргызстана.

Праз 20 дзён маляўнічыя куточки сучаснага маэнтка аздобяць драўляныя скульптуры. Будзьце ўпэўнены: людзі, аб'яднаныя жаданнем жыць па-чалавечы, здольныя ацаніць прыгожае...
НАШ КАР.

Памяці Варлена Бечыка

Пачаў працу Дабрадзейны літаратурна-мастацкі фонд Ларысы Кароткай, створаны ў памяць пра яе сына — пісьменніка Варлена Бечыка. Заснавальнікі фонду — выпускнікі Прылуцкай сярэдняй школы Мінскага раёна, якую ў свой час канчаў і В. Бечык.

Даведкі па тэлефонах: 213-44-61, 264-07-20, 249-37-01.

Разліковы рахунак N 3015100010017 у філіяле "Белбудінвест" АА "Белкамбанка", код 744.

Клод ЖАЛІФ: "У палітычным плане час даверчага і пастаяннага дыялога яшчэ не надышоў"

З НАДЗВЫЧАЙНЫМ І ПАЎНАМОЦНЫМ ПАСЛОМ ФРАНЦЫІ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ КЛОДАМ ЖАЛІФАМ ГУТАРЫЦЬ НАШ КАРЭСПАНДЭНТ

— Спадар Пасол! 14 ліпеня Французская Рэспубліка адзначае нацыянальнае свята ў памяць пра падзеі 1789 года. Ці не маглі б Вы нагадаць нашым чытачам пра тыя далёкія і незабыўныя дні?

— Пастаноўка вашага пытання вымагае ўдакладнення і для гэтага трэба ўспомніць падзеі, якія прывялі да ўстанаўлення Нацыянальнага свята: пасля вайны 1870 года і Парыжскай камуны ў Францыі ўсталёўваецца Рэспубліка; аднак манархістаў у Асамблеі большасць, і яны рыхтуюць вяртанне каралеўскай улады. Толькі ў часе выбараў 1876 года перамогу атрымліваюць рэспубліканскія партыі і новы рэжым канчаткова стварае свае інстытуты. Выходзячы з гэтага, у 1880 годзе 14 ліпеня становіцца нацыянальным святам; але, каб не выклікаць вялікай незадаволенасці сярод часткі грамадскасці, закон, які яго абвясчаў, не ўдакладняў прычыны выбару гэтай даты. Такім чынам, утварыліся два 14 ліпеня: 14 ліпеня 1789, дзень узятця Бастыліі, які сімвалізуе паўстанне і перамогу над тыраніяй, і 14 ліпеня 1790 года, Свята Федэрацыі (прайшло ў Парыжы на Марсавым Полі, там, дзе цяпер знаходзіцца Эйфелева Вежа), якое было, у часе рэвалюцыі, адным з рэдкіх момантаў нацыянальнага адзінства розных састаных грамадства і ў святкаванні якога прымаў удзел сам кароль, які на той час яшчэ быў на троне. Дык вось, 14 ліпеня — гэта адначасова і сімвал свабоды (1789), і сімвал адзінства (1790).

— Ваша краіна штогод адзначае 14 ліпеня сваё нацыянальнае народнае свята. Якое ж сымвалічнае значэнне гэтай падзеі для французскага народа сёння і як гэтая дата адзначаецца ў Францыі?

— Дзень 14 ліпеня хутка страціў свой палітычны аспект (перамога левых над правымі), які ён меў у 1880-ым. Яго зрабіла вельмі папулярным, трохі парадакальным чынам, тое, што, пачынаючы з першых гадоў святкавання, ён быў адзначаны правядзеннем ваеннага параду: гаворка ішла аб тым, каб падняць прэстыж французскай арміі, пасля ганебнага паражэння ў 1870 годзе ў вайне з Прусіяй, у ваках грамадскасці, якое марыла толькі аб рэваншы. Гэты каларытны і патрыятычны спектакль спадабаўся народу, і 14 ліпеня становіцца нагодай для спантаннага і забаўляльнага збору народа. У такім выглядзе ён захавася да нашых дзён, у ім мы пакінулі традыцыйны ваенны парад, менш за ўсё прызначаны дэманстраваць сілу, хутчэй гэта нагода паказаць усім, жывым і мірным чынам, саюз арміі і нацыі.

— Вы з'яўляецеся першым Паслом Французскай Рэспублікі ў Беларусі. За час знаходжання на гэтай адказнай пасадзе зроблена нямаля для наладжвання ўсебаковага супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі. Што Вам не ў поўнай меры ўдалося здзейсніць з задуманага?

— Ніколі нельга заставацца задаволеным у поўнай меры сваёй дзейнасцю. Але, шчыра кажучы, я не думаю, што можна было б зрабіць больш, чым было зроблена. У палітычным плане час даверчага і пастаяннага дыялога яшчэ не надышоў, але ён прыйдзе, і ўсё, што мы паспрабавалі зрабіць, гэтаму паслужыць. З пункту гледжання эканамічных і камерцыйных адносін вынік мог бы

быць лепшым, але абставіны гэтаму не спрыялі; шмат патэнцыяльных партнёраў здолелі пазнаёміцца адзін з адным і дзейні пачалі разгортвацца. Што да супрацоўніцтва ў галіне культуры і тэхнікі, дык яно надзейна заваявала сваё месца і яму спадарожнічае вялікі поспех: менавіта ў гэтай галіне ёсць значны зачыны на будучае, гэта ёсць фактар збліжэння інтэлектаў.

— Звычайна дыпламатычны пратакол не дазваляе службовым асобам падрабязна гаварыць пра факты асабістага жыцця. Але сёння, напэўна, той выпадак, калі можна трошкі адсці ад гэтага правіла. Калі ласка, раскажыце пра сябе і сваіх блізкіх.

— Пратакол мае свае патрабаванні. Але, на шчасце, ён не накладвае поўную забарону на дэманстрацыю асабовых якасцей дыпламатаў. Сапраўды, у гэтай прэфесіі складана цалкам падзяліць жыццё прафесійнае і асабістае, прыватнае. Але гэта ўяўляе і пэўныя выгоды, у прыватнасці, для жонкі, якая ўдзельнічае, больш чым пры любой іншай прафесіі, у гэтай асабіста свайго мужа: мая жонка, знаходзячыся заўсёды са мною ў Мінску (нашы дзеці і ўнукі жывуць у Парыжскім раёне), высока ацаніла кантакты, якія ў яе былі тут. Акрамя таго, можна паспрабаваць спалучыць асабістую дапытлівасць з афіцыйнымі інтарэсамі, напрыклад, для мяне, які любіць гісторыю, удзел у артыстычным жыцці і вывучэнне грамадства былі зусім не бескарыснымі заняткамі.

— Вы надзвычай камунікабельны чалавек. Як Вам удаецца выклікаць давер суб'ектаў?

— Я не ўпэўнены, што змагу адказаць на ваша пытанне, бо мне цяжка даваць адзінку самому сабе. Але я ўпэўнены, што кожнаму чалавеку ёсць што сказаць у сваёй галіне, калі яго здоліць выслухаць. І я заўважаю, што людзі часта маюць тэндэнцыю занадта шмат гаварыць і не ўмеюць уважліва слухаць: я ж спрабую зрабіць адваротнае...

— Адным з асноўных Ваших захапленняў з'яўляецца чытанне. Якім жанрам і творам аічынных і замежных аўтараў Вы аддаеце перавагу?

— Гэта залежыць ад моманту і абставін. Тут я найперш чытаю творы і часопісы, што датычаць гісторыі, інтэлектуальнага жыцця ці рускай, ці беларускай рэчаіснасці, на французскай, англійскай або на рускай мовах. А, у прынцыпе, я люблю перачытваць вялікіх класікаў: Бальзака, Стэндаля, таксама Дастаеўскага і Талстога, ці яшчэ Фолкнера, амерыканскага пісьменніка, гэта не надта арыгінальна, але я люблю "адкрываць" для сябе не зусім вядомых аўтараў альбо чытаць тых, хто забыты; з другога боку, люблю знаходзіць сувязь між чалавекам і мясцінай. Ці ведаеце вы, напрыклад, што ў Нясвіжы і ў Шклове жылі, у 18-м стагоддзі, дзеячы тэатра і балета, вельмі вядомыя ў Францыі?

— Спадар Пасол! У якой ступені за час знаходжання ў Беларусі Вам удалося спазнаць менталітэт нашага народа?

— Нельга быць цалкам упэўненым, што разумееш менталітэт народа: нават у Францыі ў мяне здараюцца сюрпрызы! У пэўным

сэнсе, тут прасцей зразумець, таму што грамадства больш аднароднае (нягледзячы на ўсе падзелы), менш разгортванае, і яшчэ таму, што сур'ёзныя праблемы настолькі відавочныя, што засланяюць сабою ўсе астатнія. З другога боку, ясна, што іншазаемец застаецца заўсёды крыху па-за рэальным мясцовым жыццём. Тым не менш, нягледзячы на ўсе бар'еры, у мяне складаецца ўражанне, што я досыць лёгка ўваходжу ў гармонію са сваімі суразмоўнікамі.

— За 5 гадоў знаходжання ў Рэспубліцы Беларусь Вы сустрэкаліся з рознымі людзьмі. Якая з сустрэч памятная для Вас?

— Найбольшыя ўражанні застаюцца ад першых сустрэч. У мяне гэта адбылося ў Парыжы, у красавіку 1992 года, яшчэ да майго прыезду ў Беларусь, калі я ўдзельнічаў у правядзенні афіцыйнага візиту Старшыні Вярхоўнага Савета ў Францыю. Дэлегацыя, на чале са спадаром Станіславам Шушкевічам, складалася таксама з Пятра Краўчанкі, Ніла Гілевіча, Ніны Мазай... Гэта было для мяне лепшым магчымым пачаткам дзейнасці! Але я не забуду таксама і тое, што я быў першым паслом, што займаў пасаду ў Мінску, які нанёс візіт будучаму першаму Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь...

— З Вашага гледзішча, якія найбольшыя дасягненні ў галіне развіцця беларуска-французскіх адносін? Што садзейнічае і што замінае іх развіццю?

— Самай большай перашкодай з'яўляецца, вядома ж, розніца ў палітычнай, эканамічнай і сацыяльнай эвалюцыі, і спатрэбіцца яшчэ шмат часу, каб яе пераадолець. З другога боку, існуе пэўнае падабенства між нашымі дзямомі краінамі, якое маглі б аблегчыць задачу: яшчэ аднолькава шануюць культурныя каштоўнасці, прызначаюць адносна важную ролю дзяржавы, маюць падобныя гістарычныя кропкі адліку. Таму я не pesimist, што датычыць аддаленай і не вельмі аддаленай перспектывы.

— Якія прыярытэтыя накірункі супрацоўніцтва паміж Французскай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь Вы бачыце ў перспектыве?

— Усё будзе залежыць ад зыходу пачатага дыялога, у форме "круглага стала", паміж уладай і апазіцыяй, пад эгідай Еўрапейскага Саюза. У інтарэсах усяго свету, каб гэты дыялог адбыўся, і кожны з бакоў павінен усвадоміць, што ён павінен згаджацца на кампрамісы і як мага хутчэй! Што да асабістага ўкладу Францыі, дык я хацеў бы характарызаваць яго наступным чынам: паказана, што краіна можа развівацца адначасова з усім астатнім светам, з пункту гледжання палітычнага і эканамічнага, захоўваючы, нават калі гэта не заўсёды лёгка, сваё "аблічча" і пэўныя адрознасці.

— Спадар Пасол! Дазвольце павіншаваць Вас з Нацыянальным святам Францыі і ад імя рэдэакцыі штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" выказаць Вам удзячнасць за велізарную Вашу працу дзеля развіцця і ўмацавання беларуска-французскіх адносін. Паспехаў і ўдач Вам у далейшай дыпламатычнай дзейнасці ў Францыі! Дзякую за дадзенае нам інтэр'ю.

З Паслом гутарыў Ігар КУЗНЯЦОЎ

Чацвёрты "пераварот"

Памятаеце кінакамедыю "Вяселле ў Малінаўцы" і таго селяніна-прыстасаванца, што ўмеў усім дагаджаць? Калі ў вёску прыходзілі чырвоныя — надзяваў будзе-наўку з вялікай зоркай, калі махнуўшы ці яшчэ якія беляы — нацягваў на галаву казацкую шапку з кутасом. Нешта падобнае назіраецца і ў Слуцкім кінапракату. Гадоў пяць таму, калі ўсім нам напамінілі пра павагу да роднай мовы, гарадскія ўлады далі дазвол на тое, каб рэклама фільмаў у кінатэатры "Беларусь" пісалася па-беларуску, а ў другім — "Цэнтральны" — заставалася рускамоўнай. Пазней апошні закрылі: кінатэатр стаў стратным, там абсталювалі дыскатэку, адкрылі бар. Летась з ведама дырэкцыі кінапракату рэкламу ў

"Беларусі" зноў зрабілі рускамоўнай: маўляў, гледачы не разумеюць назваў фільмаў і таму не ходзяць у кінатэатр, ён не выконвае план. І гэта ў горадзе, дзе звыш 80 працэнтаў жыхароў — беларусы! Сябры таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны запратаставалі, умяшаўся першы намеснік старшыні гарвыканкома Валянцін Сітнік, і "Беларусі" вярнулі ранейшую рэкламу з дубляжом на рускай мове — у рамках дзяржаўнага двухмоўя.

Ды не доўга, як кажуць, музыка іграла. Быццам адчуўшы, куды пасля апошняга рэфэрэндуму падзьмуў "вечер", адміністрацыя кінапракату ў чацвёрты раз вярнула "Беларусі" рускамоўную рэкламу. А ніжэй, "мелкім почерком" — на беларускай, пад-

час з грубымі памылкамі. На званок аднаго з работнікаў гарадскога аддзела культуры ў Мінскае абласное ўпраўленне кінапракату з запытаннем, чаму так часта ў Слуцку рэклама хіліцца ў бок русіфікацыі, там адказалі, што памылкі не бачаць, усё ў норме, расійскія фільмы павінны рэкламавацца на рускай мове, беларускія — адпаведна.

Але ж фільмы вытворчасці студыі "Беларусьфільм" рэдка паўляюцца на экране, спрэс ідуць стужкі замежныя, пераважна амерыканскія: эротыка, баевікі, фантастыка. Перакладзі іх назвы з рускай на беларускую мову не праблема. Так што моўныя рэверансы з кінарэкламай — не ад цяжкасцей з перакладам, а ад непавагі, грэбавання роднай мовай, ад псіхалогіі паслугаю і прыстасаванцаў.

М. ТЫЧЫНА

г. Слуцк

ЯК СУГУЧНА лермантаўскае мінулае майму сучаснаму: "Люблю отчизну я, но странною любовью..."

Паўтарастагоддзя прамільгнула ў вечнасці, а разгалкі гэтай "странности" усё няма. І нічога новага не сказана, апроч сказанага: "Но я люблю — за что, не знаю сам..."

Спрадвеку Расія як бы сімвалізавалася Іванамі, а Беларусь — Янкамі...

Але сёння — прыслухайцеся, пачытайце — Іваны засталіся, — а — Янкі? Пасля Купалы — як вымерлі...

Бадай, адзін Брыль ад іх застаўся — Іван Антонавіч...

У рукапісе літаратар пазнаецца больш поўна, чым у адрэдагаванай і выдаленай кніжцы.

Тут ён — яшчэ сам па сабе, а там — ужо разам з усімі...

Многія з нас усё яшчэ мрояць пра

Едучы на працу, зайшоў у метро. Нечакана адчуў сябе блага. Сэрца асунулася, патухла ў ваках, ногі паслаблі... Прысеў, праглынуў таблетку валер'янікі, якія заўжды маю пры сабе — на ўсякі выпадак... Патрохі супакоіўся...

Бачу — шыбуе па платформе, проста на мяне, Алесь Наварыч. Селі ў перадапошні вагон. Гамонім напайголаса. Дзеліцца са мной сваёй чалавечай радасцю: усё-ткі атрымаў ордэр на чатырохпакаёвую кватэру ў Млінаўцы... На станцыі "Чэлюскінцаў" цяжкі чамусьці спыняецца, толькі напалову выйшаўшы з тунеля... Што такое? Аварыя? Цішыня... І — ратам — шум, гам... Далей — страшней. Машыніст набягу адчынае ўнутраныя дзверы вагонаў, каб выходзілі з задніх праз пярэднія. Выходзім, працываючы нядабрае. На самой станцыі — нечалавечы крык і нямы жых на тварах пасажыраў...

Паміж першым вагонам і платформай па пояс заціснуты маладзенькі хлопчык... Вочы вылузваюцца з вагніц, просяць

нябожчыку, мая запозненая любоў?..

Я — у пэўным сэнсе — перажываю Стральцова і, магчыма, што нават перажыву...

Калі разумнага абзавеш дурнем — ён задумваецца... Калі ж дурнем назавеш дурнога — той адразу рэагуе...

Паэзія не ёсць старая ці новая, старажытная ці сучасная. Паэзія нязменная ад таго часу як яна ўзнікла.

Змяняюцца сінтаксіс, марфалогія, арфаграфія і нашае ўспрыманне паэзіі. Не чалавек абнаўляе паэзію, а паэзія абнаўляе чалавека...

Хіба абрады народзінаў і пахавання штосьці істотнае мяняюць у саміх народзінах і смерці чалавека?..

Тэлеперадача па ГРТ пра Іосіфа Бродскага.

Успамінамі дзеліцца Яўген Рэйн: "...и

Гамонім праз пень-калоду... Больш маўчым... Далім... П'ём гарбаты...

Кажу яму: давай, Толя, зробім з табой гутарку, ды далзім нарэшце ў "Крыніцы" тваю неардынарную "посташ"...

Іранічна-змрочна фыркае: якая "посташ" (з агідай да сябе), якая гутарка, пра што?.. Пра мае запойныя вычварэнні?..

Ды, не, кажу, навошта пра непатрэбшчыну... Пра літаратуру, пра паэзію паразважаем на сваім узроўні...

— Што я табе скажу пра літаратуру? Я пра яе нічога не ведаю...

...Пайшоў... Пакінуўшы мне на роздум нейкае ільцікае адчуванне...

Уся трагедыя чалавека — у СЛОВЕ.

Акудовіч — бясспрэчна разумны. Шкала, што не для ўсіх...

Цяжка пісаць пра людзей нават блізкіх табе, паколькі ты іх дасканала не ведаеш, як бы не ствараў ілюзію свайго ведання...

Намнога прасцей пісаць пра сябе, хоць і тут узнікаюць нюансы і непаразуменні. Непаразуменні, але ўжо з тым, што ты пра сябе ведаеш...

Заявіўся ў рэдакцыю пасля дзесяцімесячнай адсыдкі Славамір Адамовіч. Атрымаў ганарар за свае артыкулы, што друкаваліся ў нас на працягу згаданай пары.

Гаманілі нядоўга і нейкі аднаскладна. Адчувалася пэўная няёмкасць з абодвух бакоў. Я папрасіў вершаў. "Няма. Магу толькі напісаць па памяці для рубрыкі "Я маю твор..." рускамоўнае чатырохрадкоўе. Пісаў у каталажцы..."

Забег Уладзя Арлоў, на хату прыгрэўшы на грудзях апальнага паэта. Дастаў з сумкі, у якой заўжды знаходзіцца нешта вартаснае для любой сітуацыі, два аранжавыя апельсіны...

Калі Уладзя сышоў, Славамір паклаў адзін аранжавік у сваю торбу, другі — абабраў і, раздзяліўшы на дзве паловы, абсалютна інстынктыўна і шчыра, адну працягнуў мне... Развітаўся паспешна: трэба на вакзал, едзе да бацькоў...

Гэта быў ужо трохі іншы Адамовіч, чым той, якога я ведаў. Чуйны, чулівы, спішаны сам у сабе, падкантрольны сам сабе псіхалагічна і разумова... Вывераны і лаканічны ў словах, руках, ашчадны да свайго і чужога часу...

У сувязі з апельсінамі, я думаю, у яго адбылося міжвольнае "самазняволенне": адзінае рэдакцыйнае акно было **закраваным** і напалову заштораным, а ў **дзённым паўзроку квадратнага пакоя над столлю гарла святло**... А тут яшчэ — нечаканая перадача ад Арлова... Ну, і — само сабою — **дзяльба з сукамернікам**, са мною, значыць...

Апельсін — салодкі, прастора — геаметрычная, чалавек — часовы, жыццё — вечнае...

Што ж, як казаў Лынькоў: дзяржай, уонаша!..

Паказваю назаўтра Алесю Разанаву тое рускамоўнае чатырохрадкоўе Славаміра Адамовіча.

Чытае звячча, рэзюме нечакана: "Лірычны стишок... камерны..."

Міжволі, парушыўшы прынятыя беларускія літаратурныя норавы, я стварыў прэцэдэнт: назваў адкрытым тэкстам, яшчэ даў Бог, жывога і творча квітнеючага, Алесь Разанав **геніем**...

Як з мяне клілі! Нават сам абазваны... Аднак мінуўся пэўны час і сітуацыя пачала набываць класічны характар развіцця... Пачаўся матэматычны, аналітычны і практычны доказ, агалошанай мною, тэорыі...

Філасоф Акудовіч нарэшце прылюдна прызнаў геніяльным левае вуха Разанав (ці — правае, дакладна не памятаю)... Прычым прызнаў тое безапеляцыйна. Мяркую, неўзабаве нехта прызнае гэтакім жа і астатняе вуха. Ну, а там, калі чарга дойдзе да рук, асабліва да правай, пішучай, то прэцэдэнт будзе абвешчаны поўна і канчаткова давер...

Карацей, будзе прынята па частках тое, што было мною абвешчана цалкам і адразу...

Таму ў некаторых жыццёвых дробязях трэба — хоч-не-хоч — прызнаць і мой прыватны геній ці хоць бы прарочы голас...

Часам людзі без адчування гумару і іроніі ставяць мяне ў тупік. Да прыкладу, рассыпаецца ад жа няёмкасці кампліментамі ў адрас ужо абдёрханай жыццём жанчыны, і — раптам — **бачыш**, што яна **верыць!**

(Працяг на стар. 14—15)

Леанід ГАЛУБОВІЧ

ЗАЦЕМКІ З ЛЕВАЙ КІШЭНІ

славу — хто ціхмя на адзіноце, хто галосна ў адкрытую...

А нехта ж напісаў "Слова пра паход Ігаравы" — і не мае яе...

Жанчына дае, забіраючы... Мужчына бярэ, пакідаючы...

Сённяшні чалавек не змесціцца ў пірамідзе Хеопса, бо ўсе егіпецкія піраміды ўжо змешчаны ў ім, як уся прамінулая культура — у сучаснай...

Усё менш страху перад **Богам**. Усё больш страху перад **чалавекам**...

Дарэмна мама мая перавезла сваю маці (маю дзевяностагадовую бабулю) да сябе. Яна ў нашай хаце хутка сканае...

Не хацелася ёй гэтага пераезду, хоць і спачувала дачцэ, якой штодня трэба было бегаш да яе праз усю вёску — нацепліць хату, карміць, прыглядаць...

Яе маленькая, квадратная, але чысценькая, відная да кожнага куточка, да глянцу выбеленай столі, хатка — светлая і ціхая, бы **капічка**... Больш за сорак гадоў, хворая ці акрыяўшая, яна там была адна...

Але адзін чалавек доўга быць не можа. Калі не прыходзіць іншы чалавек, калі не йдуць людзі — прыходзіць Гасподзь...

Мне здаецца, што адразу Ён стаў прыходзіць сюды, да яе, ноччу, а пасля, упэўніўшыся ў яе даверы і адзіноце, — прышоў назаўсёды...

Вось чаму яна не хацела пераходзіць і не хоча жыць у нашай хаце — яна баіцца пакінуць **свайго** Бога ў адзіноце...

Крыўдаваць на крытыку, тым больш літаратурную, абсурдна. Усё мае сваё прызначэнне.

І нельга патрабаваць ад нажа, скажам, склейкі рэчаў, якія ён разразае. Гарэлка не пвярэзіць, а — хмельшч...

Крытык апелюе да твора і твор **выдае** свайго аўтара. Аўтар не прызнае **абазнае** і — крыўдуе...

...адно з двух: альбо ў нас ёсць філасофія, альбо ў нас няма Акудовіча...

Навучыцеся пагаджацца і падтакваць і вас будучы **любіць**. За што? За тое, што пагаджаецеся і падтакваеце...

Бывае, што апранутая жанчына больш **уражвае**, чым распранутая... Аднак, не трэба забываць, што само **ўражанне** залежыць ад мужчыны, а не наадварот...

Кожны пісьменнік **варты** сваіх твораў і не больш таго...

літасці, крычыць жывёльным голасам... Усе — разгубленыя і спустошаныя... Чым і як памагчы?! Міжволі адварочваецца — глядзець страшна, немагчыма... Вызваліць яго можна толькі адварнуўшы вагон. Гэта няхутка і праблематычна. Хлопец, можна сказаць, **жывы нябожчык**... Пакуль жывы — ён крычыць!.. Прабач, прабач, прабач, калі можаш, чалавечка! Божа, злітуйся над ім... Трэба хутчэй сыходзіць з гэтага блага месца, пакуль дарэшты не здалі нервы... Куды? Чалавек жа — крычыць! Ад сябе не сыдзеш...

Нарэшце усё ж выходзім з метро і, здаецца, перастаем чуць той жудасны нечалавечы крык... Аднак, гэта не так: **унутры нас чалавек** крычыць да нас!

На працу валакуча пешшу. Ногі падгінаюцца ад напружання. Думаецца рознае, але усё прыцягальнае да таго, **што там**, да крыку таго...

Чамусьці ўспамінаецца рубцоўскае:

**Поезд мчался с полным напряженьем
Мощных сил, уму непостижимых,
Перед самым, может быть, крушеньем,
Посреди миров несокрушимых.**

**Вот он, глазом огненным сверкая,
Вылетает... Дай дорогу, пеший!
На разьезде где-то, у сарая,
Подхватил меня, понес, как леший!**

**Вместе с ним и я в просторе мгlistом
Уж не смею мыслить о покое, —
Мчусь куда-то с лязганьем и свистом,
Мчусь куда-то с грохотом и воем...**

**Перед самым, может быть, крушеньем
Я кричу кому-то: "До свиданья!.."
Но довольно! Быстрое движение
Все смелее в мире год от году,
И какое может быть крушение,
Если столько в поезде народу?**

Ах, Мікалай Міхайлавіч, Мікалай Міхайлавіч... Яшчэ як бывае.

Чуеце — чалавек крычыць?! І — другі, і — трэці... І сам я крычу таксама, хоць ведаю, што ніхто нічым ужо не дапаможа мне ў гэтым драматычным чалавечым жыцці...

Заціснуты між быццём і бытам, радасцю і нягодамі, днём і ноччу, святлом і цемрай... — крычыць чалавек... Каму?! Да каго?..

Паэзія як бы выветрылася з жыцця, так, як выветрываецца свежы пах вясновага гною ў гародзе...

Пасля — любюся кветам, смакуем плады, ужо не памятаючы таго паху... Зіма... І ў хлявах шчыльна зачынены дзверы...

— Я люблю Стральцова.
— І я люблю...
— І я...
— Мы любім Стральцова.
А я воль не люблю. Навошта яму,

вот в чем парадокс: его, великого труженника, судят за тунеядство!"

Выключаю з **омержзением** тэлевізар. Калі пра паэта людзям кажучы, што той быў вялікі працаўнік, без усякага тлумачэння, тым больш, калі гэта кажа таксама паэт, то мне — паэту-лайдаку, хочацца аднаго: каб ніхто з маіх блізкіх і знаёмых не пачуў тых Рэйнавых слоў, і не палічыў Бродскага, Рэйна... мяне, а — найгорш — самога сябе за ідыётаў...

Найбольш шчырае — самае інтымнае. Да прыкладу, наколькі палярныя, настолькі і блізкія — секс і споведзь... Тут не **схаўсці** чалавеку, які табе **даверыўся**. Інакш — які секс і якая споведзь?!

Я ўсё хачу спасцігнуць гармонію ў каханні. Аднак пакуль адчуваю пэўную раздвоенасць. Вобразна кажучы, жыве ўва мне і бунінскі Міця з яго рамантычнай пакутнасцю, і мележаўскі Васіль з яго ўтравалай прыземленасцю...

Ноччу — я пакуль яшчэ **мройлівы** Міця, днём — ужо **непраўны** Васіль...

"Сена на асфальце" — вось і ўся мая гармонія...

Усё сваё жыццё я многа чытаў і пакуль яшчэ чытаю. Але незваротна слабее зрок, з кожным днём усё адчувальней. Ужо не магу чытаць газет аддрукаваных дробным шрыфтам. Нават у акулярнах.

Уся **слепата** наша — менавіта ад чытання **штодзённых газет**...

У рэдакцыю зайшла маладая жанчына гадоў трыццаці. Яшчэ — ва ўсім! Прыехала з Віцебска, каб толькі пабачыцца з паэтам Дранько-Майсюком. Па памяці чытае мне вытрымкі з яго вандроўных эсэ, вершы, строфы, радкі...

Прызнаецца, што **закаханая** да нельга.

Пытаецца: ці знаёмы я з паэтам асабіста, ці ведаю, ці бачыў на вочы гэтую яго А.?

— Мабыць, вельмі прыгожая?

"Ды, не, — кажу, — я ўвогуле фізічна як бы не існуе. Гэта своеасаблівы паэтычны вобраз жанчыны-каханкі..."

— Праўда?!

Якая яна была **шчаслівая**, Лёня!..

Сталы чалавек з правінцы дасылае мне свае вершы. Дзіцячыя, прымітыўныя, недасканалыя, але — шчырыя...

Мне напхат цікавей чытаць ягоныя лісты. І перапісваюся я з ім, і бесперспектыўна кансультую яго толькі з-за адной фразы з яго ліста: мусіць, **паэзія** — гэта **вынік мінулага**...

Зайшоў у рэдакцыю Сьв. Вышверажаны. Выветраны. Паголены. Чыста апрануты...

асветніцкі дадатак да "Настаўніцкай газеты" "Айчына", публікацыі якога маюць адраджэнскі характар, садзейнічаюць паглыбленню ведаў чытача па пытаннях нацыянальнай гісторыі, літаратуры, культуры, росту нацыянальнай свядомасці. У чарговым выпуску "Айчыны" гэты накірунак прадоўжаны.

"Жыві і помні, хто ты" — артыкул А. Ляднёвай, у якім расказваецца пра справы беларусаў, якія, жывучы ў ЗША, Канадзе і Аўстраліі, не забываюць пра сваю нацыянальную прыналежнасць. Філасофскія ўяўленні нашых продкаў асэнсоўвае У. Кісялёў ("Сповідзь сівай мінуўшчыны"). А. Г. Курьловіч ("Як стваралася сям'я беларусаў") закранае традыцыі беларускай сям'і... І. Кулікоўскі рэцензуе кнігу Э. Дубянецкага "Таямніцы народнай душы". У. Клімовіч прапануе падборку разваг "Нясвіжскія сны". Ёсць у выпуску артыкул, прысвечаны творчасці Я. Купалы для дзяцей — "Застаецца ў стагоддзях", канспект гульні-віктарыны "Любоў мая — Беларусь!", шэраг іншых цікавых матэрыялаў.

Некалькі старонак драматургіі

Яшчэ ў 1994 годзе рэдакцыя тагачаснага часопіса "Тэатральная Беларусь" (з канца 1995-га выходзіць пад назвай "Тэатральная творчасць") сумесна з Рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіяй Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь заснавалі альманах "Беларуская драматургія". Нядаўна ў выдавецтве "Беларуская навука" з'явіўся яго трэці выпуск (укладанне Вацлава Валадзько і Анатоля Сабалеўскага, прадмова Сабалеўскага).

Альманах адкрываецца апошняй драмай народнага пісьменніка Беларусі Івана Чыгрынава "Осцей — Альгердаў унук", якую сам аўтар незадоўга перад заўчаснай смерцю перадаў рэдакцыі "Беларускай драматургіі". Іван Гаўрылавіч у гэтым творы асэнсоўвае адну са старонак нацыянальнай гісторыі, на жаль, і па сённяшні дзень малавядомаю.

Падзеі адбываюцца ў 1382 годзе. І ў Бранску, што ўваходзіў тады ў Вялікае княства Літоўскае, і ў Маскве. Як вядома, за два гады да гэтага была Кулікоўская бітва, а цяпер горад аблажылі ардынцы. Цяжка сказаць, як бы складаліся падзеі далей, калі б ратаваць горад узяўся амаль невядомы князь Осцей...

Не навічок у драматургіі і Галіна Багданова. Яна паспела ўжо апублікаваць у часопісе "Тэатральная Беларусь" містычную фэерыю "Рамантычнае падарожжа на той свет". Гэтым разам Г. Багданова прадстаўлена "абсурдам у стылі посткамунізму" пад назвай "АС-лінія" — п'еса надзіва сучаснай і вострай па пастаноўцы праблем і іх вырашэнню.

Міхась Стрыжкоў — вядомы дзеяч самадзейнага тэатра Беларусі. Першай яго спробай у галіне драматургіі стала трансфармацыя ў дзёх дзёх "Апавядання пра мерцаўка" А. Уліта — "Могілка... ноч мясяцовая..." Як сведчыць А. Сабалеўскі, "напачатку п'еса вельмі нагадвае драму жахаў, у яе рэальны і ірэальны свет уваходзіць не без цяжкасцяў. Дзеянне адбываецца ў адным месцы — на могілках", але, працягвае аўтар прадмовы, "з развіццём падзей агульная карціна мяняецца: ад змрочных да больш светлых танаў. І становіцца зразумелым, што перад намі не драма жахаў, мэта якой — паказьтаць нервы, даць чытачам ці глядачам востры адчуванні. Твор "Могілка... ноч мясяцовая", нягледзячы на пэўную экстравагантнасць, па жанры бліжэй да псіхалагічнай драмы з яе этычна-маральнымі ўрокамі".

Вярнуўшы з небыцця п'еса Міколы Ільінскага "Лёс цёмны" (публікацыя і падрыхтоўка тэксту да друку Алеся Марціновіча). Імя гэтага драматурга мала хто гаворыць сучаснаму чытачу і глядачу. Ды і яго творчая спадчына далёка не адназначная. Да ўсяго М. Ільінскі належаў да тых, хто сам, пакрыўджаны, па сутнасці ствараў "ворагаў" народа. Але гісторыю, у тым ліку і гісторыю літаратуры, не перапішаш.

П'еса "Лёс цёмны" — адзін з лепшых твораў гэтага драматурга. Спектакль па ёй быў пастаўлены ў 1926 годзе тагачасным Першым беларускім тэатрам.

Завяршае трэці выпуск "Беларускай драматургіі" знакаміты "Рычард III" (пераклад і сцэнічная рэдакцыя Аляксея Дударова).

В. ЗУШЧЫК

Па слядах мастака

ЗГАДКІ ПРА АНАТОЛЯ ВЯЛЮГІНА, АБУДЖАНЬЯ ЯГО АПОШНЯЙ КНІГАЙ

Перада мной на стала апошняя кніга пазта, майго незабыўнага баявога сябра Анатоля Сцяпанавіча Вялюгіна "Заклён на скрутны вір". Уважліва перачытваю яе, спыняюся, задумваюся не толькі над асобнымі вершамі — над кожным радком, які прыцягвае ўвагу. Тут што ні радок — то вобраз, адкрыццё ў паззіі новых думак, пачуццяў і — галоўнае — высокага пазычнага майстэрства. Такой філіграннасці, дакладнасці, чаканнасці рытму, важкасці слова, калі нельга пераставіць альбо замяніць яго якім-небудзь іншым, дасягае не кожны пазт.

У Анатоля Вялюгіна гэтыя рысы заўважаліся на працягу ўсёй яго творчасці, пазычнай працы ад першых да апошніх дзён. Яго майстэрству, вобразнаму мысленню мог і можа пазайздросціць не адзін стале ці малады пазт. Толькі ў гэтай справе, як аднойчы заўважыў у размове з маладым аўтарам Максім Танк, "не зайздросціць трэба, а злаваць, добрай зайздроснай злосцю: каб ты мог напісаць не горш за сябра".

Для мяне асабіста Анатоль Вялюгін быў і застаецца не толькі лепшым сябрам, а і настаўнікам, дарадцам. Многія з нас лічылі і лічаць сябе яго вучнямі, выхаванцамі, успамінаюць і доўга яшчэ будуць помніць яго па сумеснай літаратурнай працы ў часопісе "Польмя", у выдавецтвах, калі ён рэдагаваў рукапісы іншых аўтараў, пазычныя творы сваіх сяброў па цэху.

Гартаю старонку за старонкай кнігу "Заклён...". Сярод многіх твораў зборніка вылучаецца "Паэма любові". У сталым ужо ўзросце лірычны герой прыгадвае сваё ма-

ленства, свае юнацкія гады, маладосць. Ідучы неабсяжымі прасторами роднага краю, ён "ад першай радойкі чытае да сённяшніх дзён родных ніў і святанняў хвалючы мудры буквар".

У самых першых радках гэтай пазмы выказваецца шчырая аўтарская думка: якой бы ні была родная зямля, якое б яна ні перажыла гора, напасце, пад якой зоркай ні знаходзілася б — горкага палыну ці шчаслівай Вегі, — для яе заўсёды застаецца пазт верным сынам:

**Беларусь —
мая маці і мова,
паветра і хлеб.
Гэта ўважана сэрцам
на нервах расстайных дарог.
Гэта — роду прысяга,
патрэба заўсёдных патрэб
і надзея надзей
у трывозе адвечных трывог.**

"Беларусь — мая мова і хлеб" — гэтыя словы рэфрэнам праходзяць праз увесь твор, як чырвоная нітка праз бялюткі ручнік, сатканы і вышыты матчынай рукой. І як гэта ярка, знітавана ўплываецца ў тканіну, на якую "зара цякла", якая стала сцягам Айчыны:

**Сёння думкі галубім усё:
каб крывічка мая
у чырвонай палосцы была.**

У гэтым вобразе, на мой погляд, выказаны думкі і пачуцці многіх людзей аб сімвалах роднай зямлі. А ў многіх іншых радках пазмы думкі і развагі, выказаныя надта вобразна і метафарычна пра гісторыю род-

най краіны, яе векавыя карані.

Пра кнігу "Заклён на скрутны вір" амаль ніхто яшчэ не пісаў з нашых літаратурных крытыкаў. Можна проста здзівіцца з іх маўчанкі. Але пазты — тыя, хто ведае і любіць сапраўдную паззію, не маглі прайсці міма зборніка вершаў Анатоля Вялюгіна, які выйшаў неўзабаве пасля яго заўчаснай смерці. Зусім нядаўна пра гэты зборнік сказаў сваё слова Аляксей Письмянкоў у артыкуле-эсе "Думаць вершы", змешчаным у "ЛіМе". Гаворачы пра вялюгінскую лірыку апошніх гадоў, ён прызнаецца: "Смакую адметную, уласціваю толькі яму лексіку: частазов, сонцавей, шугавей, вогнік, хмарачос, харашунчык, яго даверліва прыжмуранае вока: "Ану, пшанічны вус, чытані!"

Так, сапраўды, пасядзецца пагутарыць з Вялюгіным было для кожнага яго сябра і чытача проста радаснай з'явай. Ён ведаў усё і пра ўсё. Гэта была, як кажуць, хадзячая энцыклапедыя. Да Вялюгіна як да пазта і рэдактара ўважліва прыслухоўваўся кожны, хто прыходзіў да яго дамоў ці на працу. Ён дапамагаў усім, чым мог, найбольш сваім эрудзіраваным словам, парадамі і майстэрствам, умелымствам працаваць над словам. Што ж датычыць яго паззіі, то, на маю думку, у ёй перамажаліся і цесна спляліся тры рысы: пластыка, гарманічнасць і раўнавага, у якіх вырысоўваецца яркая ясная думка і яркі, запамінальны на ўсё жыццё вобраз. Вось некалькі радкоў з розных вершаў:

**У блакіце, выспелым ад спёкі,
лесавых аблок архітэктура.
(«Вясна трывога нашай»)**

Час паззіі

БЕЛАРУСКАЕ ЛІТАРАТУРНАЕ ЎЗВЫШЭНСТВА 20-Х ГАДОЎ: ГІСТОРЫЯ СТАНАЎЛЕННЯ

Новай хадой — больш упэўненай і расхучай у параўнанні з "нашаніўскім" перыядам — крочыла беларуская літаратура 20-х гадоў.

Нацыянальна-культурнае адраджэнне абуджала да мастацтва шыхты маладых творцаў, якім адкрываліся новыя перспектывы і незаземненыя далягляды. У 1925 г. літаратурную закець аб'яднаў "Маладняк". Найперш ранняму "Маладняку" належыць пачатак глабальнай распрацоўкі пазычнай метафарычнасці, разняволенай вобразнасці і неўтаймоўнай фарматворчасці.

У "Маладняку" паступова і "выспела" ідэя мастацка-літаратурнага ўзвышша. Так, у "маладнякоўскай" рэцэнзіі на зборнік вершаў А. Александровіча "Па беларускім бруку" "Смела ўперад дружнымі спевам..." У. Гайдукіч (псеўданім Уладзіміра Дубоўкі), вымалёўваючы вобраз пазта як змагар-бунтаўніка, называе-прачытае новае мастацкае паняцце: "Добра ведаючы тэхніку пазычнае творчасці..." Андрэй Александровіч стаў на правіловы шлях, які прывядзе яго да літаратурнага ўзвышша (вылучана намі. — А. П.). Пазней у артыкуле "Узвышшэская паззія (Аналіз паняцця)" А. Бабарэка напіша: "Паняцце ўзвышшэскае паззіі як ідэя "з'явілася ў асяроддзі "Маладняка", яно ўласна прадукт маладнякізму, стаўшы адмаўленнем той формы, у якой яно нарадзілася і вырасла да самаўсведамлення". Узвышшэская (ад назвы літаратурнага згуртавання "Узвышша") паззія, на думку А. Бабарэкі, адлюстравала супярэчнасць паміж мастацка-літаратурнымі сіламі і тымі формамі літаратурна-грамадскага быцця, у якіх яны выпелі для самастойнай творчасці, супярэчнасць, якая ўрэшце і прывяла "Маладняк" да распаду і ператварэння ў заангажаваную БелАПП. Узвышшэскі крытык-ідэолаг адзначаў нават знешнія падсвядомыя імпульсы новай мастацкай плыні: "Звярніце ўвагу, — пісаў ён, — нават на назву лістовак ды зборнікаў, якія таксама адлюстравваюць гэты імкненне да ўзвышшэскага (вылучана намі. — А. П.) ("Сталёвы ўзлёт", "Усплёскі", "Уздых", "Росквіт", "Угрунь", "Вежа" і г.д.).

"Маладняк" узнік у 1923 г., і ўжо ў 1923г. А. Бабарэка вядзе размову з Я. Пушчам аб сінтэзе ў літаратуры і вітаізме, што будучы — пашыраны ў эстэтычным плане — праз тры-чатыры гады пракламавацца як устоі новай эстэтыкі згуртавання "Узвышша".

Увогуле, і літаратурную суполку "Узвышша", і яе аднайменны часопіс можна

лічыць пераемнікамі літаб'яднання "Маладняк". "Маладняк" быў улоннем, у якім выпявалі ідэі ўзвышшэства. Але гэта было такое матчына ўлонне, якое выштурхоўвала ў творчы шлях сваю крэўнасць, адносячыся да яе не як да сыноў, а як да пасынкаў. Маці абарочвалася мацьхай, пры ёй заставаліся тыя гадаванцы, што сваім учарашнім братам-аднадумцам шчаслівай дарогі не зычылі.

З N 11 (2) за 1926 г. "Маладняк" стаў "часопісцю ЦК КПБ(б) і ЦК ЛКСМБ", на гэты ж час прыпалі ўспышкі найбольшых рознагалоссяў у аб'яднанні — як па ўласналітаратурных пытаннях, так і грамадска-палітычных. Калі адны з маладнякоўцаў вобразна сцвярджалі, што "вясна маячыць, // неба-дах каласіць вясількамі" (М. Дубовік, з верша "Хай восень сумуе"), калі яны імкнуліся "запрасіць у госці зоры" (Я. Пушча, з верша "Спаткаем усё мы долю"), а іх душой апаноўваў парнаска-ўзніслы настрой, які натхняў на прызнанні кштальту "Я з сонцам палячу ў прыгожа-светлы вырай, // І завіняць душы маёй калосі хорам" (Я. Туміловіч, з верша "Мая каліна"), калі яны на ўвесь голас заяўлялі: "Краса! Краса! Табе мой спей" (А. Моркаўка) і хацелі "ўзяць з ёй" "свавольны шлюб" (Я. Пушча, з верша "Ой ты, краса..."), прадстаўнікі другога маладнякоўскага "крыла" называлі гэта "не зусім здаровым ухілам у бок мяшчанскага эстэтызму", лічычы, што, да прыкладу, "вершы Пушчы (...) можна збольшага аднесці да таго гатунку паззіі, які мы звыклі называць літаратурнымі прысмакамі...", і што "паззія, ізаляваная ад жыцця, робіцца прыгожаю дрындушкаю, якая не пакідае ніякага следу ў свядомасці чытача і ў яго эмацыянальных перажываннях".

26 траўня 1926 г. адбыўся ўстаноўчы сход новага літаратурна-мастацкага згуртавання "Узвышша". Пра яго ўтварэнне паведамляў здвоены сшытак "Маладняк" (NN 7—8), незвычайна бедны на мастацкую літаратуру (большую частку ў ім заняў "грамадска-палітычны адзел" з артыкуламі "Камсамол Беларусі за працай" і "Сутнасць дзіцячага камуністычнага руху"). Не пашырылі пазычных даляглядаў і далейшыя "збяднелыя" нумары "Маладняка", хоць у артыкуле "Аб фальшы камертонаў" Тодар Глыбоцкі (адзін з псеўданімаў А. Дайлідовіча), выкрываючы "слонява-плакачага" Я. Пушчу, "істэрычна-крыклівага" У. Дубоўку, "ахутанага нуднымі туманамі філасофскага сенсуалізму" Кузьму Чорнага і іншых узвышшэцаў, цвёрда запэўніваў, што "аб'яднанне

"Маладняк" ад выхаду "маладнякістаў" многа не страціла" і што "Маладняк" "не пакоціцца з узвышшэў у даліну", а "яго мелодый не атруціць плаксівая "фальш камертонаў" і ён не замкнецца ў вузкім крузе таго мяшчанскага балота, якое некаторыя недалёкія (! — А. П.) людзі называюць літаратурным узвышшам". Пра вялікую неапраўную страту сведчыць выказанне М. Мішчанюка: "акрыленая рэвалюцыйнай рамантыкай, падвышаная падзеямі, якія скаланулі ўвесь свет, яна (паззія 20-х. — А. П.) пачала ўважліва стаяць да такіх простых ісцін, як праца, шчасце, каханне, прырода, усё больш і больш пазбаўляючыся касмічных вышынь, на якія спачатку старалася ўзняцца".

Ды, як паказаў час, многія з эстэтычных узвышшэўскіх прынцыпаў не толькі ўплывалі на развіццё творчасці "Маладняка", але і паспяхова выкарыстоўваліся пазней іх непрымірымымі апанентамі. Толькі ў 1930 г. А. Дайлідовіч у сваіх паказаннях са сфабрыкаванай ДПУ справы "Саюза вызвалення Беларусі" прызнаецца: "Узвышша" — група пісьменнікаў высокакваліфікаваных. "Маладняк" павінен быў мець каго супрацьпаставіць узвышшэцам. (...) (Выхад "Узвышша") прымусяў нас тады ўзяцца за замацаванне "Маладняка"; "Выступаючы супраць "Узвышша" (...), я ўжо ў глыбіні сваёй свядомасці адчуваў нейкія сімпатыі да іх, што тлумачылася тым надворным лоскам "культуры", якім вызначаліся гэтыя варожыя пралетарыяты плыні".

"Раенне" "Маладняка" Максім Гарэцкі называе хваробай росту ў беларускай літаратуры. (...) з'явіліся новыя падставы для падзелу ўсяе грамады беларускіх пісьменнікаў, — лічыў ён, — на літаратурныя групы. Найперш вылецеў рой з "Маладняка", (...) утварылася "Узвышша", далучыўшы да сябе з нашаніўцаў чамусьці аднаго толькі Бядулю. Як цяпер можна меркаваць, малады ўзвышшэвец спалохаўся старасці ў тагачасных арганізацыйных формах "Маладняка", спалохаўся свайго пераросту". Узвышшэвец дададзім, не толькі ўжо не мог працаваць-тварыць у сацыялігатарска-ідэйных маладнякоўскіх рамках, якія з кожным днём звужаліся, "прыціскаючы" мастакоўскую леуценнасць, але і наогул не мог упісвацца ў іх.

Утварэнне "Узвышша" мела як свае эстэтычна-мастацкія, так і грамадска-палітычныя прычыны. Іх можна ўжо распазнаць па

**У белым галоне гарбатага мора
салёная ярасць**

з каменнай журбой.

("Сустрэча")

гняздо, нібы сэрца

у рэбрах галінак...

**аж пырснула на лёд кроў
у рыжыка з вушэй.**

("Пад мачтаю сасны")

Такія трапныя, ёмкія і важкія словы ў параўнаных метафарах цэментуюць кожны вялюгінскі верш. Гэта гаворыць яшчэ аб тым, як паэт умее "назіраць" жыццё, заўважаць у ім толькі сваё і сказаць аб усім павойму. У гэтым жа сакрэце ўсякая паэзія. Але і пра тое, што заўважаюць усе людзі, паэт можа і павінен сказаць так, каб гэта спадабалася ўсім, кранула сэрца кожнага.

**Маці бярэ на рукі дзіця
заўсёды галоўкай да сэрца.**

Гэта сказана проста. Усе гэта ведаюць. Але сказаныя паэтам словы выклікаюць слязу замілавання не толькі ў жанчыны-маці, але і ў дарослага несентыментальнага чалавека.

А звярніце ўвагу на вялюгінскія рыфмы, якія ў кожным вершы звіняць не "жабрацкай меддзю ў асенняй журбе", а звонкай бронзай, гартаванай сталлю, зорнай іскрыстасцю свецяцца: "неба—нема", "нароўні—Нароўлі", "капітал—капітан", "вымя—выме" і г.д. і д.т.п. Такія прыклады можна прыводзіць гораўна. Яны гавораць самі за сябе. Слова для паэта было заўсёды галоўным у рабоце.

Гэта вельмі трапна заўважыў яшчэ раней Рыгор Барадулін, калі пісаў прадмову да двухтомніка выбраных твораў Анатоля Вялюгіна, які выходзіў у 1984 годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Прадмову пісаў: "Слова ў слове і слава ў славе. Амаль аднолькава гучаць гэтыя паняцці. Але каб слова было ў слове, яно павінна быць забяспечана залатым запасам душы паэта, яна павінна быць неабходным, адзін раз і назаўсёды дакладна выказана".

Так, напэўна, заўважаюць "сакрэты" творчасці адзін у аднаго сапраўдныя паэты. Толькі не будзем гаварыць пра славу. Хто-хто, а Анатоль Сцяпанавіч Вялюгін ніколі не думаў пра тое, каб уславіць сябе залатымі лаўрамі, хоць і быў адзначаны неаднойчы высокімі прэміямі. У апошнія два-тры гады жыцця працаваў ён у адзіноце, зрэдку сустракаючыся з самымі блізкімі сябрамі, штодня і штоночы думаў, як выдаць на суд чытачу свой "Заклён на скрутны вёр". Можна ўявіць, з якім болям пісаліся такія радкі:

**Колькі жыць, мой свеце, засталася,
і лясной вястуцы невядома.**

Але і тут, у размове з варажбіткай-зязюляй, якая так мала абвясціла гадоў жыцця, менш адчаю, а больш пачуцця любові да роднай зямлі, аптымістычнага настрою. Вялюгін усё жыццё быў апымістам, ніколі і нікому не скардзіўся на свой лёс, як бы яму ні было цяжка. Магчыма, часам ён памыляўся ў чым-небудзь, у прыватнасці, у першых сваіх рэцэнзіях на пасляваенныя зборнікі маладых паэтаў — былых франтавікоў. Але вера ў лепшае, што яднае, а не раз'ядноўвае людзей, заўсёды была характэрнай рысай яго жыцця і творчасці.

Перачытаўшы каторы раз кнігу "Заклён на скрутны вёр", я моўчкі адкладваў яе і вяртаўся да ранейшых кніг майго сябра. Раскрываю першы том выбраных твораў паэта. Вось верш "След мастака" — у ліку першых, якімі адкрываецца кніга. Аўтар вельмі строга падыходзіў да складання свайго вобраза. Многія са сваіх першых вершаў, надрукаваных у даваенным перыядным друку, ён не ўключыў у том. А гэты верш, напісаны і надрукаваны яшчэ ў 1939 годзе, ён сам лічыў сваёй творчай удачай. І мне, шчыра прызнаюся, вельмі прыемна гаварыць пра тое, што я быў першым, альбо адным з першых яго чытачоў і слухачоў.

Было гэта якраз у тым жа 1939 годзе, на пачатку верасня. Я толькі што паступіў у Мінскі інстытут журналістыкі. А Вялюгін

вучыўся ўжо ў педагагічным інстытуце і адначасова працаваў у рэдакцыі газеты "Звязда". Галоўным рэдактарам яе быў Дзям'ян Трахімавіч Лебедзеў — мой зямляк з Хоцімска, які дагэтуль рэдагаваў раённую газету "Калгасная звязда". Там я працаваў адказным сакратаром рэдакцыі пасля заканчэння Магілёўскай газетнай школы. Хай чытач прабачыць за такую падрабязнасць, але праз Дзям'яна Трахімавіча я і пазнаёміўся ў "Звяздзе" з Анатолем Вялюгіным. З першай сустрэчы ў рэдакцыі ён мне спадабаўся — вышэйшы крыху за мяне ростам, з адкрытым вясёлым тварам, ільнянымі валасамі і яснымі блакітнымі вачыма.

У той дзень мы разам прагульваліся па Мінску. Калі ішлі па цэнтральнай Савецкай вуліцы ад рэдакцыі ў бок кінатэатра "Чырвоная зорка", Анатоль пачаў мне чытаць свой верш "След мастака".

Я прагна лавіў кожнае слова і, прыслухоўваючыся да ёміх рыфмаў, чаканнага рытму верша, сачыў не так за яго сюжэтам, як за літаратурнай формай. Гэта было зусім непадобна на той перапеў старых матываў, якім вылучаліся тады вершы многіх маладых паэтаў. Лёс лірычнага героя верша, паднявольнага мастака, які адмовіўся маляваць "панскія скарбы", усхваляваў мяне яшчэ больш тым, як ён быў апеты аўтарам:

**На замку польскага магната
балюча сэрца сцялі краты.**

Лясоў халодныя пажары

ляцяць пад імі — дымам — хмары.

— Глядзіце, мокры след ад сосен!

Мастак уцёк туды... у восень.

Апошні радок так завінеў у маіх вушах, што я не чуў ні гулу машын, ні грукату трамвая на вуліцы. Слова, магутнае слова паэзіі скарыла мяне, зачаравала проста. І я падумаў сам сабе: якое шчасце паслаў мне лёс пасябраваць з такім яшчэ маладым, але

таленавітым паэтам!

Вось так з першай сустрэчы сябры становяцца сябрамі на ўсё жыццё. Неаднойчы нас разлучалі жыццёвыя дарогі, потым зноў вялі на сустрэчы. Шмат гадоў не бачыліся. І калі я вярнуўся з вайны ў родны Мінск, першым чалавекам, які спаткаў мяне каля драўлянага доміка Саюза пісьменнікаў на вуліцы Берсана, каля чырвонага касцёла, быў Анатоль Вялюгін. Ён таксама вярнуўся з-за Урала, дзе ляжаў у шпіталі пасля ранення. Не перадаць той радасці, тых пачуццяў, якія апанавалі нас пры першай пасляваеннай сустрэчы. Пасля гэтага многія гады мы разам працавалі, сябравалі, спрачаліся часам. Але самае галоўнае — даяралі адзін аднаму — ва ўсім — у сяброўстве, у рабоце, у паэзіі.

Мне здаецца, што і сёння, калі я пішу гэтыя радкі, на скіле свайго нялёгкага і тлумнага веку, я іду па следзе таго мастака, пра якога пачуў у гады студэнцкага юнацтва ад свайго незабыўнага сябра. Мне чуюцца і зараз яго мужны, упэўнены поступ у будучыню.

Заканчваючы гэты свой артыкул пад рубрыкай "замест рэцэнзіі", я зноў бяру ў рукі зборнік вершаў "Заклён на скрутны вёр" і перачытваю кароткую, лаканічную, але яркую па думцы і вобразу прадмову да яго, напісаную яшчэ адным цудоўным нашым беларускім паэтам Уладзімірам Някляевым: "Толькі рух радка, толькі стан, толькі напружанасць, — падкрэслівае ён, — уласцівы ўсёй вялюгінскай паэзіі".

Мне здаецца, невыпадкова выдавецтва прасіла знайсці прадмову да зборніка "Заклён..." менавіта У. Някляева — аднаго з маладзейшых сяброў і вучняў Анатоля Вялюгіна. Такія паэты ўмеюць не толькі добра вучыцца, а і плённа вучыць майстэрству другіх.

Як гэта добра, калі ў разумнага настаўніка назаўсёды застаюцца разумны і дасціпныя вучні, уносяць у паэзію свой творчы плён.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

тэзісах праграмы 1927 г. Да перадумоў мастацкіх адносінца імкненне творцаў, згуртаваных ідэямі літаратурнага ўзвышэння над быццёвай мітуснёю, заказнай аднадзённасцю, да "а-раіванна" жыцця (тэрмін Д. Бобышава, расійскага паэта-эмігранта і крытыка, які вылучаў у паэзіі магчымасць "Раю-творства"). Беларускіх узвышэнцаў 20-х гадоў натхнялі яшчэ нязведаныя прасторы мастацкай вобразна-творчасці, вялікі вопыт сусветнай літаратуры, які толькі пачаў раскрывацца перад імі — у большасці студэнтамі, людзьмі "прасветленымі". Да "капанна" новага мастацка-эстэтычнага "рэчышча" іх прывялі і жаданне супрацьстаяць немастацкай прадукцыі літаратурных паўтораў-пералёваў і зададзенасці, імкненне павысіць якасць мастацкіх твораў, адказацца за кожны радок і вобраз, а таксама неабходнасць абароны сваіх мастакоўскіх прынцыпаў. "Бураленнай" і "самагоннай" творчасці "службовай, казённай радасці" процістаяла творца, "якое імкнулася да (...) культурна-мастацкіх каштоўнасцяў на падставе апанавання народнай творчасці, дасягненняў мастацтва мінулага і канкрэтнага вывучэння сучаснасці" і "выяўляла сабою тэндэнцыю ажыўлення". Узвышэцкая плынь выражала глыбокую думку аб тым, "што беларускаму пралетарыяту і сялянству патрэбна мастацтва не менш, як якой бы там ні было буржуазіі".

Да ўзнікнення "Узвышша" прывялі і прычыны палітычна-культурныя. Адданыя інтарэсам абуджанай Бацькаўшчыны, апантанна патрыёты, узвышэцкі адной са сваіх найбліжэйшых мэт бачылі змаганне супраць русіфікацыі, татальнай дэкультурацыі, спрашчэнства — у абстаноўцы палітыкі, якая вялася на Беларусі бальшавікамі з 1925 г. Грамадзянскім крэда стала для узвышэцкаў думка П. Б. Шэлі аб тым, што паэты — гэта непрызнаныя заканадаўцы свету, і іхнія грамадзянскія выступленні зводзіліся не толькі да адстойвання антыпалітычнага падыходу да літаратуры і мастацтва, абароны іх ад сацыялізацыйна-класавых пагромаў і ўціску. Беларускае ўзвышэнства 20-х гадоў мела выразныя адзнакі незалежнасці, непакорнасці, і адзнакі гэтыя аб'ядноўвалі будучых узвышэцкаў яшчэ ў "маладнякоўскую" пару. Так, у кастрычніку 1925 г. з "Маладняка" была выключана расійская секцыя (што існавала пры мінскай філіі). Заступнікам выступіў ЦК ЛКСМБ, пасля чаго на пасяджэнні фракцыі мінскай філіі "Маладняка" У. Дубоўка і А. Вольны зрабілі заявы пра свой выхад з аб'яднання. Яшчэ ў "Маладняку" пачаў складацца асяродак літаратараў, незадаволеных дзяржаўнай палітыкай партыі (Н. Чарнушэвіч, У. Дубоўка, А. Бабарэка, Л. Савенка, А. Дудар). На кватэры У. Дубоўкі некаторыя сябры ЦБ "Маладняка", як сведчыў у паказаннях для ДПУ А. Дудар, абмяркоўвалі думку Н. Чарнушэвіча аб неабходнасці заснавання новай партыі, аб патрэбе пераўтвар-

рэння ЛКСМБ у маладзёжную арганізацыю нацыянальнага характару — БЛКСМ. І такія прыклады можна пералічыць доўга... Узвышэцкі 20-х гадоў, такім чынам, — гэта пераемнікі рамантычнай непакоры, замінальнікі ідэі інтэрнацыяналізму, "нацызмы" — эстэты, якія смела выступілі супраць палітыкі бальшавіцкай партыі і яе ўстановак на сацыялізацыйна-класавасць і псеўда-народнасць. І калі "нашаніўскае" першаўзвышэнства ў беларускай літаратуры было эстэтычна-мастацкім, "чыстым", дык узвышэнства 20-х гадоў зараджалася мастацка-ваяўнічым, "абарончым".

Яшчэ ў "Маладняку" А. Бабарэкам быў абазначаны і філасофска-эстэтычны падмурак літаратурна-мастацкага ўзвышэнства, — у цыкле імпрэсій-прытчаў "Вобразы без рамак і асадкі". Гэтыя творы трэба разумець сімвалічна. Паклаўшы ў аснову сваіх разваг праблему формы і сцвярджаючы першаснасць мастацкага разнаўленага вобраза ("вобраз у рамцы — ужо не вобраз", "шырыня, асаджаная ў рамкі, — ужо вузкасць"), А. Бабарэка спрачыняецца да разгадкі спрадвечнай "зямельна-нябеснай" праблемы. Разняволены "абязрамлены" вобраз (але не аморфны, бо ўсё ўрэшце мае форму) імкнецца ўвышыню. Але з "высокіх гор" музы павінны, паводле А. Бабарэкі, зводзіць творца "ў даліны нізкія зачарпнуць глыбіні", бо "на гары была вяршыня, ды не было глыбіні". Такімі думкамі А. Бабарэка яшчэ і адмежавваў ідэю беларускага ўзвышэнства ад прынцыпаў мастацтва дзеля мастацтва, бо ўзвышэцка, на яго думку, — гэта праходзіць творчы шлях уздыму з жыццёвых "нізін" на "узвышшы" мастацкага светаўспрымання, і ўзвышэнства — гэта не "вышынізм".

Зрэшты, чалавечая спакуса вышыні хваліла яшчэ М. Багдановіча.

**Усё вышэй і вышэй я на гору ўзбіраўся,
Падймаўся да сонца,**

што дае нам цяпло:

**Але толькі чым болей да яго набліжаўся,
Тым усё халодней мне**

і маркотней было...

— задумваўся-прызнаваўся ён у вершы "Мне сініла". Як блізка і сугучна гэта бабарэкаўскаму "на гары была вяршыня, ды не было глыбіні", не было таго ж цягла той жа жыццёвасці! Творы абодвух — нібыта водгук на працу Ф. Нішэ "Так гаварыў Заратустра". Калі Заратустра споўнілася трыццаць гадоў, ён пакінуў сваю Радзіму і падаўся ў горы, дзе яму прымроіўся вобраз звышчалавека. Лірычны ж герой беларускіх аўтараў, у многім арыгінальны двайны звыштворца, пабыў на халодных гарах, набраўся нябеснай мудрасці, — спускаецца ўніз, да людзей, "напіцца глыбіні". Дарчы, тут пераемнасць і ад В. Ластоўскага, ад ягонага артыкула "Па сваім шляху!". "А калі мы скажам, — пісалася ў ім, — новае слова,

калі мы тым, хто **па гарах ходзіць** (вылучана намі. — А. П.) і не бачуць сонца, пакажам яго, тады мы раз і назаўсёды заваём права называцца культурным народам, тады на край свету прылунае слова беларускага імені, і да нас прыйдуць людзі шукаць новых пуцяводных зор..."

Наогул жа да канцэпцыі ўзвышэнцаў дапасоўвалася наступная біблейская думка: "...кожнаму з нас дадзена мілата ў меру дару Хрыстовага. Таму і сказана: "падняўшыся на вышыню, запаланіў паланёныя і даў дары людзям". А "падняўся" што азначае, як не тое, што ён і сыходзіў раней у прадонныя мясіны зямлі? Хто сыходзіў, Ён жа ёсць і Той, Хто ўзышоў над усё нябёсы, каб напоўніць усё" (Яф. 4.7—10).

Клічам-дэвізам, пад якім згуртоўваліся мастацкія сілы, што мужлі зліцца ў новую ўзвышэцкую плынь, стала назва крытычнага артыкула А. Бабарэкі "З далін на ўзвышшы" ("Маладняк", 1926, N 10 (II)). Калі ў 1925 г. галоўны крытык і тэарэтык беларускага ўзвышэнства А. Бабарэка бачыў у творчасці Я. Купалы, Я. Коласа і іншых "нашаніўцаў" "буралом адраджанізму" і найбольш прымальнай лічыў плынь "маладнякізму", дык праз год, даасэнсаваўшы гістарычны лёс беларускай і сусветнай літаратуры і сцінуўшы акулера "моднай" мастацкай сацыялізацыі, у сваім праграмным артыкуле "З далін на ўзвышшы" "далучыць" да першапраходцаў беларускага ўзвышэнства Цётку, Я. Купалу, Я. Коласа і М. Багдановіча. Адмежаваліся ад неапраўданага адмаўлення мастацкіх дасягненняў старэйшых беларускіх творцаў, А. Бабарэка пісаў: "Беларуская літаратура ў мінулым **узнімалася ўверх** (вылучана намі. — А. П.) (...) шляхам вопытаў, і ў сучасны момант сярод яе прадстаўнікоў ёсць сапраўдныя і вялікія паэты і пісьменнікі, якія ў сваіх творчых лабараторыях, сінтэзуючы вопыты сваіх папярэднікаў ("прыпускаяцца ў даліны") і робячы адпаведныя з іх вывады, **узнімаюцца вышэй** (вылучана намі. — А. П.) і адкрываюць новыя вобразы існага".

"З далін на ўзвышшы" А. Бабарэкі — гэта грунтоўны і творчы перагляд усёй беларускай мастацка-крытычнай спадчыны, першая спроба 20-х гадоў усебаковага асэнсавання літаратуры. Гэты артыкул, як выказаўся У. Конан, пачынае новы этап не толькі ў эвалюцыі светапогляду А. Бабарэкі, але і беларускай эстэтыцы наогул.

Беларускіх узвышэцкаў 20-х гадоў натхняла, шырэй, філасофія творства, да спрадвечных вышыняў якога імкнуліся лепшыя мастакі свету. Вобразы Алімпа, Парнаса ператварыліся ў ідэальныя архетыпы, што злучалі ў творчым светаўспрыманні зямельна-нябесныя антыномы, дазвалялі ахапіць з'явы рэчаіснасці і трансэндэнтнасці (тыя, што "па той бок"). Ідэя ўзвышэнскага вітаізму стала тэарэтычным "мостам" паміж зямным і нябесным. Яе распрацоўка падобна да адкрыцця таемнай гравітацыйнай сілы і

законаў прыцягнення — вітаістычная канцэпцыя дапамагала беларускім творцам смела, пакажам яго, тады мы раз і назаўсёды заваём права называцца культурным народам, тады на край свету прылунае слова беларускага імені, і да нас прыйдуць людзі шукаць новых пуцяводных зор..."

З-за такіх мастакоўскіх поглядаў і перакананняў на ўзвышэцкаў усцыхаліся беспадстаўныя абвінавачванні ў прыхільнасці да "мастацтва дзеля мастацтва" і "адарванасці ад жыцця". Сябры "Узвышша", як, дарэчы, і сімвалісты, не адкідаючы дэвіза "мастацтва — дзеля мастацтва", імкнуліся весці "растлумачальную" працу і змагацца супраць тэндэнцыйнасці ў асвятленні свайго дзейнасці. Паказальна, што і для сімвалістаў дэкадэнты былі тымі, "што адчуваў сябе над бяздоннем культуры без магчымасці пераскоку" (Андрэй Бель). Непрымальнымі для ўзвышэцкаў ў дэкадэнстве былі найперш ільжывыя ўзнёсласць і надуманасць. "Мы не шукаем выспу забыцця", — запэўніваў у паэме "Калі асядае муц" Тодар Кляшторны. Наадварот, чым вышэй узнімалася ўзвышэцкая паэзія ў сузэрнай быццёвай з'яў, тым шырэй магла яна ахапіць іх. Слова жыццё — у падмурку ўзвышэцкіх канцэпцый вітаізму і актывізму.

Беларускім літаратарам не пагражала замкнёнасць вузкай літаратурнай школы, мастацкае ўзвышэнства бачылася ім вобразам мыслення і, шырэй, жыцця. Сваёй творчасцю яны імкнуліся распрацаваць універсальную праграму "мастацтва жыцця". І таму неабгрунтаванымі і перапананымі выглядаюць сёння ўсе абвінавачванні ўзвышэцкаў афіцыйнай бэндаўшчынай ва ўсіх магчымых і немагчымых грахах.

Не адмяжоўваліся ўзвышэцкі і ад пытанняў агульнакультурных, этычных, а філасофія ўпадку, філасофія дэкадэнства не магла стаць роднай пляядзе творцаў-адраджэнцаў, перад якімі на пачатку дзейнасці раскрываўся "шырокі прастор", праца якіх была неабходнай абуджанай Бацькаўшчыне, у творах якіх — поўная перавага ўзнёслых радасна-вясновых настрояў і пачуццяў.

З узвышэнскім рухам на Беларусь і прыходзіў нарэцце той доўгачаканы час — час мастацтва, час паэзіі.

Ужо даўно "чалавек ішоў з зямлі на неба: і ён быў ужо на небе, калі б думка не ператварыла песню зямлі і неба ў ненатуральную абстракцыю: зямлю — у норму (...) святдомасці, — канстатаваў А. Бель ў артыкуле "Песня жыцця" наўздзіў блізкаю ўзвышэнскай сэнтанцыю. — (...) Мы развучыліся лётаць..."

Перад беларускімі ўзвышэнцамі адкрывалася нязведанае неба душы, паўставала нераскрытая таямніца мастацкай бясконцасці, — творцы вучыліся "лётаць"...

Алесь ПАШКЕВІЧ

Завяршэннем артыкула

М. Крукоўскага "Бацька" ўсяго існага" адкрываецца пята нумар часопіса "Мастацтва". Е. Бондарава ("І спакуслівая муза не абмінула...") даследуе тэму: "Уладзімір Караткевіч і кіно". Сярод іншых матэрыялаў — публікацыя Т. Кекелевай "Пяшчотныя гукі цымбалаў" (да 90-годдзя з дня нараджэння І. Жыновіча), артыкулы "Жыццё без блюза" Д. Падбярэзскага, "Заслона для тэатра абсурду. Сусветнага" П. Васілеўскага, "Лабараторнае даследаванне прасторы і часу" Т. Катовіч, "Музычнае мастацтва Беларусі ў эпоху Рэнесанса і Барока" В. Дадзімавай (першая публікацыя), "Гульні на ветры" Н. Антончык, "Зямля Кірушчанкі" В. Буйвала, "Падае зерне..." Г. Багданавай, "Жаночы гармон кінамастацтва" А. Бабковай, "У віцебскім настроі" Т. Ратабыльскай, Т. Мушынскай ("Брава, Саркісьян") гутарыць з В. Саркісьянам і яго жонкай балерынай В. Лапо. Л. Грамыка ("Ёсць улюбёны лёсу...") стварае партрэт драматурга А. Паповай, выкарыстоўваючы гутаркі з ёй, а таксама тымі, хто меў дачыненне да ўвасаблення яе герояў на сцэне. Т. Варфаламеева разважае "Пра песенную традыцыю беларускага Панямоння". В. Баско расказвае пра такія традыцыйныя святы, як Юр'я, Вялікдзень, Радаўніца...

"Тартак" і іншыя творы

"Школьная бібліятэка" папоўнілася кнігай выбраных твораў лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Івана Пташнікава, якую выпусціла выдавецтва "Мастацкая літаратура". У аднатомнік увайшлі знакамітае апавесць "Тартак", а таксама шырокавядомыя апавяданні "Алені", "Львы", "Эфка", "Арчыбал", "Сцяпан Жыхар са Сцешыц" і іншыя творы "малага жанру". Прадмову да кнігі напісаў Серафім Андраюк. У артыкуле "Творы, адкрытыя ў жыцці", ён, у прыватнасці, адзначае: "Праза Івана Пташнікава — сёння гэта адметная і значная з'ява нацыянальнай культуры. З'ява гэтая дастаткова выразна акрэслілася, раскрыла і глыбока выявіла свае ідэйна-мастацкія асаблівасці, жыццёвыя вытокі, сцвердзіла сваю мастацкую арганічнасць". Далей С. Андраюк піша, што творы Івана Мікалаевіча "складаюць з'яву, назва якой — проза Пташнікава", і "кожны з гэтых твораў стаў пэўнай вяхой на творчым шляху пісьменніка, з'явіўся прыкметнай падзеяй у нацыянальнай літаратуры".

Згадкі юнацтва

Часопіс "Маладосць" у сваёй "Бібліятэцы..." выпусціў кніжку радыёжурналіста з Любані Сяргея Квіткевіча "Падарожжа ў юнацтва, альбо Працяг будзе". Некалькі гадоў назад (пра гэта нагадвае ў прадмове Уладзімір Саламаха) часопіс апублікаваў нарыс С. Квіткевіча "Як я быў настаўнікам", за які аўтар стаў лаўрэатам "Маладосці" па раздзеле публіцыстыкі за 1993 год. Пасля гэтага з'явіліся яшчэ два яго нарысы, таксама напісаныя на дакументальнай аснове. С. Квіткевіч паведаў, як разам з сябрамі вырашыў заняцца "фермерствам, камерцыйнай і бізнесам" і што з гэтага атрымалася. "Падарожжа ў юнацтва" мае падзагаловак "Эсэ адной любові" і прысвячаецца аўтарам былому класнаму кіраўніку 10-га "Б" Капыльскай СШ N 2 1980 года выпуску і сябрам-аднакласнікам. С. Квіткевіч (нарадзіўся ў 1963 годзе ў вёсцы Каменшчына на Капыльшчыне) расказвае пра сваіх сяброў, з кім прайшлі разам ці не самыя радасныя, хвалюючыя і запамінальныя хвіліны ў яго жыцці. Піша, як сведчыць той жа У. Саламаха, "шчыра і захапляюча. Своеасабліва. Імппульсіўна". Заканчваецца кніга спадзяваннем, што наперадзе чакаецца чарговая сустрэча з яе героямі: "Сёння, праз семнаццаць гадоў пасля нашага выпускнога вечара, калі жыццё параскідала нас па свеце, я надумаўся адшукаць кожнага з вас, мае сябры-аднакласнікі. Веру, аднойчы мы зноў збяромся ў нашым ціхім любімым гарадку, наведем родную школу, сустрэнем любімых настаўнікаў, пагаворым пра многае, асабліва пра тое, ці споўніліся нашы мары... Таму я не пішу эпілог, а кажу: "Працяг будзе..." А. М.

Евангелле ад Максіма

Прысвячаецца брату

Апостал

Пакінь ты мяне, Нячыстая Сіла: хадзіў я біцца — другім парэ. Чытаю Евангелле ад Максіма. Проста кніжніка — не змагара.

Усё паўтараецца — толькі што позна. У Ісуса Хрыста даўнютка-даўно розных прафесій былі апосталы, а вось змагароў сярод іх не было.

Ці ўсім хапацца за косы ды вілы? А хто ж тады будзе "Вянок" збіраць? Пакінь ты нас, Нячыстая Сіла — народ мае сам за сябе пастаяць.

Толас

Крамністыя вулкі вядуць пад гару, хмары з Захаду мкнучь над крыжамі паволі — тут пакіньце мяне вы ў адвечным спакоі, як пакінулі маці, калі я памру.

Я ў Расіі пражыў — ад вясны да вясны. Там я рос і сталеў. Там я выбіўся ў людзі. Не пытайце мяне вы пра цень Беларусі — сам не ведаю, хто мне прыліс яго ў сны.

То не я напісаў — гэтак Бог захацеў, хоць я быў дэмакрат і не верыў у Бога; і нашто мне цяпер гоман, шум і трывога, кветкі вашы і слёзы — каб я зіхацеў?!

Не хачу сабе долі ніколі такой, не рабіце з мяне вы святога Паэта; А белы Нёман і ў Гродна апошнія лета — гэта ўсё, што забраў я ў дарогу з сабой.

Адам Багдановіч Беларус Адам Багдановіч беларусам не быў свядомым, паехаў жыць у Расію — і рускім зрабіўся шчыра! Але тры тысячы кніжак бухгалтар прасты меў дома. Сын прыгоннага кухара. Бацька вялікага Сына.

А сына яго Максіма Гасподзь да сябе паклікаў святой загараецца ў цемры і красу адагрэць ад смерці, бо Адам з бядоў ужо вылез, і сын не на грошы маліўся, і сэрца білася вольна, і розум яго быў светлы.

З беднай сялянскай хаты ў вечным прыгоне грошай можна выбіцца ў людзі — але душа будзе рабскай, а толькі ў вольных душы дух уваходзіць Божы, а мы цэлы Край зраўнялі да беднай хаты сялянскай...

Максім Багдановіч Прароцтваў не прыпісвайце Максіму. Да беларусаў пасылаць Месію даўно не мела сэнсу — і таму быў лепшы талент дадзены яму.

І Рыцар Збройны на кані і з мечам, і сам Гасподзь над родам чалавечым не раз Айчыну беглі ратаваць — а нам было заўсёды напляваць!

Як не хацеў ён зноў крывавіць гэта! Ды боль з адчаем давялі паэта — і хворы ўжо, і ўжо на сконе дзён не вытрымаў, Пагоню клікнуў ён...

Бацька і дзеці Паедзем з Гродна. Маці пахаваем. І звяжамся з далёкаю зямлёй, бо гэтая не будзе родным Краем ні мне, ні вам — ні летам, ні зімой.

Там горш не будзе. Гэтага даволі. А калі самі пойдзеце на хлеб, не гаварыце пра мяне ніколі, нібыта ў Гродна я ад слёз аслеп.

Над Волгай Далёкаю Айчына не бывае — як ні адкалдавай, а прыходзіць выбар. Шукае бацька долі і чакае выгод і грошай — але дзе той вырай?!

Каму патрэбна ў глыбіні Расіі сям'я чужынцаў, вечных кватарантаў? А хіба нас калі суды праслі — між жабракоў тутэйшых пабірацца?!

Хто мы цяпер? Ні племені, ні роду. Старэйшы брат Вадзім ужо ў магіле... Ці так патрэбна ўся гэта свабода, калі сваё імя даўно забылі?

Яраслаў Як няма выгоды сталічнай, скарыстаю з пагоды слічнай! Пакуль вараць абед і пузаты пыхціць самавар, прышпілю на тужурку студэнцкую ружу белую графкай англійскай і на шпацыр сонечным днём пайду на бульвар!

Яраслаў — горад маленькі. Трохсоттысячны толькі горад. І дзяўчаты з лепшых дамоў усе ведаюць, што я хворы... Лепш зайдзі да рэдакцыі "Голоса" — а раптам капейку налічаць?!

Ці сустрэну Дзяніса Дзявольскага з яго малой Веранічкай! Так і будзе са мной. Так і памяць плугам падыме і адваліць назад перажытае ўсё на Крыме, дзе памру ў адзіноце, якую сабе наклікаў, і апошні ў вачах стане сквер з малой Веранічкай...

Прыезд на Рагзіму Так моцна пакахаў яе здалёку, так часта ў снах прыходзіла яна, гаіла боль, лачыла адзіноту і клікала насустрач, як вясна.

І ты хацеў яе душой і цела, і дыхаў яе светам залатым — яна чакае недзе там, у белым, у ясным, у нябесным, у святым...

Але ў святым і векапомным Краі, як выкідыш, пачуўся ты ў тры дні — там аддаўна жыла зусім другая, з чужой, варожай і дурной радні.

Няцяжка жыць і паміраць, мой браце! Але за што, за што ляцець на шкло і да канца згарэць і ўсё ж не здрадзіць, не здрадзіць той, каторай не было?..

Элегія Людзі ўсялякія ходзяць пад Богам, кожнаму дадзена доля свая — і не прашу я ніколі нічога, проста жыву час адведзены я.

Смерць параўнае ў шыхтах пад зямлёю, як навабранцаў, пустых і святых — я не баюся, што будзе са мною ні ў днях зямных, ні ў вяках залатых.

Праўды і той нашым людзям не трэба — што ж без канца аб красе гаварыць?!

Хлеб у іх будзе і будзе да хлеба. Але краса без астатку згарыць.

Так і душа мая лёгкая дымам проста ў нябёсы ўзляціць над гарой, вецер развее і хмарка абдыме, дожджык страсе яе слізкай парой.

Не шпацыруйце дажджыстай парою! Схопіць прастуда, захочацца жыць, і наплывуць невядомыя мроі, і нечакана душа забаліць...

Трамвайны раманс для Максіма і Веранікі

Ніяк са мной яе не зводзіла дарога, і ў нас у кожнага душа была свая на сэрца дне самотнага, і так далёка мы пехатой па свеце ішлі — яна і я.

Але аднойчы гадзім вечарам імглістым, калі з нябёс цякло на грунт, як з ручая, а люд у дзверы лез і ціснуў, і так блізка ў трамваі раптам сталі мы — яна і я.

Нас павянчаў за ноч кальцом трамваяў горад, і верыць я баяўся, што яна мая, але прыйшоў той дзень і селі мы так поруч ў куце на шлюбе за сталом — яна і я.

Там скрыпка плакала і там звінела песня, не разабраць было там, дзе душа чыя, а нас анёлы ўсё тулілі, і так цесна мы не былі ніколі раньш — яна і я.

Матылёк Як сні матылёк над белым снегам у цвечце вішні, так навокал нас ляціць і кружыць, і ліхім набегам шалёна вые і ўсё паліць час.

Нядоўга чалавеку жыць на свеце, нядоўга ў небе матыльку дрыжаць — калі пасеяў нас аднойчы вецер, то прыйдзе бура нас аднойчы жаць.

Што ж, матыльку ляцець адвечным следам, і ён ляціць — за бурай, за каўчэгам, за белым снегам, Ноевым кайчэгам, за новай абяцанаю зямлёй...

Ліст Пятру Тапановічу пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 года Эх, Пеця, Пеця... Жыць няма ўжо сілы! Няма як дыхаць, бо не лёгкія — нарыў. А нашы дурні зноў пабеглі да Расіі — ім сорак бочак новы лад нагаварыў.

Бог прыбярэ мяне — і ўбачыць не паспею, як будуць бедных і багатых рабаваць, спірт неразведзены гасіць і "за Р-расею!" адзін другога будуць вечна забіваць.

А хто з іх, Пеця, будзе белым, хто чырвоным — ці не ўсё роўна?! Контрразведка і ЧК адных і тых людзей піхаюць у вагоны, на баржы грузыць ад званка і да званка.

Мне даў Гасподзь, якому я не верыў, адно дабро — Прарокам я не быў. Я проста жыў, я не зрабіўся зверам, дзяўчат любіў і Беларусь любіў.

25 мая 1917 года. Смерць паэта Ты не паспеў да Актаў і Дэкрэтаў. Але не гэта страшна для паэтаў. Адно шкада — пісаць бы мог і жыць.

Ты не сустрэў ні трыццаць пяць, ні сорак. Ты не дажыў да чыстак і разборак. ОГПУ не стала справу шыць.

А каб дажыў — схавалі б глуха ў шафу і раздушылі ў лагеры, як жабу, пусцілі слова на распыл ляцець...

О, што за Край праяклены і нялюбны,
дзе кнігу, волю і жыццё ад згубы
заўчасная адна ратуе смерць!

Неадасланы ліст да Янкі Купалы

Я паміраю, стары.
Гул ужо з краю да краю.
Свет разляціцца стары —
цёмра за ім маладая.

Зменицца лета зімой.
Лёгкай пагоды не будзе.
Хай не спяшаюць за мной
з марай наўнаю людзі...

Як там, Луцэвічаў Ян,
плачаш ізноў пра зямельку?!
Сеяць сабраўся, вась пан?!
Сей! Толькі жаць будзе нельга...

Слова ў цябе адбярэць —
хаму твой плач непатрэбны.
Сэрца тваё абкрадуць —
і накаленне дарэмна
пойдзе ў пажар і бур'ян,
знанае ў свет тваім плачам...
Слухай, Луцэвічаў Ян,
а ці магло быць іначай?!

Я не пясняр — я юрист.
Я галавы не губляю.
Я ўсе навукі — прагрыз —
долі не будзе ў тым Краі.

Там, дзе народу няма,
простама ж люду ўсё роўна,
можна быць толькі зіма,
толькі пустая зіма,
толькі знілая зіма —
як у маленстве у Гродна...

Баль

Пра смерць даволі!

Смерць сама прыходзіць —
не адчыняйце дзверы ёй, на ўсё свой час!
Калі не ў гэтым, то ў другім стагоддзі
хай нашы дзеці пражывуць лягчэй за нас!

Няўжо нам быць зямлёй святой
пад халуямі,
няўжо нам мець

на сваім карку той народ,
які аддаў за так, згнаў у вечнай яме
ўсё, што ён меў, і рушыў "ўпярод"?!?

Няхай паўстануць нашы мёртвыя
з каленяў!

Няхай звяняць віно і шкло,
а гложне сталь!
Няхай запрасяць дамы кавалераў
на ясны баль, на чысты баль,
на светлы баль!

"На Малой Садовай вуліцы..."

Гадоў чатырыста гінем —
зноў вось няма свабоды;
маем толькі Максіма
ў куце на Малой Садовай.

Навошта сэрца і рукі,
калі душа без надзеі?
Данута, мы беларусы —
наша месца ў музеі.

Паволі ў рай да спакою
сцежкай ідзем сваёю,
сцежкай не хамскай, не панскай —
Максімавай, магіканскай...

Помнік

Гродна — месца маленства.
Агеньчыкі ў вокнах зімы.
На свеце святое месца
там, дзе ў маленстве мы.

Людзі, не забывайце!
Кліч далёкі цені!
Гродна — магіла маці.
Першы дарослы дзень.

Нёман гайдае хвалі,
цягне вецер матыў.
У Мінску і ў Яраслаўлі
у помніках ты застыў.

А тут маленства святое
навек замяла зіма.
Гродна — гняздо пустое.
Помніка ў Гродна няма.

ПРОЗА

ГАБІ-ТАБРЫЕЛА

АПАВЯДАННЕ

Віктар СУПРУНЧУК

Смерць абрынулася, мабыць, з неба на лагер бежанцаў-беларусаў у дзевятнацхатым годзе пад Самараю. Мала хто ацалеў ад тыфу. Душа прыгажуні-дзяўчыны, якая паміралася адной з апошніх, праз вялікі прамежак часу, толькі Богу вядома як, апынулася ў Габрыелі. У сіямскай кошыцы Габі, што і адчувала нібыта гэта, але выказаць нікому не магла. Як людзі кажуць, бязмоўная істота.

Гэту раніцу Габі пачала з пачуццём нечага незвычайнага. Паветра было насычана нябачнай энергіяй, якая ўвайшла ў жылы і хвалявала кроў. Прыхлынаючы да галавы, да кішчоры, кроў нібы кіпела, а потым спакаялася супакойвалася. Калі б не смачны і багаты стол, Габі пабегла б некуды, заскочыла б на вялізную гару смецця і адтуль шуганула ўніз. Аднак пахі сніданку былі мацнейшыя за гэта жаданне, і ніхто не перашкаджаў есці.

Прыяцелі і прыяцелькі, наласаваўшыся, прымроўшы вочы, раскашавалі пад сонцам, якога хапала ўсім. Габі паўзіралася ў той бок, дзе стомлена і астматычна роў бульдозер, і пачала няспешна аглядаць шыю, лапкі. Яна любіла, каб футра было чыстае і бліскавае. Гэтка ж, як і тады, калі Габі жыла ў вялізным шматпавярховым доме і яе купалі ў бялюжыні ванне з шампунем. Аднак яшчэ маці вучыла, толькі нарадзіўшы на свет божа, што не заўжды катэ святая. Бываюць і чорныя дні. І вельмі хутка спраўдзілася гэта. Гаспадыня выкінула Габі на двор, завёўшы замест яе сабаку. І вось мо ўжо які год атабарылася кошка на сметніку. На гарадской звалцы. Ёй было тут добра. Ежы хапала: і рыбы, і мяса, і кілбасаў, і сыроў, — штодня машыны везлі з горада розныя прысмакі. Зрэдку даводзілася ўцякаць ад сабак. Яна далёка не бегала, хавалася дзе-небудзь у зацішку, а пасля вольна сабе гуляла. Ці гэтак, як і цяпер, грэлася пад пяшчотным сонейкам. Ні з кім надта не сябрывалася. Былі ў яе, мабыць, двойчы кавалеры, ад якіх з'яўляліся пісклявыя каціняты. Яна іх выходвала, даглядала. Яны падрасталі і назаўжды зніклі.

Кошка гэта была дужа цікаўная. Зрэшты, гаспадыня выкінула яе на вуліцу таму, што Габі любіла паназіраць, як тая сустракала мужчын. Здаецца, надта ж пільна сачыла сваімі зялёнымі вачмі за ўсімі падзеямі, што разгортваліся ў квартэры. Бы жывы чалавек прысутнічаў і фіксаваў кожны рух, кожнае слова.

Габі любіла паглядзець і на вадзіцеляў машын, што прывозілі смецце. Яны былі гэтка ж, як і каты: тоўстыя і худыя, чарнявыя і бялявыя, рыжыя. І ўсе падобныя на тых мужчын, што наведвалі былую гаспадыню.

Яна прыхарашылася і зноў адчула, як нібы ўскіпела ў жылах кроў. Здавалася, яшчэ трохі — і ўзарвецца цела. Мала было паветра, і смурод са сметніка зрабіўся невыносным. Габі замяўкала, закруцілася на месцы, палюхаючы астатніх катэ, і нечакана паімчала, быццам падхопленая нейкай віхурай. Гэтая сіла, якая гнала яе ад сметніка, спыніла кошку на ўскрайку ляска. Міма цякла перапоўненая машынамі дарога. Справа, не так ужо і далёка, былі вядомыя гарадскія кварталы. А ціск на галаву, на лапы, жылот і нават на хвост усё мацней. І Габі падумала, што надыйшла яе смерць. Яна ўпала на зямлю над дрэвам і, заплушчыўшы вочы, пачала яе чакаць. А трэск у галаве быў неверагодны. І ён раптоўна сціх. Толькі чуваць быў гул машын і спеў нейкай птушкі ў ляску. Габі баялася расплюшчыць вочы, але ўсё ж зрабіла гэта. Ад здзіўлення яна паспрабавала мякнунць, ды нічога не атрымалася. Канечне, было чаму спалохацца і здзівіцца. Цішком Габі аглядзела сябе. Замест яе прыгожых срабрыстых лап былі чалавечыя рукі і ногі. На цэле доўгая, белая з чырвонымі паскамі па ўсім полі, спадніца. Гэтка ж белая кофточка. Твар Габі свой не бачыла. Яна абмацала яго рукамі і зразумела, што ён — чалавечы. Не такі, як у вадзіцеляў машын, а як у былой гаспадыні. Значыць, жаночы. На нагах былі туфлі, трохі стараватыя, але яшчэ ніштаватыя. Цёмна-карычневага

колеру, са спражкамі з бакоў. Не вяртацца ж ёй на сметнік да катэ і сабак. І ці жыць у бетоннай трубе? Хоць там утульна і ўначы не холадна.

Здаецца, пацягнулі Габі на дарогу самі ногі. Яны вялі яе да людзей, да свайго новага племені. Аднак год мінуў недарэмна. Адзічэласць і наспярога былі ўжо ў характары. Небяспеку трэба адчуваць адусюль. Хай лепш яе не будзе, але яна можа быць.

Неўзабаве машыны несліся зусім побач, навіперадкі адна перад адной. Ніводная з іх не спынілася, і Габі была ўдзячна ім за гэта. Горад побач, ногі ў яе нястомныя. Не адчувалі цяжару цела.

Пакуль Габі не разумела, навошта ідзе ў горад, дзе нікога ў яе не было, ніхто не чакаў. Не былая ж гаспадыня, што выкінула на вуліцу. Дый злосці на гэту жанчыну ніякай няма. Можна лічыць: увесь год Габі была шчаслівая. І нібыта нядаўна бегла недзе там, праз кустоў, з выпадковым сябрам, паўаблезлым шэрым катом, да сметніка, каб нарэшце задаволіць свой апетыт. І знайсці прытулак, да якога прывыкла ўжо.

— Эй, дзяўчына, пастой! — ёй махаў палкаю ад блакітна-зялёнага будана міліцыянт. Габі няблага ведала гэтых людзей. Некалі ёй адзін таўстарылы міліцыянт так уляпіў чаравікам па рэбрах, што, думала, памрэ. Дый увосень чалавек дзесьць у брудна-зялёнай адзежы прыязджалі на звалку пастрэляць па катках і сабаках. Яны пілі гарэлку і забавляліся са зброяй. Ледзьве тады Габі ацалела. Куля праляцела міма носа, дабіўшы старую кошку, што спрабавала схаватца за кавалкам чырвонага кардону.

— Што пехатою? Давай спыню машыну, — міліцыянт стаяў у кроку ад яе. Падобны на таўстарылага. — Здалёк я цябе запрымкеціў. Думаю, што такая харашуха адна па лесе гуляе. Зараз небяспечна. Мужчын шмат ахвочых да такіх дзяўчат. Спыніць машыну? — Ён ужо стаяў упрыгтык. Габі адмоўна захітала галавою.

— Як хочаш. Што маўчыш? Нямая? Яна не ведала, ці ўмее гаварыць. А калі замест чалавечых слоў з рота пачуецца мяўканне. Хай лепш думае пра яе што хоча. Позірк у гэтага міліцыянта быў, як у мужчын гаспадыні. І яна наважылася пайсці. Але ён, заступіўшы дарогу, аглядаў з ног да галавы. Здзіўлення было шмат на ягоным твары.

— Ты што, — паказваючы пальцам на спадніцу, спытаўся ён, — нацыяналістка? У цябе ж не спадніца, а беларускі нацыяналістычны сцяг. Нацыяналістка?

Габі ўправа-ўлева зноў адмоўна павяла галавою. Не магла даўмецца, аб чым гамоніць гэты чалавек. Яна ж не выбірала сабе ўбор. Хто яго даў і апрашуў на яе? Ці думала яна, скуль на целе футра?

— А, нямая? З мастацкай самадзейнасці? Ідзі! Будзеш вяртацца, заходзь да нас. Пагрэем... — і зарагатаў, нібыта выказаў штось дасціпнае ці вясёлае.

Горад набліжаўся, дыхаў сваёй неярплівацю, мітуснёй. Усё вакол было дзіўнае: павялічанае ці мо паменшанае. Хіба вызначыць гэты свет, які мяняўся ў сваіх вымярэннях за маленькі прамежак часу?

Габі помніла, як ездзіла з гаспадыняй на аўтобусах, тралейбусах, што прыпыняліся там, дзе збіралася шмат людзей. Перад ёй якраз было такое месца. Паўгагароджанае, з праламаным з чырвонай бляхі вузенькім дахам.

Падшоў аўтобус, і Габі ўвайшла ў яго, аспярожліва азіраючыся па баках. Ніхто на яе нават не павёў вокам. Людзі стаялі маўклівыя і ціхмяныя, бы панаваў тут пахавальны настрой. Ніхто не размаўляў, і дзеці не смяяліся.

Аўтобус кружыў па горадзе, спыняўся і зноў ехаў, ехаў. Нарэшце Габі ўбачыла знаёмыя мясціны. Недзе побач жыла яе былая гаспадыня. І раптам вадзіцель абвясціў, што далей не паедзе.

Разам з усімі яна выйшла на вуліцу. Прыпынілася, не ведаючы, куды рушыць. І вырашыла пайсці тым шляхам, якім гуляла неаднойчы: паўз парк і па дварах. Ёй пакуль было ўсё роўна. Есці не хацелася, толькі цікаваць цягнула

ўперад. Што змянілася за год яе адсутнасці, ці сустрэне кагосьці са знаёмых? Яна думала яшчэ, як кошка, але ўспрымала амаль усё бачанае, як чалавек.

У глыбіні двара яе чуйны нос адразу вызначыў сметнік і, хоць туды было непатрэбна, не магла яго мінаваць. Здзівілася, што ў скрынках калупаліся некалькі старых. Яны перабіралі смецце і, сварачыся, нешта бралі ў свае сумкі. Раней такога яна не бачыла. А найбольш уразіла яе, што сярод гэтых людзей таўклася былая гаспадыня. Выглядала яна зусім кепска: азызлы твар, апранута ў старую падраную адзежыну. Відаць, дарога каштавала ёй мужчыны. І наўрад яна ўжо каму і трэба.

— Нам самім мала, — прахрыпеў дзядок, зазлавана бліснуўшы вачыма на Габі. — Ідзі, ідзі адсюль. Маладая шчэ, заробіш...

Габі адбегла ад сметніка, не разумеючы, чаму людзі калупаюцца ў гэтых скрынках. На гарадскую звалку прывозілі шмат прадуктаў. Каты і сабакі не маглі ўсяго з'есці. Дык чаму ж не аддаць частку гэтым старым? Навошта дзень у дзень выкідаць за горад мяса, каўбасы, смачны хлеб? Каб ласаваліся папукі, якіх Габі ненавідзела? Нехта ж так выраны рабіць. Можна, сказаць былой гаспадыні, каб ехала за горад па прадукты ці нават усім гэтым старым?

Нечакана ў памяці ўсплыло відовішча. Вялікая рака з чорнай і халоднай вадою. На беразе — хаткі ці хлечуцкі, перапоўненыя галоднымі і хворымі людзьмі, з якімі яна прыхлала з балотнага і ляснага краю, уцякаючы ад вайны, па загадзе цара. Яе цела гарыць у полімі, нібыта паклалі на вогнішча. Яна памірае з астатнім жаданнем, каб з'есці хоць акрайчык хлеба. З роднай хаты чорнага хлеба. Толькі нешта падымае яе на сваіх магутных крылах... Гэта быццам маланка, пярун з чыспоткага неба, на якім ніводнай хмаркі...

Ёй страшна, яна бязьвісь ад старых. Зварочвае з двара на вуліцу. Чуваць крыкі і шум. Наперадзе проста нейкі гвалт. Нібы каты ваююць за каханку. Чым бліжэй да цэнтра, тым ён гучнейшы. Усё-ткі Габі ідзе. Цікаваць пераважае страх. Дый, зрэшты, яна маладая і спрытная. Калі што, уцячэ. Ніхто не дагоніць, ногі ў яе хуткія. Ці людзі раўня ёй? Яны палюмаюць зрабіць толькі крок, а яна адолее ўжо дзесьць.

Але ж... У душы сумненне. Мо дарэмна прыйшла сюды. Трэба было застацца на сметніку. Там спакойна, ціха. Усё вакол знаёмае, роднае. Гэта невядомая сіла пагнала яе ў горад. І штурхае быццам у плечы. Шэпча: ідзі туды. Глянь, што робяць людзі. У іхніх руках блішчэстыя дошкі. На галовах таксама блішчэстыя шапкі. Мноства міліцыянтаў выстраіліся ў патыліцу адзін да аднаго і бягуць да вуліцы, на якой шум.

Габі ідзе пахіху і, здаецца, ніхто яе не заўважае. У кожнага свой занятак, свая дарога. Але гэта толькі яна так думае. Паветра — як прасякнута небяспекаю. Яна ахутвае з усіх бакоў. Ёй дыхаюць гэтыя людзі. І найлепш было б уцячы. Але спыніцца Габі не можа. Яна ўжо сярэд гвалту. Чамусьці пачынаюць аглядваць яе ўбор. Нехта радасна ёй усміхаецца. Яна заўважае нялобрыя позіркы міліцыянтаў. Чаму ім не ўсё роўна, якая на ёй спадніца і кофта? Яны прыгожыя: белае з чырвоным. Чыстыя. Так былі апрануты многія жанчыны ў лагеры на беразе ракі. Скуль яна ўсё гэта ведае і помніць, колькі галдзін назад ператварыўшыся з кошки ў маладою жанчыну? Перад вачыма лагер бежанцаў, дзяўчаты ў белых з чырвоным спадніцах... Аднак і людзі, якія ідуць па вуліцы, нясуць у руках такога ж колеру сцягі. Малюнак на іх, нібы на яе вопратцы. І крычаць людзі на гэткай ж мове, як гаварылі ў лагерных бараках.

(Працяг на стар. 12)

У дні святкавання юбілею сталіцы аршанцы адзначалі такі ж самы юбілей свайго горада. Мінск і Орша згадваюцца ў летапісах пад адным годам і ідуць па жыцці равеснікамі. У свае 930 і ён, і яна — маладыя і прыгожыя. Фотакар БЕЛТА занатаваў адзін з эпизодаў свята аршанцаў — хросны ход у гонар юбілею горада на Аршанцы.

Музыка на ўсе рукі

Сяргей Антонавіч Баранюскі, жыхар Скідзеля, удзельнік Айчынай вайны, музыка-віртуоз. Іграе на гітары, мандаліне, дудцы, гармоніку, баяне і акардэоне. Іграец на гэтых музычных інструментах навучыўся самастойна, падлеткам і юнаком яшчэ ў даваенныя гады. Многія дзесяцігоддзі Сяргей Антонавіч весяліў вясцоўцаў вёскі Карашава, адкуль родам, затым аднапалчан на фронце, а цяпер — жыхароў вуліцы Будзённага, дзе жыве. І яшчэ ёсць адно захапленне ў ветэрана вайны і працы — спевы ў царкоўным хоры Святаміхайлаўскай царквы Скідзеля.

Ілья БАРЫСАЎ
Фота айтара

На календары... Музыка

Святы, імпрэзы, юбілеі, прэзентацыі... Не-не ды і пачынаеш успрымаць іх як штодзённыя падзеі, ад якіх, бывае, хочацца і адпачыць. І вось у такія хвіліны ўспамінаеш пра "ціхія" даты, якія маўкліва адзначаюцца на сваіх лістках беларускі каляндар. Пагартаўшы яго, прыгадаеш некалькі постацяў, з якімі звязаны яркія старонкі ў гісторыі беларускай музычнай культуры. Гэта і народны арыст рэспублікі, легендарны канцэртмайстар Акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі Сямён Талкачоў, з дня нараджэння якога споўнілася 90 гадоў. Гэта і таленавіты рознабавы музыкант, харавы дырыжор, аранжыроўшчык і кампазітар Канстанцін Паплаўскі, якому споўнілася 85. Столькі ж гадоў споўнілася з дня нараджэння вядомага ў свой час саліста опернай сцэны Вікенція Бруй-Шуляка. Неўзабаве — 60 з дня нараджэння цымбаліста-віртуоза Веняміна Бурковіча... Імёны, даты — як згадкі пра тых, без каго ўжо немагчыма ўявіць складаны гістарычны партрэт беларускага музычнага мастацтва.

С. Б.

Не апошняя справа ў грамадстве

"Дарагія білеты і паўнютка залы", — уражанне ад тэатральнага Брэмена рэжысёра-педагага Універсітэта культуры Зінаіды ПАСЮЦІНАЙ. Яе двухмесячную стажыроўку, наладжаную з дапамогай Інстытута Гётэ, натуральна, склала не адно дасканаленне нямецкае мовы...

— Старалася пабыць паўсюль, паглядзець як мага, — сведчыць Зінаіда Міхайлаўна. — Брэмен — не сталіца, але кіраванне горадам спраўджаецца адмыслова. Так, што толькі дзяржаўных (з рознай ступенню дзяржаўнай падтрымкі) тэатраў я налічыла восем. І шмат (безліч!) тых, хто адважаецца прапанаваць публіцы сваё разуменне й бачанне свету з падмосткаў. Шмат, вельмі шмат іграюць Шэкспіра. Чамусьці — Шэкспіра... Хоць нават тэатр "Шэкспір-компані" не абмяжоўваецца толькі ім. Але Шэкспірава п'еса "Перыкл", напрыклад, рэдка, да мяне не трапляла зусім, а спектакль тыповага тэатра прадстаўлення, які здзейсніў рэжысёр Піт Хольцварт, адметны вельмі й вельмі сучаснай манерай акцёрскага выканання (гэта пры тым, што кожны іграе па пяць роляў і віртуозна паспявае пазначыць свае пераўвасабленні грывам). Перыкл вандруе — таму акцёры, сустрэўшы глядачоў і прадаўшы ім праграмкі, вельмі пытаюцца, ці няма на спектаклі іншаземцаў. Ага, ёсць! І публіка імгненна ўцягваецца ў дзейсны сцэнічны вадакрут, зацікаўлена адгукаецца на такія неакадэмічны спосаб зносін. Я зразумела, як тэатр выпрацоўвае ды мацуе гэты спосаб: ці шмат ведаем мы пра так званыя вольныя рэпетыцыі, куды абавязкова (і абавязкова бясплатна) можа наведацца глядач? Адбываюцца яны досыць артыстычна, але рэжысёр, рыхтуючы сцэну, робіць акцёрам заўвагі па справе і на публіку не гуляе. Зала бітма набітая. Публіка ўтварае чаргу і пільнуе лепшых месцаў. Студэнты, старэйшыя школьнікі, дамы сталага і нават дужа сталага веку, шмат мужчын ды юнакоў... У розныя дні рэпетыруюцца розныя сцэны, так што настойлівы і вольны грамадзянін можа засведчыць сваю адданасць тэатру і паглядзець спектакль да прэм'еры. Але якая гэта рэклама! Бясспройгрышная, адмыслова...

У "Шэкспір-компані" вабілі і монаспектаклі (маю досвед падобнае работы з нашай вядомай актрысай Рымай Маленчанкай), іх там чатыры, і сярод іх — самы сапраўдны адукацыйны спектакль! Ягоны жанр вызначаны, як тэатральнае чытанне: "Я, Паола, Паола Бекер, Бекер-Мадэрзон". Гэтая абвешчаная Паола — вядомая брэменская мастацка-авангардыстка (1876—1906), на сцэне — копія яе карцін, актрыса Дагмар Папула чытае яе лісты і лісты, якія... напісаў драматург тэатра! Такі вольны адмысловы дыялог праз стагоддзе. А тым часам у галерэі можна падзівіцца з аўтэнтыкаў Паолы Бекер, і тамсама, у галерэі вісіць расклад спектакляў пра мастацку... Якая так прагнула незалежнасці, што нават у лістах даводзіла: прозвішча мужа (Мадэрзон), улюбліў мужа і самы муж не можа кінуць і ценю на яе самастойнасць у працы ды ў творчасці. І што цікава: пазіцыя мастачкі, тэксты яе лістоў проста цвяляць публіку, выклікаюць такія адметныя рэакцыі! Мяркую, гэта адбываецца таму, што тэатры вельмі й

вельмі заахвочваюць глядача, падтрымліваюць ягоную цікавасць да самога тэатральнага працэсу (хоць бы тым, што да акцёраў пасля спектакля можна падысці і пагаварыць, і не ў грывёрны пакойчык, а ў зале ля сцэны!).

Зрэшты, на спектаклі білеты дарагія, так што акцёр адчувае: ён робіць не апошняю справу ў грамадстве. Залы паўнютка: глядач мяркуе, што свой каштоўны жыццёвы час бавіць не найгоршым чынам. А часам і найлепшым!

Тэатр на пляцы Гётэ ў пастаноўцы Канстанціі Лаўтэрбах прапанаваў спектакль "Дона Разіта застаецца незамужняй" Лоркі. Рэжысёр ужо мае прэмію за сваю прафесійную дзейнасць, — рэжысура ў яе знакавая, але часам знакі, яднаючыся, разгортваюцца ў цэлую метафару, а што можа быць найбольш тэатральным? Лоркава Гранада астаявана на берэзе, і каб прайсці ў дом, трэба прайсці праз ваду... І акцёры ідуць — у лакавых туфлях на шпільках, у святонных гарнітурах, вечаровых сукенках... Або — босымі: Разіце ж васемнаццаць гадоў! Кахаюцца, радуюцца, пішуць на пяску імя каханай... Танцуюць на плошчы... А ў другой дзеі вада знікае: вось вось абрынецца вайна, чуваць самалёты, пагрозлівыя, бязлітасныя. На тым самым пляцы, дзе так радаваліся, танцуючы вакол Разіты, — сотні лістоў каханага... У фінале на пяску павязуць дзіцячыя каляскі тая, хто бегаў па вадзе, — разумееце, тая, хто лётка ставіўся да свайго жыцця і да жыцця блізкіх і далёкіх. Павязуць каляскі, абмяркоўваючы падзеі, дзяцей; разам з мужамі, з каханымі. Дона Разіта адна, але каб зразумець, як састарыла яе вайна, актрысе не трэба грыву. Такая вольная пранізлівая рэжысура...

У тым самым Тэатры на пляцы Гётэ ідзе "Войцак" Бюхнера ў рэжысуры Крысціны Фрыдрых (яна вылучаецца сваім гратэскавым падыходам). У спектаклі і час, і месца дзеяння, і прастора — няпэўныя. Усе дзейныя асобы адначасова і знаёмыя, і незнаёмыя. Войцак — увасабленне жывой раны, ваеннай раны, ваеннага болю. Выконваюць ролі акцёры з набліжэннем да нашых уяўленняў пра другую сусветную вайну, хоць Бюхнер меў на ўвазе, вядома, падзеі першай. Вобразны рашэнні на сцэне спрацоўвалі, уплываючы на падсвядомасць, на гістарычную прапаміць глядачоў. Адзінае, з чым я не пагадзілася, што выклікала ўнутраны пратэст — жорсткасць акцёрскіх дзеянняў у зносінах на сцэне (вядома, абумоўленая рэжысурай). Значыцца, вельмі жорстка, бязлітасныя (да глядачоў!) сцэны згвалтавання Войцакавай каханай, — дарэчы, самім жа Войцакам. Яе можна збіваць або цягаць па сцэне за валасы... Я разумю, што хацеў рэжысёр. Я дапускаю выбітны акцёрскі тэхніку, якая не дазволіць выканаўцам знявечыць адно аднаго. Але ў такіх сцэнах з тэатра знікае ўласна... тэатр, і вяртаецца цаню такіх самых жорсткіх акцёрскіх намаганняў — але ўжо ў дачыненні да саміх сябе як да творцаў,

сатворцаў спектакля. Далёбог, спектакль толькі набывае бы, калі б фізічны дзеянні акцёраў абзначалі, намякалі, распавядалі. А не ілюстравалі так побытава. Хоць пасля спектакля глядачы наладзілі цэлую дыскусію і ў мяне (хоць і маўчала) знайшліся аднадумцы з нямецкага глядацкага боку.

...Шмат тэатраў для дзяцей, для падлеткаў, для моладзі. Прыклад — "Мокс-тэатр" і спектакль "Містэр Бах, містэр Бах" Тона Тэлегена, драматурга з Галандыі. У праграмы пазначана, што спектакль можна глядзець з шасці гадоў. Мяркую, да шасцідзесяці і далей. Простая фабула: адзін граф не можа спаць. Паўтарае гэта, дарэчы, разоў трыста. Заказвае Баху твор — практыкаванні для фартэпіяна. Вучань Баха іх старанна (віртуозна! насампраўдзе! натуральным чынам на фартэпіяна без прывіду фанаграмы!) выконвае. Граф... засынае. Так нарадзіўся твор, вядомы ў гісторыі як "Варыяцыі Гольдберга" (па прозвішчы Бахавага вучня). Рэжысёр — Францішка Штаёф. Яна зрабіла галоўнай дзейнай асобай піяніста, а героем — музыку Баха. Колькі падзей, учынкаў, жаданняў вакол гэтай музыкі! Як трапа вызначаны іх матывы, як далікатна ўзаемадзейнічаюць акцёры! Я б назвала спектакль далікатным выхаваннем пачуццяў. Дарэчы, яго праінае думка, што сапраўднае чалавечасце шчасце магчыма толькі ў сям'і. У такой згарманізаванай, як сама музыка...

"Мокс-тэатр" сёлага святкаваў сваё дваццацігоддзе. Яно — нагода для тэатральных спрэчак самага рознага кшталту. Але самым цікавым і павучальным сталася, бадай, тое, што тэатр запрасіў да сябе шмат дзіцячых, школьных і да іх падобных аматарскіх, напалову аматарскіх і яшчэ якіхсьці (не даведлася, якіх) тэатраў! Запрасіў, фактычна, сваіх будучых глядачоў. Я пазнаёмілася з юнацкай групай такіх тэатральных аматараў з каларытнай назвай "Шнюршу тэатр" (Тэатр шнуркоў ад чаравікаў), а таксама з іхняю прэм'ерай "Палова шостаі" — гэтакім калажам на тэмы часу ў танцах, пластыцы. Рэжысёр — Клаўдзія Штраўс. Перадусім, уразіла тое, што ў розных канцах Еўропы тэатральныя людзі такія блізкія да методы Станіслаўскага! Што ў самім Брэмене шмат іграюць для падлеткаў: склаўшы моцны сацыяльна-педагагічны тэатр з тэмаю, напрыклад, побытавага гвалту, або жорсткасці ў дачыненні між маладымі людзьмі... Зала, дзе глядзела прэм'еру, — месцаў на шэсцьдзесят. Сярод глядачоў няможна пазнаць пазнаць педагогаў і старэйшых школьнікаў — усё перамышана. Але па тых пытаннях, з якімі яны звярталіся пасля прагляду да артыстаў, можна было выснаваць адзначана: не глядач увогуле рупіць тэатру, але перадусім — чалавек. Малады, юны, сталага веку, у росквіце або зусім стары; зможны, беднаваты, са стыпендыяй або з пенсіяй — гэтаксама як і з буйным рахункам у банку. Ці не таму глядачы проста прагнуць тэатра? Не зважаючы на кошт білетаў і напаяўняюць залы як мага? Тэатр — не апошняя справа ў грамадстве...

Зінаіду ПАСЮЦІНУ слухала і натавала Жана ЛАШКЕВІЧ

"...Яна бачыць выратаванне свету"

Тэатр "Дрэздэн Брэтль" спакваля (хоць і з абавязковымі цяжкасцямі) даўмеўся свайго, а менавіта — пастаноўкі паводле Алены Паповай над назовам "Маленькія радасці жывых". П'еса, якая, паводле самой Алены, вельмі ёй дарагая, — нават тым, што не разумел яе на нашых сцэнах (былі памкненні і беларускіх пастаноўкаў, але няўдалых). 2 мая ў двухсотмесцавай зале "Дрэздэн Брэтль" месцілася ледзь не ўдвая больш глядачоў; "Маленькія радасці жывых" да сёння суправаджаюць аншлагі. Пастаноўка на чатырох акцёраў перадусім дае магчымасць паказаць, як той казаў, выбітны клас выканаўчага майстэрства што заўжды вітаецца ды заахвочваецца публікай. Прыкметна: у спектаклі бярэ ўдзел спадар Юнге, дырэктар тэатра і адзін з вядучых акцёраў. Алена Папова назвала яго дрэздэнскім улюбёнкам: сапраўды, публіка, арыентуючыся на ягонае імя, не сумняваецца і ў якасці сцэнічнай прапановы, дзе гэтае імя фігуруе...

"Гэта дакладна — не камедыя, каб зайсціся рогатам; гэта — мова не такога кшталту, з якой штучныя вобразы пакутуюць на сцэне. Аўтар Алена Папова цудоўна ведае маленькія

радасці жывых, яна адметна да выключнасці назірае жыццё. Стварае драматычныя сітуацыі паводле сітуацый рэальных, дае сваім фігурам тая біяграфічныя дэталі, якія толькі і патрэбныя. Без плюгаўства, без пляткарства, проста так. Самым значным яна сама называе чалавечасце. У тым, што ні камізм, ні глыбіня твора не губляюцца, пэўная заслуга Утэ Баум, якая перакладала... Рэцэнзія ў "Дрэздэн найстэ" займае траха не падвал, аналізуюцца акцёрскія работы і падкрэсліваецца ўдзячнасць публікі за прапанаваныя сцэнічныя радасці: чатыры героі, што наважыліся былі ў эмігранты ды затрымаліся, чакаючы дакументаў, у Маскве, проста зрадніліся з дрэздэнскай публікай. Прафесійныя тэатральныя людзі асабліва прыязна ставіліся да драматурга — да Алены Паповай. Водгулле іх абмеркаванняў падала "Саксонская газета": "Для яе (драматурга. — Ж. Л.) тэатр — месца, дзе людзі мусяць разглядаць саміх сябе". "Ва ўдасканаленні кожнага паасобку яна бачыць выратаванне свету — ідэалістычная спадзяванка гуманітарнага кшталту пазтаў падчас застою, уласцівая таксама Шылеру".

"Я пішу пра сучаснасць, — казала ў інтэрв'ю Алена Папова. — Нішто іншае мяне не хвалюе, я ніколі не напішу гістарычную драму. Насуперак свярджэнням журналістаў ды некаторых тэатральных рэцэнзентаў, няма ў мяне ніякай настальгіі па былых часах ды стасунках. Настальгія — надта грубае вызначэнне пачуццяў. У мяне ёсць стаўленне чалавека да часу. А для чалавека кожны дзень, які робіцца мінулым, афарбаваны... стратай. І ў гэтай страце — і драма, і трагедыя, бо мінае ўсё і нічога не вяртаецца. І гэта няможна назваць настальгіяй. А што да мяне... Я яшчэ не асэнсоўваю сваю творчасць. Я яшчэ толькі выпрацоўваю сваё стаўленне да цякучасці жыцця..."

П'еса Алены Паповай на сёняшні дзень пастаўлены ў тэатрах Беларусі, Расіі, Эстоніі і Германіі. У кожнай з п'ес перадусім вабіць стаўленне чалавека да часу. Да нашага з вамі, між іншым, часу: мы, як сучаснікі ў рэальных сітуацыях, акурат падпадаем пад законы драматычнага тэатра Алены Паповай. Мы прыдаем ёй — разам з нашымі маленькімі радасцямі. Яна бачыць у нас выратаванне свету...

Ж. Л.

Два калектывы, якія працуюць у складзе Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, рыхтавалі асноўную праграму фестывалю "Музы Нясвіжа". Гэта Камерны аркестр пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі і Актэт духавых інструментаў пад мастацкім кіраўніцтвам Барыса Нічкава. Запрасіўшы да размовы абодвух нашых знаных маэстра, прыгадаем, як і аб'яцалі чытачам, адметныя старонкі нясвіжскіх канцэртаў.

твам Уладзіміра Скараходава, і для ўдзячнай нясвіжскай аўдыторыі гэтую музыку агучыў, у фартэпіянным арыгінале, выдатны піяніст Ігар Алоўнікаў. А вось камерны аркестр пад вашым кіраўніцтвам выконваў выключна аранжыроўкі твораў Орды. Аранжыроўкі, на маю думку, выдатна зробленыя. Свежае, сакавітае гучанне вальсаў, наэкзотна ўразіла нават прафесійнікаў, не толькі слухачоў-аматараў...

В. С. Пераклаў творы Орды для аркестра Андрэй Шляпнёў, які шмат гадоў працуе аранжыроўшчыкам у Дзяржаўным канцэртным аркестры Беларусі. Ён рознабакова таленавіты чалавек, яго ведаюць як піяніста

музыкант. Дзякуючы яе бліскучаму майстарству гэты твор набыў нейкае асаблівае дасканаласць гучанне. Увогуле, сама музыка Канцэрта надзвычай яркая і кантрастная, у ёй незвычайна раскрываюцца магчымасці цымбалаў — як віртуозныя, так і тэмбравыя. Канцэрт Уладзіміра Кур'яна — вельмі значная падзея ў беларускай музыцы.

— Свята "Музы Нясвіжа" завяршалася канцэртамі, у якім гучала сусветна вядомае класіка, і выкананне такога шэдэўра, як 40-я сімфонія Вольфганга Амадэя Моцарта, быццам сцвярджала ўзаемазвязь культур і часоў і арганічную ўключнасць беларускай музыкі ў агульнаеўрапейскі кантэкст.

кестр мае статус не толькі эстраднага, але і сімфанічнага, адна з ягоных задач — прапаганда музыкі класічнай. Наш актэт выступае самастойна, за чатыры гады мы ўжо далі больш за сто канцэртаў, удзельнічалі ў 12 міжнародных фестывалях. Склад ансамбля вельмі своеасаблівы, так званас "падваеннае дрэва" — 2 флейты, 2 габоі, 2 кларнеты, 2 фаготы. Такого складу не было сярод інструментальных калектываў колішняга Саюза, і думаю, што цяпер ва ўсім свеце аналагаў мала. Звычайна выступаюць квартэты альбо квінтэты драўляных, а наш нетрадыцыйны склад заўсёды выклікае ў публікі шчырую цікавасць. Мы двойчы былі ў Францыі і ў Польшчы, удзельнічалі ў вельмі прэстыжных фестывалях "Віртуозы" ў Львове і "Залаты Арфей" у Крыме, — паўсоль нас слухалі з захапленнем. У нашым актэце сапраўды граюць лепшыя выканаўцы Беларусі, сярод іх лаўрэаты міжнародных конкурсаў флейтысты Сяргей Картэс, Яўген Віданаў, кларнетыст Іван Брынькаў, выдатны фаготыст, заслужаны артыст рэспублікі прафесар Уладзімір Будкевіч...

— Склад вашага ансамбля унікальны, хто ж робіць апрацоўкі партытур для яго?

Б. Н. З першага дня існавання нашага калектыву апрацоўкі рабіў Леў Муранаў, апошнім часам з намі супрацоўнічае Геннадзь Гедзьдзьтэр, цудоўны майстар інструментаўкі. Зусім нядаўна нават прыйшло паведамленне з-за акіяна: амерыканцы зацікавіліся ягонаю апрацоўкай "Дывертывмента" Мацея Радзівіла для актэта драўляных духавых і хочучы выдаць гэтую партытуру!

— Як вядома, праграма нясвіжскага фестывалю складалася з музыкі старадаўняй, класічнай і сучаснай беларускай. Сярод сучасных твораў, безумоўна, прыцягнула да сябе ўвагу "Скерца" Ігара Паліводы. Доўгі час ён працаваў у аркестры Міхала Фінберга, зрабіў шмат аранжыровак, пісаў яркія песні...

Б. Н. Я добра быў знаёмы з Ігарам Паліводам. І спецыяльна для нашага ансамбля ён напісаў "Скерца", адзін з першых арыгінальных, разлічаных на наш склад, твораў. Партытура адразу нас зацікавіла. Я не магу сабе дараваць, што не паспеў з ім раней сустрэцца, бо вельмі хацеў, каб твор быў падрыхтаваны дасканала. Гучанне "Скерца" з першых тактаў нібыта ўводзіць у трывожны свет, прасякнута нейкім прадчуваннем. Мне падаецца, што Ігар інтуітыўна здагадаўся пра тое, што яго жыццё абарвецца, і ўвасобіў свой душэўны стан у музыцы...

— Прыгадваючы той канцэрт, немагчыма не захапляцца ўзорам найвіртуознейшай тэхнікі выканання на габоі — п'есаю кампазітара Паскулі "Пчолка". Хто мог уявіць сабе раней, што на звычайным габоі мажліва граць з такой неверагоднай хуткасцю! Для музыкантаў нават засталася загадкай, як можна на працягу больш чым паці хвілін "дзьмуць у інструмент", не перапыняючы дыхання.

Б. Н. П'еса "Пчолка", сапраўды, неверагодна складаная для габаістаў, і яе выканаць могуць толькі артысты з феноменальнай тэхнікай і бліскучым валоданнем бесперапыннага дыхання. Дастаткова сказаць, што сёння ва ўсім свеце знойдзецца мо каля дзесятка артыстаў, якія змогуць яе выканаць. Тым не менш, наш беларускі габаіст Алег Алясюк неаднойчы граў гэты твор на розных канцэртных пляцоўках, і, канешне, заўсёды меў вялікі поспех, авацыі і выклікі на "біс".

— Вы ўжо згадвалі імя яшчэ аднаго выдатнага саліста актэта — Уладзіміра Будкевіча. Нядаўна музычная грамадскасць адзначала яго 50-гадовы юбілей. І спецыяльна да гэтай даты была напісана Фантазія на тэмы оперы Жоржа Бізэ "Кармэн", адзін з прэм'ерных паказаў якой адбыўся ў Нясвіжы...

Б. Н. Твор гэты напісаў спецыяльна да юбілею Уладзіміра Будкевіча Генадзь Гедзьдзьтэр. Твор надзвычай складаны і практычна дэманструе ўсе магчымасці выканальніцтва на фагоце — і задуманую кантылену, і рухавую віртуозную тэхніку. Саліст паставіўся да выканання вельмі сур'ёзна, шмат часу рэпэціраваў, спачатку з канцэртмайстрам, потым з музыкантамі актэта. Калі ўсё было гатова, мы самі проста захапіліся неверагодным характам гэтай музыкі, чароўным спалучэннем гучання саліруючага фагота і ансамбля духавых. Фантазія на тэмы оперы "Кармэн" — сапраўды бенефіс Уладзіміра Будкевіча. Мы вельмі ганарымся, што ён, адзін з лепшых у Еўропе фаготыстаў, — удзельнік нашага калектыву.

— Мне застаецца толькі падзякаваць сваім суразмоўцам за сённяшняе музычнае згадкі і пажадаць у наступным годзе такога ж вялікага поспеху і любові публікі, якія спадарожнічалі выступленням Камернага аркестра і Актэта духавых на сёлетнім фестывалі "Музы Нясвіжа".

З Валерыем Сарокам ды Барысам Нічкавым гутарыў Аляксей АМІНАВА
Фота В.ІМ.

Перазовы часоў, гукаў, сэрцаў...

Звяртаюся да заслужанага артыста Беларусі Валерыя Сарокі.

— Як і мінулым разам, вам давялося вельмі актыўна ўдзельнічаць у фестывалі, шмат часу вы правялі на сцэне, разам са сваім аркестрам. На ваш погляд, чым адрозніваўся сёлетні фестываль ад першага?

Валеры САРОКА. На мой погляд, сёлетні фестываль вылучаўся большай ёмістасцю праграмы, разнастайнасцю рэпертуару. Былі прадстаўлены творы і старадаўняй беларускай аўтараў, і сучасная наша музыка, і заходне-еўрапейская класіка. Па многіх якасцях, мне падаецца, гэты фестываль вышэйшы за папярэдні. Уражвала выдатная арганізацыя. З'ехалася шмат гасцей, журналістаў і музыкантаў. Увогуле, фестываль нібыта камерны, але ён ахапіў вялікую сферу мастацкай дзейнасці. І, як мне падаецца, выкананне нашым аркестрам музыкі розных стыляў, розных кірункаў узбагаціла не толькі слухачоў, але і музыкантаў, якім давялося над гэтым рэпертуарам працаваць.

— Праграма канцэртаў складалася быццам з двух пластоў — музыкі так званай старадаўняй і сучаснай. У гэты пласт старадаўняй музыкі ўваходзілі творы кампазітараў розных эпох, але іх аб'ядноўвала, канешне, прыналежнасць да беларускай зямлі. Міхал Клеафас Агінскі, Ян Голанд, Мацей Радзівіл, Напалеон Орда... Славуты Паланез Агінскага, як вядома, стаў візітэўкай фестывалю. Цікава, каму належала гэтая ідэя?

В. С. Хутчэй за ўсё, гэтая ідэя належала самым слухачам. Пасля першага фестывалю было ад іх шмат пажаданняў яшчэ і яшчэ раз паслухаць любімы Паланез. Мы і не спрабавалі шукаць нічога іншага: я думаю, гэтая музыка менавіта такая, якая можа быць сапраўдным дэвізам нясвіжскага фестывалю.

— У канцэрте старадаўняй музыкі была шырока прадстаўлена творчасць нашага выдатнага земляка Мацея Радзівіла. Асоба шматгранная, ён быў музыкантам, мецэнатам, выдатным рознабаковым культурным дзеячам. Надзіва дасканалая музыка Мацея Радзівіла сваімі каранямі арганічна звязаная з культурай Заходняй Еўропы і прадстаўляе своеасаблівы варыянт беларускага класіцызму...

В. С. Аркестр, прынамсі, выконваў паланезы Мацея Радзівіла. Нягледзячы на тое, што яны напісаны адным майстрам, адным почыркам, мы паспрабавалі ўбачыць у гэтай музыцы розныя характары, нават розныя стылі, выявіць галоўнае, што іх аб'ядноўвае, — бездакорную высакароднасць, элігантную манеру і эфектнасць вобразаў.

— А зараз я хацеў бы прыгадаць музыку яшчэ аднаго кампазітара, якая гучала на фестывалі, — музыку Напалеона Орды. Яго можна назваць "беларускім Шапэнам". Як вядома, Напалеон Орда быў не толькі кампазітарам, але і выдатным мастаком. Вядома таксама, што жыццё нашага земляка было багатае на розныя падзеі. Яму давялося нават навуцацца ігры на фартэпіяна ў Шапэна і пасябраваць з ім. Безумоўна, што на творчасць Напалеона Орды зрабіла моцны ўплыў шапэнаўская музыка. Вальсы і наэкзотныя Орды — надзвычай светлыя і ўзнёслыя, поўныя бясконцай чароўнасці...

В. С. Творчасць абодвух гэтых кампазітараў, сапраўды, мае шмат агульнага, быццам перагуканасць. Нягледзячы на тое, што Орда не так вядомы, як Шапэн, ягоная музыка вартая ўвагі: яна вельмі эмацыянальна насычаная і надзвычай выразная, адначасова — вытанчаная і рафінаваная.

— Чытачы "ЛіМа" ведаюць, што падчас фестывалю адбылася прэзентацыя зборніка фартэпіянных п'ес Напалеона Орды. Выданне было падрыхтавана Беларускай інстытутам праблем культуры пад кіраўніц-

і як аўтара эстрадных п'ес, ён робіць апрацоўкі песень, джазавых кампазіцый. А на гэты раз ён вельмі ярка паказаў сябе яшчэ і як спанатраны знаўца і інтэрпрэтатар музыкі класічнай, надаўшы клавірным п'есам Орды яркасць і блыск аркестравага гучання.

— Вельмі прыемна, маэстра, што адзін з фестывальных канцэртаў прысвячаўся сучаснай беларускай музыцы і яго мастацкім кіраўніком быў славуты кампазітар, прафесар Дзмітрый Смольскі...

В. С. Сапраўды, добра, што Дзмітрый Браніслававіч рэкамендаваў нам сваіх таленавітых вучняў, з якімі нам давялося супрацоўнічаць, рыхтуючы праграму. Музыкантам аркестра вельмі спадабалася гэтая плеяда кампазітараў — і досыць маладых, і больш сталых. Як ні парадаксальна, адчуваецца рука настаўніка нават у тым, што Смольскі дае сваім выхаванцам поўную творчую свабоду ў вельмі разнастайных стылях і жанрах, ад музыкі барока да сучаснага інструментальнага канцэрта. Першы твор, які выконваў аркестр, — "Канцэрта-цына барока" Аляксандра Літвіноўскага, уражае логікай кантрапунктаў, дасканаласцю і лаканічнасцю формы, але таксама і вялікай эмацыянальнай шчырасцю. Зусім іншы стыль, іншая тэхніка пісьма ў Канцэрте для гітары і аркестра Галіны Гарзалавай (была прадстаўлена другая частка твора). Музыка адначасова па-філасофску паглыбленая і летуценная, быццам адлюстроўвае складаны ўнутраны свет кожнага чалавека. Бездакорна саліраваў у гэтым творы наш вядомы гітарыст Валеры Жывалеўскі. Вельмі ўзрушылі публіку фрагменты з балетнага Дывертывмента Эрнста Ванжуры, аўтарскую версію якіх прапанаваў кампазітар Сяргей Янковіч. Іх моцны запал, энергічны рух проста захапляе!

— Так, у версіі нашага сучасніка гучала музыка вядомага ў колішняй Еўропе кампазітара, які пэўны час жыў на беларускіх землях. А вось малады аўтар Дзмітрый Лыбін быў прадстаўлены сваімі пошукамі ў папулярных жанрах — "Журботным вальсам" і "Адаленым напэвам". А яшчэ быў адзін твор, які нікога не пакінуў абьякавым у зале. Я маю на ўвазе эфектны Канцэрт для цымбалаў з аркестрам Уладзіміра Кур'яна.

В. С. Паспеху спрыяла і тое, што ў Канцэрте саліравала Наталля Кавалеўская, вельмі даравітая артыстка, чулы і тонкі

В. С. Сапраўды так. Я лічу, што гэты яшчэ мела своеасабліваю рацыю для самога аркестра. Артысты-струннікі камернага калектыву Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі маюць магчымасць іграць самую разнастайную музыку, і дачыненне да такіх высокіх узораў сусветнай класікі прымушае іх удасканальваць сваё выканальніцкае майстарства, захоўваць неабходную прафесійную форму, неак развівацца далей. Я спадзяюся, што мы з гэтай сімфанічнай партытурай справіліся, бо слухачы ўспрымалі нас вельмі шчыра, цёпла і доўга апладзіравалі.

— Я ведаю, што пачалася падрыхтоўка ўжо трэцяга фестывалю "Музы Нясвіжа" і мяркую, што імпрэза будзе такой жа ўдалай і цікавай, а канцэрты парадуюць новымі знаходкамі і ў мінулай, і ў сучаснай музычнай культуры нашай беларускай зямлі.

А зараз у мяне пытанні да мастацкага кіраўніка Актэта духавых інструментаў Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі прафесара Барыса Нічкава. Ваша ўспрыманне фестывалю?

Барыс Нічкаў. Сёлетні фестываль адрозніваўся ўжо тым, што сярод удзельнікаў быў хор "Санорус", які спяваў цудоўна. Мінулым разам слухачы нас прымалі вельмі добра, а зараз... Ну, проста надзвычай цёпла! І тое, што на кожны білет у залу прэзентавала 10 чалавек, якія вельмі хацелі трапіць на фестывальныя канцэрты, — проста выдатна для нашага часу. Летас была закладзена добрая традыцыя, і публіка з невярліваасцю чакала працягу імпрэзы. Таму, абмяркоўваючы ўжо наступны фестываль, мы вельмі хочам, каб ён быў яшчэ больш разнастайны, каб слухачы не расчараваліся.

— Дарэчы, драматургія канцэртнай часткі свята была добра прадумана: струнныя інструменты адценьваліся духавымі і наадварот, такі кантраст зрабіў праграму больш жывой і яркай... Аднак, давайце пагаворым пра Актэт пад вашым кіраўніцтвам. Калектыву ж неўзабаве споўніцца чатыры гады. Граюць у ім, наколькі я ведаю, самыя выбітныя, першакласныя выканаўцы Беларусі на драўляных духавых, лаўрэаты розных прэстыжных конкурсаў...

Б. Н. Сапраўды, актэту 1 верасня будзе чатыры гады. Ідэя стварэння такога калектыву належыць і мастацкаму кіраўніку Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Міхалу Фінбергу, і мне. Паколькі Дзяржаўны канцэртны ар-

Пра людзей,
якія жывуць
поруч

МІКОЛУ КАПЫЛОВІЧУ — 60

Празаік і нарысіст Мікола Капыловіч нарадзіўся 10 ліпеня 1937 года ў вёсцы Астражанка Лельчыцкага раёна. З маленства сялянскі сын увабраў у сваю душу характава навакольных мясцін. Уражанні маленства пасля дапамогуць М. Капыловічу ў напісанні яркіх, па-сапраўднаму самабытных твораў.

А напачатку была сярэдняя школа ў роднай вёсцы, пасля сканчэння якой ён загадваў сельскім клубам, працаваў інструктарам Лельчыцкага райкама камсамола. У 1958 годзе М. Капыловіч паступіў на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. На апошнім курсе вучобу спалучаў з работаю на рэспубліканскім радыё ў якасці рэдактара літаратурна-драматычных перадач.

Пасля ўніверсітэта М. Капыловіч настаўнічаў у Цудзенішскай сярэдняй школе Ашмянскага раёна. У 1964 годзе вярнуўся ў Мінск. Быў рэдактарам у выдавецтве "Беларусь", літаратурным сакратаром газеты "Звязда", рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура", працаваў на іншых пасадах. У 1983 годзе выйшаў на пенсію па інваліднасці і пераехаў жыць у Маладзечна. У 1989—1990 гадах быў загадчыкам аддзела пісем брагінскай раённай газеты "Маяк Палесся".

Літаратурную працу М. Капыловіч пачаў у студэнцкія гады. Першая публікацыя ў рэспубліканскім друку прыпадае на 1960 год, першую кнігу — зборнік апавяданняў "Скрозь жывуць людзі" — пабачыў у 1968 годзе. Аўтар кніг "Засада" (1979), "Дні ціхай восені" (1981), "Чужы сваяк" (1987)... Рэгулярна выступае з апавяданнямі, навеламі, нарысамі ў перыядычным друку.

Віншуем Мікалая Фаміча з 60-годдзем! Жадаем яму моцнага здароўя, далейшых творчых поспехаў!

Цуд васковага
царства

А чакае ён найперш хлопчыкаў і дзяўчынак, якія гэтымі днямі завітаюць у Мінскі Палац дзяцей і моладзі. Тут Санкт-Пецярбургскі музей васковых фігур пры падтрымцы прадзюсерскага цэнтру "Парадокс" арганізаваў выстаўку, на якой прадстаўлены 28 персанажаў любімых малечай казак. У палацы можна сустрэцца з баронам Мюнхгаўzenам і Беласнежкай, Русалкай і Бурацінам. Ёсць тут і Баба Яга, Кашчэй, да якіх, праўда, асмельваецца падысці далёка не кожны. А вось Карлсана з радасцю сустракаюць усе і адно шкадуюць, што немагчыма разам з ім палятаць над дахамі дамоў.

Калекцыя гэтых васковых фігур адметная тым, што яна не мае аналагаў у свеце і дагэтуль нідзе не паказвалася. А Мінск "выбрала" невяпадкова — выстаўка прымеркавана да 930-годдзя нашай сталіцы і праходзіць у рамках мерапрыемстваў, звязаных са святкаваннем юбілею горада.

Каб відовішча было больш маляўнічым і запамінальным для дзяцей, наведвальнікі могуць не толькі пазнаёміцца з экспанатамі, але і сустрэцца з артыстамі. А знакамітая і гэтак добра вядомая малым глядачам "Калыханка" мяркую падрыхтаваць тут некалькі перадач, якія затым трапяць на блакітны экран.

ФЕСТИВАЛІ

Каб кожны горад меў сваё

27—29 чэрвеня ў Лідзе прайшоў Першы рэспубліканскі фестываль ансамбляў песні і танца. Фестываль у пэўным сэнсе унікальны, што абумоўлена адметнасцямі самога жанру. Артыстам тут трэба спалучаць спеваў і гране ў аркестры, танец і песню. А ўдалы канцэрт ансамбля песні і танца — гэта сапраўдная феерыя і незабыўнае відовішча.

У складзе ансамбля звычайна не менш за 50 чалавек (хор, група інструменталістаў і танцоўшчыц). Вядома, гастролі такога калектыву вымагаюць вялікіх выдаткаў. Але ж і без актыўнай канцэртнай дзейнасці выжываць цяжка: кожны кіраўнік ведае, як пагаршаецца псіхалагічная і творчая атмасфера ў калектыве, калі ідзе "халастая" праца. Зусім іншая справа — гастролі ці падрыхтоўка да вялікага канцэрта.

Фестываль стаў святам і для ўдзельнікаў, і для ўсіх лідчан. Ліда, як вядома, была абраная невяпадкова для яго правядзення: у гэтым невялікім і прыгожым горадзе існуе чатыры ансамблі песні і танца! Два з іх — "Лідчанка" (гарадскога Дома культуры) і "Чаравічкі" (Дома культуры абутковай фабрыкі) бралі ўдзел у фестывалі і выступілі даволі паспяхова, прытым што з'ехаліся ў Ліду

лепшыя калектывы з усёй рэспублікі і канкурэнцыя была высокая.

З ліку дванаццаці канкурсантаў журы на чале з Міхасём Дрынеўскім адзначыла наступных: "Спадчына" з Маладзечна і "Нёман" з Гродна сталі лаўрэатамі першай прэміі; другое месца падзялілі "Лідчанка" і ансамбль песні і танца імя М. К. Агінскага (Смаргонь), а лаўрэатамі трэцяй прэміі былі названы "Яблынька" (г. Гарадок) і "Крыніца" (Жлобін).

Праграму фестывалю ўпрыгожылі выступленні Акадэмічнага хору імя Г. Цітовіча.

— Мы спецыяльна вырашалі спалучыць тут народнае і прафесійнае мастацтва: гэта дае плён і для самадзейных артыстаў, якія бачаць, чаму трэба павучыцца, як павышаць свой узровень і расці далей, і для прафесіяналаў, якія часам знаходзяць у такіх вандруючых цікавы матэрыял і нават пераймаюць нешта ад народных ансамбляў, — кажа начальнік Упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Беларусі Тадэвуш Стружэцкі. — Гэтым разам мы не ставілі мэтай спаборнічаць з масавым мерапрыемствам, кшталту пастаўскага. Галоўнае — каб Ліда атрымала свой

традыцыйны фестываль, а мы спадзімся, што менавіта такім і стане Фестываль ансамбляў песні і танца. Мы лічым, што кожнаму гораду трэба мець сваё музычнае свята, свой фэст, па якім бы гэты горад пазнавалі.

Паводле задумы арганізатараў, лідскі фестываль распачынае праграму вялікага Рэспубліканскага фестывалю народнага мастацтва "Беларусь — мая песня", які ахопіць усе віды і жанры творчасці і ўзновіць добрую традыцыю вялікіх імпрэзаў. Мяркуецца, што ў гэтым фестывалі возьмуць удзел усе — ад маленькага вясковага гурта да прафесійных ансамбляў з абласных цэнтраў і Мінска. Пачынаючы са снежня ў рэспубліцы будуць праходзіць рэгіянальныя і абласныя конкурсы па жанрах з тым, каб вызначыць лепшых выканаўцаў, а заключным мерапрыемствам плануецца правесці ў сталіцы ў ліпені наступнага года. Арганізатары спадзяюцца, што гэта будзе самая яркая і масавая падзея ў культурным жыцці сталіцы.

Ірына БАРАВВАЯ

На здымках: старшыня журы фестывалю — Міхась Дрынеўскі; выступае ансамбль "Яблынька" з Гарадка. Фота Я. КАЗЮЛІ, БЕЛТА

ГАБІ-ГАБРЫЕЛА

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

Яна стаяла на тратуары, слухала воклічы калоны і ўсё роўна нічога не разумела. Куды яны ідуць, што хочуць? І навошта іх перапыняюць міліцыянты, размахваючы чорнымі палкамі?

Хлопец з калоны, што апынуўся найбліжэй да яе, весела закрываў: — Эй, дзяўчына, пайшлі з намі!..

Габі быццам пацягнулі за руку, ласкава пагладзіўшы па шыі. І яна, не вагаючыся ні хвіліны, далучылася да калоны. Мусіць, ні ў кога не было такога адмысловага ўбору, бо яе запрасілі наперад. І яна адчувала сябе нібы адным са сцягоў, што луналі над гэтымі людзьмі.

Неўспадзеўкі ўсе захвалываліся, узмацнёў шум. І міліцыянты, здалосся, з усіх бакоў кінуліся да дэманстрантаў. Яны білі іх палкамі, хапалі за рукі і ногі. Некуды пцягнулі. Габі перапалохалася. Ускокчыла б зараз у сваю любімую трубу на сметніку, і ніхто б яе не знайшоў. Толькі ж яна чалавек і кругом столькі людю. Усе ж не могуць быць кепскімі. Не, трэба выбірацца назад на тратуар і ўцякаць ад гэтага гвалту. Вось туды, дзе прагал між двума дамамі. У двор, у ціхае спакойнае месца.

Далёка яна не адышлася. Ззаду яе рэзка і груба схапілі нейчыя дужыя рукі. Пацягнулі, на імгненне пазбавіўшы волі і сілы. Міліцыянты брыдка мацуючыся, і каб яшчэ трошкі, Габі зусім скарылася б. Моцна балела левая рука. Гэта змусіла неяк вырвацца, зарываць непрыемныя абдымкі. Яна адбегла ад сваіх ворагаў, шукаючы ў натоўпе, які няспына варушыўся, праход, каб праз яго знікнуць. Дзе ж там. Два міліцыянты ўхапілі за рукі, ляпнулі па спіне дубінкаю і пацягнулі ў зялёную без вокнаў машыну, поўную людзей. Было цёмна і цесна. Іх некуды везлі. Потым адчыніліся дзверы і загалалі выходзіць. Габі трапіла ў вузкі без мэблі пакой, дзе ўжо сядзелі і стаялі жанчыны. Хто гаманіў, хто плакаў. Усе пракліналі міліцыянтаў і ўдалу, якой яны служыць. Ля Габі сядзела на падлозе, падклаўшы

пад сябе плашч, пажылая жанчына. Яна занатла не перажывала, што ў турме. Усмяшліва аглядалася, прыгаворваючы: "Вось дурні, вось дурні..." Потым прычапілася да Габі:

— Хто табе пашыў такі цуд? Гэта ж не спадніца, а ўзор народнага мастацтва.

Што можна было ёй адказаць? Дый Габі за ўвесь час не вымавіла ніводнага слоўка. І вырашыла маўчаць.

Грукнулі дзверы і на парозе ўзнік высозны з чорнымі вуснамі міліцыянт. У руках — дубінка, у вачах — нянавіць, ад якой захапелася куды-небудзь схавацца. Але куды, дзе? Няма такога месца. А вочы ўсё бліжэй да яе і спыняюцца на ёй.

— Ты! — паказвае пальцам на Габі. — Выходзь. Шпарчэй!

— Не бойся, даражэнькая... — кажа пажылая жанчына. — Хай бог табе дапаможа.

Вусаты вядзе Габі, узяўшы за локаць правай рукі, дыхае непрыемным пахам. Гэтак дыхалі мужчыны, што наведвалі гаспадыню. А мо і ён быў у яе?

— О, нацыяналістка! — здзіўлена ўсклікае яшчэ адзін міліцыянт, які сядзіць за сталом і піша. — Бач, як адзедася. Зняць бы з цябе спадніцу і пусціць голай па вуліцы. А, Аляксандр? Можна, зробім? — рагоча, пастукваючы ручкаю па стале: — Мы вас навучым уладу любіць. Ногі, рукі пераламаем, палюбіце. Фамілія, імя, отчэства?

Габі не разумее, што ён пытаецца. Якая фамілія, імя, отчэства? Яна маўчыць, цікуючы, каб скокнуць за парог. Пра што яна марыць? Як можна скокнуць. Забудзь пра гэта.

— Пашпарт! — зноў падаў голас міліцыянт. Яна не адказвае, пераступаючы з нагі на нагу, бо яны баяць ад нязвыклых туфляў. Ёй не падабаюцца гэтыя людзі. Здаецца, вакол іх чорнае воблака, якое вагаецца, то змяняючыся, то павялічваючыся. А ў галаве ўспывае малюнак бежанскага барак-хлеўчучка. І яе бярэ хтосьці на свае магутныя крылы, вырываючы з тыфознага ложка.

— Абшукай нацыяналістку, — загадвае вусатаму той, які сядзіць за сталом. — Гэта мы з радасцю...

Смурод набліжаецца да галавы, і вялізныя ўчэпістыя рукі-лапы пачынаюць лазіць па ўсім яе целе. Гучны рогат у пакоі і лаянка. Габі шкадуе, што няма кішчорыў, што нямоза зубамі ўхапіць за смярдзуючую пысу. Цярпліва стаіць і маўчыць. Ёй трэба выкачаць, перажыць гэты момант. Ён міне і штосьці будзе іншае. Добрае ці благае. Гэта ўжо вырашыць яна. Толькі не можа зразумець, чаму людзі здзекуюцца над самімі сабой? Чаму не змагаюцца супраць сваіх крыўдзіцеляў? Ці ж гэты смярдзючы — найгалоўнейшы сярод усіх у горадзе?

— Мусіць, яна нямая, — гаворыць міліцыянт, што за сталом. — Пайшла адсюль вон! Яшчэ раз трапіш, сякір башка зробім. Ферштейн? А мо затрымаць яе на пятнаццаць сутак?.. Не, камеры перапоўнены. Дай ёй нагою пад хвост і — прэч!

Яна выйшла на вуліцу, калі гаспадарыў ужо вечар. Бледна-жоўты месяц азіраў зямлю. І час быў есці, бо страўнік проста вуркатаў. Памкнулася спыраша да сметнікаў, але падумала, што няварта забіраць астатнюю здабычу ў старых людзей. Усё ж на гарадской звалцы намнога больш ежы. Дурныя-людзі! Яны выкідваюць прадукты, каб потым лазіць па брудных скрынях. Яны кормяць міліцыянтаў, каб тыя іх білі. І як яны жывуць! Горш за бяздомных катой і сабак. Як ненавідзяць адзін аднаго. Не, лепей прытуліцца ў цёплай бетоннай трубе, спаткаць зрэздз ласкавага ката і пасля аблізаць мяккіх, бы пух, кацянят. Хутчэй, хутчэй з горада! За кустоў, у прыветную цемру, дзе свой блізкі каціны пах. Дзе яе дом, і з якога ніхто не выкіне.

Ніводнага сведкі не было, калі прыгажуня дзяўчына збочыла з дарогі. І ніхто, пэўна, не бачыў больш яе. Толькі каты імгнэнна скакалі па гарадской звалцы, ратуючыся ад сабак і злога чалавека.

На беларускім палітычным небасхіле за апошнія 10 гадоў успыхнула шмат яркіх зорак, што выявіла значны грамадскі і духоўны патэнцыял нацыі. Многія з гэтых зорак зніклі хутка, як і з'явіліся, але паступова пачаў фармавацца своеасаблівы клуб палітычнай эліты (КПЭ) — адзінка ў пэўнай ступені стабільная. Сяброўства ў ім, дарэчы, не абумоўліваецца ні партыйнай, ні палітычнай прыхільнасцю. У ім на роўных прадстаўлены як тыя, хто сёння "пры ўладзе", так і апазіцыянеры. Гэты ўмоўны (пакуль што?) клуб, бадай, адзіная "структура", дзе побач "сядзяць" Аляксандр Лукашэнка і Зянон Пазняк, Міхаіл Мясніковіч і Станіслаў Багданкевіч, Сяргей Калякін і Юры Хадзька і многія іншыя... Праўда, кола сяброў КПЭ усё ж абмежаванае, бо стаць ягоным сябрам могуць толькі самыя яркія і неардынарныя палітыкі. Карацей, "пропускаюць" у гэты клуб з'яўляецца адна асоба, незалежна ад яе сённяшняга "статусу кво" і стаўлення як палітычных прыхільнікаў, так і праціўнікаў.

Туды закрыты шлях для пасрэднасцяў. І адным са старажылаў КПЭ з'яўляецца Пётр Краўчанка, былы сакратар Мінскага гаркама КПБ па ідэалогіі, былы міністр замежных спраў (дарэчы, першы!) незалежнай Беларусі, сёння — адзін з лідэраў апазіцыі. Пётр Краўчанка — палітык, на "рахунку" якога шмат значных узлётаў, але ёсць і балючыя падзенні. Можа, якраз тыя "падзенні" і дапамаглі сфармавацца яму як адной з самых цікавых

і каларытных (і што хаваць — харызматычных!) палітычных фігур на Беларусі.

Пётр Краўчанка — сёння адзін з тых нямногіх палітычных дзеячаў, здольных на нестандартныя, нечаканыя, а калі трэба — і кампрамісныя хадзі. Што да апошняга, то ў гэтым плане П. Краўчанка, бадай, увогуле ўнікальны палітык, які можа (і ён гэта не раз даказваў) знайсці паразуменне з самымі крайнімі палітычнымі антыподамі — і з тымі, з кім быў раней, і з тымі, з кім сёння. На жаль, на Беларусі сёння мала такіх палітычных фігур, здольных налагодзіць "масток" паміж уладатрымальнікамі і іх гарачымі апанентамі. Ці не з-за гэтага — многія нашыя сённяшнія палітычныя канфлікты і супрацьстаяння, вынікаючыя, як і належыць, карыстаюцца вонкавай сілы?

Прынамсі, менавіта П. Краўчанка — адзін з тых апазіцыйных палітыкаў (разам з М. Грыбам і Г. Карпенкам), якія селі сёння за стол перамоў з уладамі. І што б ні гаварылі пра абставіны, якія папярэднічалі ім, пра бясэснэсавасць перамоў "ваўка" з "ягнём", сам факт гэты надзвычай важны, бо, па сутнасці, упершыню рэальна зроблены крок — хоць пакуль і сімвалічны — да палітычнага кампрамісу. Хто ведае, можа, якраз гэты крок і паўплывае на нашу далейшую гісторыю і лёс?

Незадоўга да пачатку гэтых перамоў наш карэспандэнт меў размову з Пятром Краўчанкам, фрагменты з якой мы і прыводзім ніжэй.

Пётр Краўчанка: "Усё, што задумваў у жыцці, я рэалізоўваў!"

— Пётр Кузьміч! Чалавек вы на Беларусі вядомы, паважаны, адзін з самых папулярных беларускіх палітычных лідэраў. Адным словам — палітык ад Бога. У сваім жыцці вам давялося пабываць амаль што на самай вяршыні ўладнага Алімпа. Якія рысы характару, якія ўласныя якасці дапамаглі вам дабіцца гэтага?

— Я хачу адразу адзначыць, што не важна, кім ты з'яўляешся ў дадзены момант — ці то міністрам, ці то апазіцыянерам, ці афіцыйна асобаю, ці простым чалавекам. Самае галоўнае — ніколі не адмаўляцца ад справы, якую пачаў. Якраз імкненне даводзіць любую справу да канца я лічу сваёй самай моцнай рысай. Мала вылучыць нейкі тэзіс, прадэкларавать яго. Вельмі важна паказаць, што можна зрабіць рэальна. У сваім жыцці, дзе б я ні працаваў, я заўсёды верыў, што нават самыя безнадзейныя пытанні можна вырашыць. Воля, нацэленасць на канкрэтную справу — абсалютна неабходныя рысы для палітыка. Я палітык кампраміснага складу, але вольна гэта рыса, ды яшчэ і працавітасць, атрыманыя ў спадчыну ад бацькі, маці, бабулі, дзядулі (дарэчы, лепшага гаспадара ў вёсцы), я вельмі цаню. Я з дзяцінства трымаю — гэта, па сутнасці, спадчынная рыса.

Без вышэйадзначаных якасцяў я б ніколі не стаў палітыкам, а калі б і стаў, то мала чаго дасягнуў бы. Хачу сказаць абсалютна адказна — усё, што я задумваў у жыцці, за невылікім выключэннем, я рэалізоўваў. Напрыклад, усё мае культуралагічныя праекты, за выключэннем хіба што помніка Ф. Скарыну ў цэнтры Мінска, былі здзейсненыя. Тое ж датычыць і палітычных планаў. Я веру, нават упэўнены, што рэалізую іх.

— Калі не сакрэт, якія з іх — хаця б у стратэгічным аспекце?

— Не сакрэт. Шчаслівая, свабодная Беларусь. Інакш і я не адбудуся як палітык. Галоўнае, каб хапіла здароўя і жыцця.

І яшчэ. Я нічога не дасягнуў бы ў жыцці, калі б не трымаў слова. Пра мяне ніхто не скажа, што я паабяцаў і не выканаў. Адсюль і яшчэ адна рыса — адказнасць. Людзі, дарэчы, вельмі ўважліва ставяцца да гэтай рысы. І я не стаў бы дэпутатам Вярхоўнага Савета, асабліва апошняга склікання, калі балатаваўся ўжо будучы не "пры ўладзе"...

— Пры ўладзе вы былі яшчэ ў часы кіраўніцтва КПБ і першыя гады незалежнай Беларусі. Якім карысным вопытам з часоў вашага знаходжання на яе вяршынях вы маглі б падзяліцца? І яшчэ, сёння многа гаворыцца пра тое, што ў сярэдзіне і канцы 80-х мы жылі вельмі добра і стабільна, і не трэба было нічога мяняць. Маўляў, тады незараўся пад'ём прамысловасці. І Беларусь сёння была б у ліку перадавых у Еўропе, а не ў самым хвасце, як цяпер?

— Сапраўды, амаль 10 гадоў я знаходзіўся на кіраўнічых пасадах — спачатку ў гаркаме КПБ, потым у МЗС. Кола пытанняў, якімі мне даводзілася займацца, — самае шматгатавае. У тым жа гаркаме я займаўся не толькі ідэалогіяй, агульнымі пытаннямі кіравання, але і канкрэтнымі кірункамі, такімі, напрыклад, як распрацоўка і ўкараненне сучаснай на той час робататэхнікі і

самымі перспектыўнымі распрацоўкамі аўтамабіляў новага класа, т. з. модульных аўтамабіляў. Карацей, даводзілася вырашаць вельмі розныя праблемы, многія з якіх удалося вырашыць. Адзінае, аб чым сёння шкадую, што не паспелі вынесці за межы горада ліцейную вытворчасць трактарнага завода. А такая задача тады ставілася. Зараз, нягледзячы на тое, што трактарны завод значна зменшыў аб'ём вытворчасці, экалагічная сітуацыя ў гэтым раёне значна пагоршылася.

Сёння, дарэчы, я ўсё больш займаюся якраз праблемамі эканомікі, разумеючы, што выйсце з нашага незаздроснага становішча трэба шукаць найперш у эканоміцы.

Цяпер што датычыць стабільнасці і пад'ёму ў беларускай прамысловасці напрыканцы 80-х гадоў. Я лічу, што якраз тады мы дасягнулі мяжы ў сваіх магчымасцях. Далейшага росту быць не магло. Паспрабую растлумачыць падрабязней.

Да сённяшняга крызісу прывялі нас не развіццё палітычных падзей, не Гарбачоў, Якаўлеў і Шварцнадзе, якія "злаўмысна развалілі" СССР, а эканамічны прычыны. Чарнобыль быў зусім не выпадковым. Ён падвёў пэўную рысу, паказаў нежыццёвасць сістэмы, няздольнасць яе рэагаваць на выклік часу. Чарнобыль якраз выявіў, што СССР не ў стане самастойна выйсці з крызісу, але ў той жа час не можа звярнуцца па дапамогу да іншых. На працягу 4-х гадоў мы хавалі ад свайго народа сапраўдныя вынікі трагедыі, у той час як на Захадзе гэта не было ні для кога сакрэтам.

Возьмем ваенна-тэхнічны аспект. Па многіх кірунках мы сталі безнадзейна адставіцца ад Захаду. ВПК быў дзяржавай у дзяржаве, і працаваў сам на сябе. У нас трацілася на ўзбраенне паранальна з Захадам значна больш сродкаў, бо там была зусім іншая арганізацыя працы, зусім іншая вытворчасць. Нам усё абыходзілася значна даражэй. Не бяздоннымі аказаліся і сыравінныя запасы СССР. Асноўныя, танныя, на канец 80-х былі, па сутнасці, вычарпаныя.

Нам трэба было не перабудоўвацца, а ўсё ў прычыне будаваць нанова. Ніякі эканамічны прырыў пры тых умовах ужо не быў магчымым. Рана ці позна крытычная маса павінна была выбухнуць.

Мы так і не змаглі стварыць эканамічную сістэму, якая б адпавядала рэаліям часу, якая б гарантавала людзям сапраўдную стабільнасць і нармальнае жыццё.

— Вернемся да вашага асабістага лёсу. Скажыце шчыра, у вашай уласнай кар'еры вам нехта дапамагаў?

— Так, у маім жыцці велізарную ролю адыграў Генадзь Барташэвіч, якога я вельмі паважаю і шаную як сапраўднага беларускага патрыёта. Гэта была даволі значная асоба на нашым палітычным небасхіле, вельмі яркая фігура.

— Скажыце, ці змянілася сёння ўлада? Хто кіруе сёння Беларуссю? Новыя людзі ці тыя ж, хто і раней?

— Адбылася проста трансфармацыя ўлады. Змяніўся ўзрост яе носьбітаў. Бюракратыя памалодзела, але не стала лепшай. Ды і не магла стаць. На кіруючыя пасады сёння прыходзяць, на жаль, непадрыхтаваныя і дрэнна

адукаваныя людзі, у якіх практычна няма сур'эзнага вопыту кіравання на высокім узроўні. Я ўпэўнены, што бліжэйшыя 10 гадоў прычыпова не з'явіцца новых лідэраў высокага ўзроўню, бо для гэтага патрэбен значны час. Эліта развіваецца па сваіх законах. Каб стаць палітыкам нацыянальнага маштабу, патрэбен абавязковы працэс выстаяння, які займае 15—20 гадоў... Палітыку неабходна прайсці ўсе этапы і прыступкі кар'еры, каб стаць прафесіяналам. На гэта патрэбен час.

— Падобна на тое, што сённяшняя ўлада не толькі не пазбавілася ад былых шkodных і грубасткіх стэрэатыпаў, ідэалагем, якія ў свой час прывялі сістэму да фіяска, але наадварот, надае сёння ўсё тым жа "адзіна правільным" догмам ледзь не містычную ўвагу і значэнне?

— Справа, мусяць, не столькі ў стэрэатыпах, а найперш у невысокай кваліфікацыі. Яны выконваюць свае функцыі менш прафесійна. Самае галоўнае, што яны не думаюць пра будучыню. Што да стэрэатыпаў, то ад іх пазбавіцца надзвычай цяжка. Зноў жа, спатрэбіцца не адно дзесяцігоддзе, каб народ і злітапоўнасцю "атрэслі" з сябе тлум шkodных і небяспечных ідэалагем.

— А вы асабіста змаглі пазбавіцца?

— Я быў бы няшчыры перад вамі, калі б сказаў, што гэты працэс ішоў для мяне проста. На многіх этапах жыцця ў мяне адбылася сур'эзная ўнутраная ломка, пераасэнсаванне былога, і гэта быў вельмі складаны працэс. І канец 80-х — мітынгі Народнага фронту і жніўняскія падзеі 1991 года, і мая адстаўка з пасады міністра ЗС, і вельмі напружаныя падзеі лістапада 1996 — усё гэта не прайшло для мяне бесследна. Але я з гонарам магу сказаць, што ніколі не паводзіў сябе кан'юктурна, непрыстойна, добра разумеючы, што пэўныя людзі ніколі не будуць ставіцца да цябе сур'эзна.

Я мог бы прыставацца і да цяперашняй улады, але я заўсёды гаварыў, што магу падначаліцца толькі таму, каго паважаю. Гэта павінен быць сур'эзны, маральны палітык. Трэба сказаць шчыра — зусім нялёгка даецца трансфармацыя ад партыйнага кіраўніка другага зшалопа да міністра, а затым да апазіцыянера ўладзе. За гэтым мноства цяжкіх роздумаў, бяссонных начэй. Як, напрыклад, у Нью-Йорку, перад першым выступленнем на сесіі Генеральнай асамблеі ААН, калі ўсведмаляў, што заўтра буду гаварыць ад імя ўсяго беларускага народа...

Былі моманты, калі я часам свядома ішоў на нейкі эпітаж, выклікаючы агонь на сябе, добра разумеючы, што гэта можа справавацца раздражненне кіраўніцтва. Напрыклад, калі прыняў рашэнне выступаць на сесіі ААН у вышыванцы. Але я добра разумеў, што праз гэты эпітаж я магу прыцягнуць увагу да Беларусі. Гэта ж так натуральна, міністр замежных спраў Ірана мог выйсці на трыбуну ў нацыянальным строі, гэтак, дарэчы, як і кітайцы, індусы, некаторыя еўрапейскія лідэры. У тых жа амерыканцаў, напрыклад, няма сваіх нацыянальных строяў, а ў нас ёсць. Я, безумоўна, добра разумеў наступствы гэтага свайго кроку. І тым не менш пайшоў на яго. Потым вядомы настаўнік Алесь Белакоз прасіў гэтую кашулю ў свой музей, але я захоўваю яе да лепшых часоў... Я абсалютна сур'эзна веру,

што прыйдзе такі час, калі кіраўнік беларускай дзяржавы будзе прымаць прысугу ў нацыянальнай кашулі.

Быць патрыётам свайго дзяржавы, шанаваць яе культуру, мову — гэта вялікі гонар. Наша моладзь у пачатку 90-х пачала разумець, што беларуская мова — гэта рыса прыналежнасці да сапраўднага істэблішменту, рыса сапраўднага адукаванага і інтэлігентнага. Гэта вялікі зрух у свядомасці.

І яшчэ наконт патрыятызму. На Камароўцы я ніколі не куплю сыр у жанчыны з Арменіі ці Грузіі, а падтрымаю нашу беларускую бабулю, якая зрабіла наш беларускі сыр. Не таму, што я шавініст. Проста, калі мы ўсе сёння зразумеем, што трэба падтрымаць нацыянальную вытворчасць, гандляроў, прадпрыемальнікаў, тады мы станем гаспадарамі. Вельмі важна нават і тое, якую, напрыклад, шылду павесіць прадпрыемальнік — "Магазін" ці "Крама". І трэба ўсімі сродкамі падтрымаць апошняга, бо нават у вонкавым афармленні закладваецца велізарны сэнс.

— Тут, відаць, можна гаварыць не толькі пра эканамічны, але і пра духоўны бок?

— Безумоўна! Падтрымліваючы свайго гандляра, які не цураецца ўсяго беларускага, пакідаючы яму свой рубель, мы аддаём гэты рубель свайго Бацькаўшчыне. Ён (той рубель) пачынае потым працаваць на яе дабрабыт. Ніхто не супраць гандлю з замежжам, гэта сёння натуральна, бо мінулыя часы жалезнай эканамічнай і духоўнай заслоны, але найперш трэба падтрымаць сваё, беларускае. І той рубель, падмацаваны нам з усіх бакоў не толькі эканамічна, але і духоўна, калі ён зможа абалерціцца на творчыя і духоўныя традыцыі тысячагадовай цывілізацыі нашых продкаў, запраце, як кажуць, на ўсе абароты...

А што мы маем сёння? Гаворым, што Форд-юніон — гэта вялікі прарыў, здабытак для Беларусі ў плане інвестыцый. Але якая вытворчасць закладваецца ў нас Фордам? Мы будзем выпускаць аўтамабільную прадукцыю ўзору 1988-89 гг. Восць калі б наша кіраўніцтва знайшло інвестыцыі на выпуск электрамабіля — аўтамабіля XXI стагоддзя — нямецкія, амерыканскія, японскія, расійскія (я глыбока перакананы, што без расійскіх нам не абыйсціся і яны будуць працаваць на дабрабыт Беларусі), то тады перад ім можна было б зняць капалюш...

— Эканамічны прырытэты вы бачыце трохі інакш, чым кіраўніцтва Беларусі. А што датычыць палітычных?

— Гэта доўгая размова, але калі каротка, то сёння нашым уладам трэба працаваць над тым, каб Беларусь уступіла не толькі ў Савет Еўропы, хоць і гэта вельмі важна, але і шукала шляхі для інкарпарацыі ў Еўрапейскі Саюз. Восць тады можна будзе гаварыць, што гэтая ўлада думае пра будучыню нашай краіны. А пакуль што мы жывём тым багажом, які быў напрацаваны нашымі папярэднікамі. Так, напрыклад, гаспадарка Мінска існуе сёння дзякуючы тым людзям, якія працавалі 10—12 гадоў таму — Г. Барташэвічу, І. Шкрабнёву, М. Кавалеву. Яны заклалі падмурк стабільнасці ўсёй гарадской інфраструктуры — крыніцы цэпазабеспячэння, электраэнергіі, вады. Я з жахам думаю пра тое, што чакае наш горад праз 5 гадоў. Усё паступова зношваецца і практычна не затрачваюцца сродкі на рэканструяванне гарадской гаспадаркі.

— Дык які ўсё-такі шлях выхаду з крызісу?

— Найперш трэба не перашкаджаць людзям, а даваць ім, тады яны навукацца працаваць і зарабляць самі — прычым не толькі на сябе, але і змогуць плаціць дзяржаве добрыя падаткі. Сам па сабе працэс самарэгулявання эканомікі ідзе, але, на жаль, часта не дзякуючы дзяржаве, а насуперак яе ўсемагчымым абмежаванням...

А ад дзяржавы патрабуецца толькі адно — стварыць пэўныя "рамачныя" ўмовы, каб людзі маглі спакойна працаваць, не баючыся, што вынікам іх працы, які гэта было не раз раней, змогуць распарадзіцца іншыя. Прыярытэтным павінны быць стварэнне ўмоў для росту дробнага і сярэдняга бізнесу, каб такія прадпрыемствы і фірмы раслі, як грыбы пасля дажджу. А для гэтага іх трэба цалкам вызваліць ад падаткаў на 3—5 гадоў. Але для гэтага патрэбна воля дзяржавы — інакш кажуць, абсалютна іншая, чым ёсць сёння, падатковая база.

Справа, дарэчы, і не толькі ў стратэгіі, не толькі ў асноватворных элементах гаспадаркі. Паглядзіце, колькі навокал нас дробязяў, якія страшэнна дэзарыентуюць, разбураюць, а то і атручваюць нашу жыццё. Узіць, напрыклад, нумарацыю нашых дамоў, дзе не толькі людзі, а і сам чорт галаву можа зламаць... З такіх восць дробязяў і складаецца наша жыццё. А іх сотні, тысячы... Мы жывём неарганізавана, неарцыянальна, праз "пень-калоду", не па тых цывілізаваных і даўно адпрацаваных схемах, што прыняты ва ўсім свеце. Гэта значыць, у нас яшчэ вельмі многа магчымасцяў для ўладкавання і паляпшэння свайго быцця... Карацей, поле для працы ў нас вялікае. Мы маем цудоўны, працавіты і сумлены народ, і я веру, што гэты народ пераадолее сённяшні крызісны стан.

— Дзякуй вам за цікавую размову!

— Дзякуй вам таксама. Прашу перадаць шанюўным чытачам "ЛіМа" маю павагу і найлепшыя пажаданні!

Гутарыў Алесь ЛІХАВЕЦ

Азірнуўшыся назад

"Вось і скончыўся апошні год,
наш ліцэйскі непаўторны год..."

Апошняя развітальная песня...
Яна шчыmlіва кранае сэрцы,
сэрцы выпускнікоў. Мы развітаемся
з Беларускам гуманітарным
ліцэем.

Магчыма, ён яшчэ не набыў гучнае
імя, бо яму толькі пяць гадоў,
але для нас, навучэнцаў, для бацькоў
і выкладчыкаў ліцэй —
самая прэстыжная, самая вядомая,
самая дарагая навучальная
ўстанова. І меркаваць
так ёсць падставы.

Ці знойдзеце вы ў атэстатах
сёлетніх выпускнікоў назвы
такіх прадметаў, як логіка,
паліталогія, уводзіны ў філасофію,
гісторыя культуры, гісторыя і культура
беларускай мовы, другая, а ў найбольш
здольных і трэцяя замежная мова
(у каго — чэшская і нямецкая,
у каго — польская і лаціна)?

Ці адчуеце вы яшчэ дзе-небудзь
атмасферу сапраўднай беларускасці,
як тут, у ліцэі, дзе і выкладанне,
і пазакласная праца — на беларускай
мове? Ды і курс беларускага
дойлідства, этнаграфіі і фальклору,
гісторыі тэатра і музыкі, краязнаўства
Беларусі вы наўрад ці праслухаеце
ў якіх-небудзь іншых сярэдніх
навучальных установах. Маём
мы і сваю кінастудыю, і газета свая,
ліцэйская, выдаецца. Так,
ёсць што ўспомніць,
ёсць дзе разгарнуцца таленту,
ёсць чым ганарыцца.

...Адшоў, адшумеў выпускны баль.
Сумна і радасна на душы. Ліцэй —
ужо частка твайго жыцця. Ужо азіраешся
назад і гэтак хочацца вярнуцца,
каб яшчэ раз пабыць на ўроку беларускай
мовы сп. В. Сіўковіч, паслухаць лекцыю
па літаратуры сп. Л. Баршчэўскага
і сп. І. Шаладонава, затрымаць
тую хвіліну, калі атэстат уручаў
Ніл Гілевіч...

Ды прыйшлі ў ліцэй новыя
навучэнцы, нашыя месцы там ужо
занятыя...

Алена ГІЛЕЎСКАЯ,
выпускніца Беларускага
гуманітарнага ліцэя

Дзеду Восіпу — сто

Сто гадоў за плячыма Восіпа
Андрэвіча Таранка, жыхара
вёскі Бандары Гродзенскага раёна.
Былі ж яны нялёгка. Удзельнічаў
у грамадзянскай вайне,
быў паранены, трапіў у палон,
уцёк, працаваў на сваёй асабістай
гаспадарцы, потым, да пенсіі
і пасля пенсіі ў калгасе "Азёры".
Выгадаваў і вывеў у людзі
траіх дзяцеў (цяпер ужо
і яны ўсе пенсіянеры), дачакаўся
шасцёрных унукаў і двух праўнукаў.
Быў адзін з першых чытачоў
бібліятэкі Таварыства беларускай
школы, якая існавала ў канцы
20-х гадоў у Скідзелі. Пасля
яе забароны польскімі ўладамі
захаваў некалькі кніжак
з той бібліятэкі, якія зберагае
і па сённяшні дзень. І да ста гадоў
захаваў працаздольнасць
і светлую памяць.

З днём нараджэння яго віншавала
ўся вёска, увесь калгас.
Ілья БАРЫСАЎ
Фота айцара

СПАДЧЫНА

"Позняе пожны радок..."
Гэта апошнія вершы Цімоха Васільевіча,
падрыхтаваныя ім самім незадоўга
да смерці. У рукапісным варыянце яны мелі
падзагалавак: "3 дзённікаў 94, 95".
У гэту падборку ўваходзіла 47 вершаў. Частку
з іх Цімох Васільевіч надрукаваў у свой юбілейны год,
а гэтыя вершы з паметкаю: "ЛіМу" ў восенскі N 96"
пакінуў на пісьмовым сталі. На жаль,
яму ўжо не суджана ўбачыць яе публікацыю. Роўна
год, як Цімоха Васільевіча няма сярод нас.
Апошнія гады ён шмат працаваў. Можна было толькі
здзіўляцца, адкуль у яго, чалавека ў гадах, бралася
столькі сіл. Ён быўцам прадчуваў набліжэнне
немінулага рубікона, а таму спяшаўся завяршыць
пачатую справу. Падрыхтаваўшы да выдання кнігу

"Урокі роднага слова" — своеасаблівы падручнік
для пачатковых класаў, ён завяршаў працу над кнігай
з вельмі сімвалічнай назвай "Апошні аўтограф
чорнага дзятла". Гэту рэдкую птушку Цімох
Васільевіч убачыў у чэзлым сасонніку на Іслачы
ў 1988 годзе. Дзяцел быццам выбіваў на кожнай
сухадрэвіне трывожную дэлешу: "Людзі, ратуйце
вашы душы!" Яна, як пісаў паэт, і сталася гукам
камертона, што міжволі быў увесь час на слыху,
пакуль складалася кніга.

Друкуючы гэтую падборку ў гадавіну смерці Васіля
Віткі, успомнім яго добрым словам. Няхай памяць
аб ім застаецца ў сэрцах тых людзей,
якія яго добра ведалі, каму ён шмат зрабіў добра.

Тамара ТАРАСАВА

Васіль ВІТКА

Позняе пожны радок

● Мінае першы месяц лета.
Не памятаю больш знібелага, чым гэта,
Што выпрабуе нас злом,
А душы нашыя на злом.

● Яшчэ на памяці залеташні сухмень і
спёка,
А гэтага — агорклая зіма.
Пачатак ад Чарнобыля адлкам недалёкі.
Аблогі круг — ратунку нам няма.

● Злачынны век аджыў сваё — і годзе,
А з ім і мы — заложнікі ў жыцці.
У новае тысячагоддзе
Нам добрай памяццю ўжо не ўвайсці.
22.06.94

● Не знаю, не знаю,
З чым нас Бог паяднае —

З пеклам, ці раем,
Засталася б памяць трывушчя.

● Цераз тысячу год адвечнаю песняй
Уваскрэс на іўрыце Ізраіль,
Калі ж Беларусь уваскрэсне
На беларушчыне?

● Толькі б новыя маці не нараджалі
Болей ні жоглаў, ні дзяржымордаў,
А сыноў і дачок дзеля дзяржавы,
Роўнай і годнай паміж народаў.
7.09.94

Бягоніі

● Па-рознаму і кветкі паміраюць,
І кожная па-свойму гіне:
Па першым замаразку астры дагараюць,
Трываюць да апошняга вярціні.

Даўно адчуўшы перамены,
Цнатлівыя пагаслі цыкламены.
Адны, не трацячы надзеі,
Звысоку пасміхаюцца касмеі:

● "Яшчэ далёка да зімы,
Паспеем выпеліць насенне мы".
І толькі познія бягоніі
Каторы дзень палаюць у агоніі.
Бягоніі ў агоніі і сёння.
19.10.94

Мінскія качкі

● На Свіслачы качкі
Жывуць, як жабрачкі,
Забывшыся пра вырай,
Вырай ім абыраў.

● І што ён ёсць на свеце
Не ведаюць іх дзеці.
Хто вырас на пам'іцы —
На неба не падымецца.
15.10.95

Валовае вока

● Яшчэ калі ганюў на пасту,
Даведаўся, што сярод птаства

ЗАЦЕМКІ З ЛЕВАЙ КІШЭНІ

(Працяг. Пачатак на стар. 5)
Глядзіш на яе — і ўжо не верыш сваім
вачам... і пачуваеш сябе поўным ідыётам
без гумару і іроніі...

● Чытаючы рэдакцыйныя рукапісы, ча-
сам сутыкаешся з неадпаведнасцю тэк-
ту і творцы.

● Часта добры сам па сабе чалавек піша
благія вершы. Альбо, што не рэдкасць,
— наадварот.

● Здавалася б, якая несправядлівасць! А
раздумаешся — не, усё якраз справядліва.
Удобраце не спавадаюцца. Няма сэн-
су. Яна і так відавочная і ўхвалена.
Спавадаюцца ў чаканні крыжа, а не
вянца...

● Варочаюся ў пятніцу вечарам з пра-
цы. На вуліцах і ў гарадскім транспарце
процьма падпітых і п'яных мужыкоў...

● Дачасна адзначаюць заўтрашні дзень
Абаронцаў Айчыны (23 лютага). Свята,
як для Беларусі, штучнае, але што ўжо...

● Пах перагару, лаянка несусветная,
абразы, знявагі... Нават уявіўшы іх цвяро-
зымі, не магу ўявіць іх абаронцамі. Най-
перш — агрэсарамі... НАТА мае рацыю...

● Адзін даволі вядомы літаратар распа-
вядзе: "Прысніўся сон пад раніцу —
атрымліваю Нобелеўскую прэмію!.. Чы-
таю лекцыю па-ангельску, а сам чытана-
га не разумею... Плюнуў і давай шпа-
рыць па-беларуску... І тут — бачу — яны
не разумеюць... І настолькі ўсё нату-
ральна, што — прагнуўся. Сяджу. Ду-
маю: ці не сон гэта?"

● Паэту трэба вымагаць слова з сябе, не
вымагаючы сябе са слова...

● Ёсць падсвядомае адчуванне, што ча-
лавецтва дарэштты выгаварылася на сваіх
мовах. І ўжо няпэўна, але прагаворвае
сваю новую агульную мову, і зусім маг-
чыма, што гэта будзе не мова сэнсавых
гукаў (бо яна не паспявае за часам), а
мова духоўных прадчуванняў, прадба-
чанняў і празарэнняў...

● Паэзія — гэта не бясплоднае рыта-
рычнае закаханне да нечага ці некага,
гэта самая што ні ёсць блізкая інтымная
сувязь паэта са светам.
І калі ўжо семья гэтай блізкасці заро-

нена, то яно апладняецца ў душы і ва
ўсёй тваёй істоце — спее, расце,
развіваецца, шырыцца...

● І ты жывеш — з ім унутры — як бы
двайным жыццём, і яго і сваім: спіш, ясі,
ходзіш на службу, гамоніш з сябрамі,
злуешся, радуешся, смуткуеш... А тое,
унутранае семя, абрастае вонкавым во-
пытам твайго жыцця... Ты жывеш абця-
жараны светам...

● І так працягваецца і дзень, і два, і тры,
і тыдзень, і месяц...

● Але аднойчы ў слоўных муках ты ўсё
ж нараджаеш верш...

● І калі ён жыць і людзі прымаюць яго
за паэзію, то ты любіш яго, як сваё дзіця,
а калі — мёртвы, то спратваеш яго, як
жанчына выкідыш...

● Кожная, наша думка ганарлівая,
паколькі мае намер сябе сцвердзіць.

● Гэтая зацёмка пераважнай сутнасцю
сваёй належыць крытыку Генадзію Шу-
пеньку. Аднойчы, падбіваючы яго ў тэ-
лефоннай размове да напісання артыку-
ла пра Анатоля Сыса, я, відаць, прыспа-
ваў яму і без таго не лепшы настрой.

● "А табе хіба яшчэ не даводзілася чуць
такое? — пытаецца ён і, пачуўшы мой
неўразумелы мык, распавядзе. — Ідзём
гэта мы некампаніяй у Дом
літаратара. Насустрэч — Сыс. Ужо ў доб-
рым стане: "О-о-о!!! Каго бачу!.. Ну,
абдымкі, прыпаданне ўпалых грудзей...
Чалавек збоку падумаў бы, што гэта
гістарычна-слёзная сустрэча пасля доўгай
ростані... Так сустракаюць у нас толькі
салдат пасля дэмабілізацыі альбо рыштан-
таў пасля турмы... Ну, няважна... Працяг-
вае ўрэшце руку і мне. "Ты мяне ведаеш?"
— звяртаецца да мяне, вульгарна і цынічна,
але з унутранай упэўненасцю, што, вядо-
ма ж, ведаю... А як жа, кажу, хто ж Сыс
не ведае! Дабрэ на вачах... І, раптам, пры
ўсіх гундосіць самазадавалена: "І я цябе
ведаю! Ты — Шкраба". Неба памеркла ў
маіх вачах... Так што, прабач, браце, сап-
раўднага Сыса я пакуль яшчэ не ведаю..."

● Паклаў я трубку, ды сам сабе мара-
кую: вось, здавалася б, прасталінейны
Сыс, а захаваў-такі крывізна іранічнага
мыслення...

● Разглядваем-расшыфроўваем з Акуло-
вічам і карэктаркай Галіяй рэдактарскія
праўкі Алеся Разанава ў апошняй часо-
піснай карэктурі...
Наскальны клінапіс!

Які мудры чалавек, а добра пісаць так
і не навучыўся...

● Прыходзім нейк рэдакцыйным "кры-
нічным" гуртом для запісу на адну са
студый Беларускага тэлебачання. Паса-
дзілі перад камерамі, уключылі асвят-
ленне. Штосьці не тое. Рэжысёру не
падабаецца. "Твары блікуюць"...

● Выклікаюць грымёршу. Тая ходзіць з
пудранідай ад аднаго да другога, мээга-
ючы ружаватай ваткай насы, шчокі,
"сакратаўскія" лбы...

● Натыкаецца на барадатага, зарослага
ржавым пчачцём Уладзію Арлова. Разгуб-
лена пытаецца ці то ў нас, ці то ў рэжысё-
ра, ці то ў самое сябе, адсутна ўзіраючыся
ў знанана аичыннага літаратара: "А з
гэтым, што рабіць?.. У яго ж твару няма..."

● Прачытаў за дзве ночы рукапіс Сяр-
гея Верацілы. Трыццаць шэсць старонак
самапісных завітусаў — на адвароце
кантурных картаў, камерцыйных блан-
каў, даўніх студэнцкіх курсавых работ...
Папера пашкуматаная, зацёрханая, не
надта чыстая...

● Аднак ёсць нейкая магія — і задумы, і
сюжэта, і стылю, і вар'яцтва, і шчырай
графаманіі...

● Чытаць было цяжка, слепа, чакаючы
канца, і не жадаючы яго...

● Магчыма, гэта і ёсць тая беларуская
літаратура, якой няма...

● Я быў нармальным, у меру адукаван-
ным і інтэлігентным чалавекам — бела-
русам па плоці, крыві і духу, але без
асаблівых комплексаў...

● Лукашэнка зрабіў з мяне ярага нацыя-
наліста, пакуль яшчэ без шызы, аднак —
хто ведае...

● Бабкова разумею фрагментарна...

● Стаміўся ад літаратуры дарэштты. Асаб-
ліва ў апошнія гады на рэдактарстве...
Бясконцы тэкст чужога жыцця...

● Ці выбівалі вы дываны на чыстым,
бялёткім лапіку снегу пад вокнамі свай-
го дома? Ну, хоць раз за ўсю зіму?!

● На тым месцы, дзе вы няшчадна і
ўвішна малацілі свой хатні дыван, заста-
ецца цёмны, брудны прастанутны след.
Гэта асабліва выразна бачна з вышыні

Яно ніколі не ўздымаецца высока,
Валовае, зямное вока,

А понізу трымаецца кустоў,
Хаваецца ў траве густой.
Бывае, выблісне, падобнае на пчолку —
Шукай у стозе згубленую йголку.

Найменшае паміж малятак,
Не лётае, а пырае птушыны мятлік.
Дык ведайце, каб стрэць яго маглі б вы,
Што гэта беларускае калібры.
25.12.95

Адчай Чарнобыля

Крычма крычыць
У адчай Чарнобыль:
— Хто дапаможа
Смяротна хвораму?

Дзе ты, Альфрэдзе,
Мой новы Нобель,
Хросны айцец
Дынаміту і пороху?

Роўна сто год,
А ты ўсё каешся.
Замольваеш
Недаравальнае зло.

Сумленне,
Нібыта, верх узяло,
А ў свеце набольшала
Зла яшчэ.

Праклятыя,
Што абяцалі дабра,
А расчэпілі
Смерці ядро.

Геніі цьмы
Ніколі не возьмуць віны,
Пакуль не пагінуць
Самі яны.
12.03.96

Безьменцы

Метамарфозы новай гісторыі:
“Новыя”,
За мяжой каторыя
За грошы накрадзеныя жыруюць,
А імёны свае хаваюць,

І “новыя”,
Што за мяжой ваююць,
Ужо зусім безьменцы,
Уласных імёнаў
Не маюць.

Завуцца тымі,
Каго забіваюць:
“Афганцы”,
“Таджыкі”,
“Чачэцы”.

Вось якія
Гісторыя
Выкідае нам
Каленцы.
25.03.96

Дзікае поле

На дзікае поле Няўзорава
Прышлі болей дзікія дні,
Дні ачмурэлага пораву.

На слых і не ўцяміш адразу,
Пакуль не пабачыш вачмі:
“Айчыне служу і спецназу!” —

Дэвіз галаварэзаў Чачні.
Жудасць пераварочвае душы.
Пяе чачэскай вайны салавей,

Славячы камунізму містыку,
Канібалізму статыстыку:
Забойчы ахвярам адрэзаюць вушы
І кожнае як пераможны трафей.
19.06.96

Памяці шкальных падручнікаў 1992–95

Зачынная навіна
Стрэмкай у сэрцы.
Да скопу не адбаліць яна:

Гаспадарова чэлядзь падручная
Валач на жывадзёрню
Падручнікі:

“Беларускую мову”,
“Гісторыю”,
“Літаратуру”

Самазваламі на макулатуру
І залаты наш “Буквар” заадно ж —
Пад нож!

Летазлічэнне новае пачалося.
Ставяць помнік
Апошняй эпосе.

Маці, якога колеру выбераш
Жалобнае
Пакрываала:

Чырвоная,
Чорная,
Белая?

Ты ўжо нямала
Перахавала,
За ўсіх адбалелая.

З недаравальным дакорам вачыма
Глядзіш на нас, а мы на цябе
Падняць свае не можам, Айчына.

Клопат цівосе
Ужо не да песень,
Не да поўнагалосся.

Што ж засталося?
Што нам належыць —
Рэжучь.
Крэўная наша, няўжо ж

І самую —
Пад нож?

Хто ж далікнуе,
Дагледзіць,
Пакрываалам пакрые якім:

Белым,
Чырвоным,
Чорным,

Памяць пазначыць
Жвірам
Ці дзёрнам

І пагалосіць з адчаем,
Папрычытае
Перад сусветам усім?
29.06.96

На развітанне

Штораз пры кожнай
Любой з нагод,
Людзі,
Вітайце адзін аднаго!

Радуіцеся, што вітаецеся,
Радуіцеся, што сустракаецеся
Раніцай, днём, увечар —
Радуіцеся кожнай сустрэчы.
Адзін другога не стараніцеся,
Адзін аднаму пакланіцеся.

Нас меншае з кожнай гадзінай
Сотнямі, тысячамі на планеце.
Смерці, а не радзіны
Перамагаюць у свеце.

Які Дыяген
Пасля з ліхтаром
Знойдзе хоць напамін
Аб чалавеку,

Што пачынаў
Калісь дабрам,
А кончыў злом
Невадамога веку?
25.04.94

пятага паверха, як, да прыкладу, у маім выпадку.

Такой застаецца памяць зямлі пасля кожнага чалавека...

● Па “Панараме” абвясцілі, што адзін з жыхароў вёскі Сялец, што на Берасцейшчыне, купіў сабе самалёт...

● Дыктарка Інга Хрунчова яшчэ зырані-завала ў прэзідэнцкім стылі: гэта, маўляў, людзі пачалі называць сродкі ўласнай абароны ад натаўскага пашырэння на ўсход...

● Са згаданага Сяльца і вядомы наш паэт ды філосаф Алесь Разанаў. Распа-вядваю яму назаўтра гэтую навіну — стры-мана пасміхаецца, а крылы з-пад кашулі ўжо вымыкаюць...

● Завітаўшы ў “ЛіМ”, пачуў, як нехта з супрадоўнікаў, вычгтваючы апошняю карэктурку, няўзнак сказаў, што, вось, добры аповед Пташнікава будзе ў заўтрашнім нумары, праўда, трохі цягамотны для чытанья ды, як заўжды ў яго, занадта мнагаслоўны...

● Назаўтра, купіўшы тыднёвік і прабегшы вачыма па старонках, адклаў Пташні-кавых “Французанак” на позні вечар: каб паснулі сямейнікі, каб сцішылася душа, каб — адзін...

● Я памятаў папярэдні яго аповед у тым жа “ЛіМе”, выдрукаваны, мабыць, з год таму... І нават не сам аповед той, не сюжэт, не фабулу, не героя, а менавіта сваё ўнутранае ўражанне, свой уласны стан падчас чытанья і пасля...

● З Пташнікавым у мяне заўсёды так. Я ведаю, многія яго неадлюбіваюць за нясецкі вобраз жыцця, за ўнутраную аўтарскую ізаляцыю, за самасць, ну, і за тую самую тэкставую мнагаслоўнасць...

● Чытаў я доўга, упарта, занудліва, часам раздражнёна, але ўважліва і без адрыву... Там-сям спатыкаючыся на асобных сло-вах і сказах, тады-сяды роздумна супы-няўся на іншых словах і іншых сказах...

● Скончыў чытанне, як разатнуўся пасля пярэдняга, што нёс, не ўсведамляючы навошта, куды і каму...Зварыў каву, за-паліў... Я ўжо ведаў, што ад усяго апове-ду гэтага, як і ад папярэдняга, на мяне абрынецца і яшчэ колькі дзён будзе гнясці, не да канца зразумелае мне, ад-чуванне жалю, смутку, тугі, няўпэўненасці ў чалавечым жыцці; што я зноў забуду прымітыўны сюжэт і героя-“джынджы-ка” без імя і лёсу, але буду памяць тую пасляваенную прыроду жыцця — гнятлі-вую, сырую, халодную, росную, пыль-ную, прапахлую мазутам, хлебам і трас-кой, што нітуецца ўва мне з самой пры-родай чалавека...

● Літаратура — гэта процьма слоў, у мітульзе якіх я ўжо мала што разумею... Проста — пішу іх і чытаю, чытаю і пішу... Маніякальнасць.

● Адзін старадарожскі разьбяр па дрэве падаваў мне фігурку бурацкага бажка, а мо — шамана, калі яны ёсць у іх народнай абрадавай традыцыі. І стаіць ён на маім сталі, і — то палохае мяне, то раздражняе, то падбадзёрвае, то смя-шыць, то натхняе...

● Поруч з ім, такога ж карычневага колеру, — попелыніца, у выглядзе зно-шанага чаравіка, што курчыць неапсаль-ную міну — “просіць есці” — і я перыя-

● Кожны дзень — “Новости”, “Вести”, “Сегодня”, “Панарам”...

● Хутка ашалею ад палітыкі... Вар’яцкі дом цікавы не вар’ятамі, а дактарамі-дыктатарамі, якія там практыкуюць. Сум-наведомыя Навінкі ўжо не выклікаюць паталагічнай грэблівасці, а — настальгію па былым здароўі...

● Хто чытаў філігранна-іранічнае эсэ “Пробнікі” Віктара Шклоўскага, той павінен ведаць, як камічна выглядае ча-лавец, што вісіць уніз галавою, папраў-ляючы пры гэтым галыштук...

● Гэта эсэ пра спарванне племянных коней. Калі, для распальвання любоў-най жарсці, да маладой кабыліцы пад-пускаюць маларослага жарэбчыка, які пры ўсім сваім жаданні нічога “істотнага” зрабіць не можа, апроч як давесці самку да пажаднага стану... І вось тады, у самы што ні ёсць хвалоючы момант, кавалера адціраюць, і выпускаюць са стойла адбор-нага племяннага жарабца-вытворніка...

● Гэта эсэ яшчэ пра тое, як цяжка быць інтэлігентам у публічным доме...

● Паглядзіце, як сябе трымаюць на пуб-ліцы Клінтан, Шырак, Коль, Гавел... Нязмужана, лагодна, з гонарам да сябе і з павагай да людзей. А як трымаюцца, да прыкладу, Ельцын і Лукашэнка? Па-шчэнка і спіснутыя, палцы ў кулаку, вочы бегаючыя, вусны збялялыя, словы, як халастыя вінтовачныя стрэлы...

● Яны стаяць за трыбунай ці на поды-уме, нібы ў апошні раз, таму ўсё, што яны адтулі ні кажучь, укладваецца ў адным-адзіны парафраз: “Это есть наш послед-ний и решительный бой!”

● Саюз бальшавікоў і камсамольцаў можа быць парушаны толькі піянерамі, якія, канечне ж, — “Заўжды гатовы!”

● Што ж, такая наша беспартыйная доля...

● Літаратура — гэта процьма слоў, у мітульзе якіх я ўжо мала што разумею... Проста — пішу іх і чытаю, чытаю і пішу... Маніякальнасць.

● Адзін старадарожскі разьбяр па дрэве падаваў мне фігурку бурацкага бажка, а мо — шамана, калі яны ёсць у іх народнай абрадавай традыцыі. І стаіць ён на маім сталі, і — то палохае мяне, то раздражняе, то падбадзёрвае, то смя-шыць, то натхняе...

● Поруч з ім, такога ж карычневага колеру, — попелыніца, у выглядзе зно-шанага чаравіка, што курчыць неапсаль-ную міну — “просіць есці” — і я перыя-

дычна кідаю ў яго абсунутую халыву недапалкі гародзенскіх цыгарэтаў...

● Яны — адзіныя сведкі маіх вытворчых пакут і бяссонніц...

● Мне з імі добра. А калі блага, то я адчыняю фортку наспеж і слухаю вышчэ тралейбусаў ды ляскаў трамваяў...

● Вершы ж пішуцца тады, калі ўвогуле нічога не чуеш, апроч сябе... І як толькі ткое здараецца, і з-пад пяра вылузваецца твая чарговая “геніяльнасць”, ты аба-вязкова натыкаешся вачыма на здэклівы жэст бурацкага бажка і з’едліваю іронію самабытнага чаравіка...

● Лукашэнка ўспамінаецца да месца і не да месца — так убіўся ў галаву...

● Жонка, пасля чарговых расейскіх навінаў па тэлебачанні, выйшла на балкон па моркву. Варочаецца, зачыняе дзверы, і — хапаецца ў роспачы за галаву: “Госпад-зе! Чаго ж гэта я на балкон выходзіла?! Не галава — адміністрацыя прэзідэнта!”

● Я аднойчы пісаў, што Дранько-Май-сюк танцуе прыгожа, эlegantна, вытан-чана — для душы...

● А вось Пётра Васілеўскі танчыць авангардна, у стылі постмадэрн. І тут ужо трэба мець нервы...

● Выпадкова вычытаў на папцы з рука-пісам аднаго аўтара, ім ці яшчэ кім прыдуманым наватвор з тлумачэннем, як гэта робяць часам на сатырычных ста-ронках газет: АГАЛЕЦ — непаўналетні злучэнца (Вілаць, ад рускага “оголец”) Які ў “дзсятку” ўляпіў!

● Нацыянальны боль нас ужо атупіў... Мы зайшліся ад яго...

● І найлепшы сродак ад гэтай “хваро-бы” — ад гэтых слёз і дзіячых літаньяў — толькі адзін: здаровы чалавечы гонар. Мы ёсць, не звязаючы на вас, а вы ёсць, толькі на нас звязаючы.

● І ўсяго. І боль адпусціць...

● Перада мной стаіць гадзіннік, які рытмічна вылічвае час з майго жыцця. Я гляджу на ўсе тры ягоныя стрэлкі — і недаўменна дзіўлюся. Ужо ж даўно мур-ра сказана: не час ідзе, а мы праходзім... Тады навошта абсурдна займацца яго вылічэннем?

● Час Купалы, час Разанава, час Лука-шэнка.. час кожнага з нас... А можна і так: спадчына Купалы, каардынаты бы-цця Разанава, дэкрэты Лукашэнка...

● Ход часу заўважаецца толькі тады, калі ў чалавеку ці ў акаляючым яго свеце нешта змяняецца. Час ніадкуль не ідзе і нікуды не сыходзіць — намі пэўны і намі

напоўнены... Як і сам чалавек — нарад-жаецца ад людзей, жыве з людзьмі, памірае сярод людзей... Чалавек змяня-ецца, а людзі застаюцца...

● Гэтак і час. Мы — з часу, мы — у часе, мы — пасярод часу...

● Мы — ЧАСОВЫЯ...

● Перад Богам усе людзі роўныя, усе — паміраюць...

● А вось самы перад сабой людзі роўнымі быць не хочучь: адны разумнейшыя, другія як бы дурнейшыя, адны багацейшыя, другія бяднейшыя, адны грэшныя, другія свяцейшыя...

● І ўсё ж — паміраюць, дзякаваць Богу...

● У “ЛіМе” — чыстыя і ясныя, як вып-лаканыя вочы, — вершы Дануты Бічэль... Аказваецца — мы ўсе адзінаверцы ў высокім храме Паззіі...

● Літаратура — гэта тое, што павінна балець чытачу, а не тое, што баліць літаратару...

● Што такое сон? Творчасць... Знакаміта карціна Гоі “Сон розуму нараджае пачвараў”, насуперак свайму назову, якраз гэта і папярэджае.

● Сон, як і мысленне, не паўтарае пра-жытае, а айлуструвае чалавечую пад-вядомасць — наша паралельнае жыццё, раздзяляючы яго на “ноч” і “дзень”, на цёмны і светлы час нашага існавання...

● Сон — перадумова творчага жыцця. Ён пераставае ўжо створанае чалавекам... Не праспаць жыццё, а — прысніць, прыжыць яго, як сон...

● Купілі дачцэ магнітафон. Увесь час гучаць увушшу новыя, неадпаведныя маёй душы, рытмы...

● Не магу пісаць са свайго голасу. Маг-чыма, і гэта — імітацыя “пад фанеру”...

● Ужо даўно задумваюся над тым: на-вошта я пішу свае рыфмаванкі і праязныя тэксты?

● Хіба я магу абнадеіць імі заведама няшчасных людзей? Тады — навошта? Абнадеіць сябе, захаваць маску скама-роха на стомленым твары?

● Усе мы няшчасныя. Тое, што мы нілім, габлюем, будзем, варым, адліваем, штампуюм, разбураем, пішам, малюем, — не набліжае нас да шчасця ні на ёту...

● Хто адважыцца сказаць, што ён прыжыў шчаслівае жыццё, той несусветны хлус.

● Хіба шчаслівае жыццё павінна кан-чацца смерцю? А яно ж канчаецца...

Толькі ніякіх праблем У зямлі пада мною.

М. Рудкоўскі

Шматлікія рэлігіі аспрэчваюць сваім існаваннем тэзу, якая нікім не аспрэчваецца: ісцін аднаго накірунку не можа быць больш, чым адна. Адна частка чалавецтва не мысліць сабе іншай практыкі жыцця, як манагамія, і ў той час другая яго вельмі вялікая частка (маю на ўвазе прыхільнікаў ісламу) без аніякага

погляд, праўда напрамую вырастала з мэтазгоднасці, і з яе дапамогай давалася ацэнка тактычных пытанняў быцця. Менш канкрэтная сфера культуры — сфера больш агульных пытанняў — адышла пад панаванне ісціны.

У прынцыпе гісторыя чалавецтва — гэта даволі трагічная спроба знайсці гармонію праўды ды ісціны, і трагічная яна таму, што многаснасць праўды, спрычыненая мультыплікацыйна мэтазгоднасці (кожны індывід пачаў праектаваць павышэнне камфортнасці свайго жыцця) больш зручная для інтэграцыі ў ментальнасць чалавека, чым даволі туманная ісціна,

ваўся! Папаліў усіх прусакоў. Праўда, прыйшлося дом спаліць, але затое як яны лопаліся!"

Тое, што натуральная было б, каб беларусы карысталіся беларускай мовай, дазваляе даказаць сябе як праўду, але і як ісціну. Доказ адваротнага: было б здзіўна, каб палякі гаварылі не па-польску, шведы не па-шведску і г. д. Доказ ускосны: наяўны перакос у бок выкарыстання рускай мовы спрычынены суб'ектыўнымі фактарамі (насаджэнне ўладамі моды на рускую мову, якое праходзіла на фоне культурнага прыярытэту горада са спрадвечна небеларускімі каранямі). Пры нейкай воль-

існасныя разыходжанні ў мадальнасці (стаўленні носьбіта дыялекту/ідыялекту да выказвання). Гэта адрозненні ў спосабе выражэння мадальнасці (мадальнасць дэясловы, канструкцыі, словы, нават інтанацыя і традыцыі жэсту), пабудове выказвання, стылёвай традыцыі дыялекту.

Мадальнасць на ўзроўні ідыялекту і дыялекту відавочна мае выхад на менталітэт носьбіта дадзенай мовы і менталітэт адпаведнага народа і тым самым яшчэ раз пацвярджае натуральнасць ды ісціннасць разглядаемай фармулёўкі.

Аднак ісціна заўсёды рэалізуецца на фоне пэўных праўдзівых дачынен-

тай, якая ў межах ідэйнай іерархіі гэтага індывіда не мае вырашэння, г. зн. уяўляецца тупіковай.

Неўратычнасць — вельмі суб'ектыўная якасць, і гэта датычыць як індывідаў, так і народаў, аднак можна сказаць, што любая рэзкая пераарыентацыя ідэйнай іерархіі, нават любая працяглая дэпрэсія (у грамадстве гэта крызіс) выклікаюць, як мінімум, стрэс і, як максімум, масавы псіхоз. Колішняя нямецкая шаленства непараўнальнае з нашым псіхозам, але і гэты апошні нельга, відаць, разглядаць як выздараўленне ад таталітарнага сіндрому.

Безумоўна, сутнасць такіх калізій пераломнага кшталту ў тым, што адна праўда (апраўданна патрабуе ўсялякая ўлада) мяняецца на другую, верагодна, больш адпаведную нейкім агульным крытэрыям, якія мы тут не будзем ацэньваць. Пры гэтым па розных прычынах не ўсе людзі могуць прыняць гэтую новую праўду; яны застаюцца, як рыба на пяску пасля адліву, і калі вада "новай праўды" не ратуе іх, больш за тое, калі яна выкідае на пясок новыя ахвяры, — вось тады можна набрацца крытычнай маса "стрэсеных" людзей, якая напэўна забяспечыць пераход супольнасці ў стан псіхозу.

Мне не падаецца ісцінным меркаванне, што шанцы беларускасці на выжыванне напрамую залежаць ад суверэннасці Беларусі як краіны альбо яе ліквідацыі; яно ёсць адно праўдзівым, і вось чаму.

Рэчабуднасць прымусяць чалавека распазнаваць праўду ды ісціну. Усё больш адчувае ён ісціннасць таго, што Зямля ў сутнасці невялікая і што глабальнае мысленне не мае альтэрнатывы. Экалогія ды капітал здымаюць існыя межы, і важна не захаваць у сваіх межах, а важна ставіць перад сабой і другімі пытанне: з чым мы выйдзем у аб'яднаны свет? Чаму мы беларусы? Пры такім падыходзе развязваюцца шмат якія штучныя вузлы і канфлікты і адкрываецца дарога да дыялога як унутры праекта супольнасці пад назовам "Беларусь", так і звонку, як на Захадзе, так і на Усходзе.

На чалавека, які знаходзіцца ў стане стрэсу, нервовага шоку, крычаць нельга. Значыць, адно спакойны аналіз дае шанцы, і тады ісціна выратуе ўсіх нас. Але пэўныя моманты ў гэтай рабоце, хоць і запрашаюць да далейшай дыскусіі, пазбаўляюць нездаровага аптымізму.

Дык сапраўды, як нам будзе, калі мы, не загнаўшы сябе самі, усё ж апынемся ў стане быкаўскага Плотнікава — у стане экзістэнцыяльнага выбару?

Што ж, пры любой мадыфікацыі фатальнага сыходу ад пакарлівасці халакосту да інфернальнага супрацьстаяння носьбіт ісціны мае суцэльнае, што дзеі ў духу прыроды, а не ў духу праўды сваёй улады любой цаной, свайго жытця — любой цаной, сваёй ідэі — любой цаной.

Чым больш ісцін будзе "ўсмярочвацца" чалавекам ва ўгоду тактычным праўдам, тым менш у яго шанцаў як у віду ў рэчабуднасці.

Яўген БЯЛАСІН
г. Брэст

Што ёсць ісціна?..

душэўнага трымцення практыкуе мнагажэнства.

Нядаўна Папа Рымскі прызнаў эвалюцыйнасць развіцця чалавека. Тым самым чалавек для соцень мільёнаў вернікаў вернуты ва ўлонне прыроды. Можна казаць пра большую псіхалагічную камфортнасць жыцця вялікай масы людзей, якія зведалі б вялікі стрэс, спрабуючы прымірыць эмпірыку ды логіку навукі з дактрынай.

Тая з'ява, што людзі не заўважаюць даволі алагічных варункаў свайго бытавання, не можа не інтрыгаваць. Гэта не эфект "прыцягнення зроку", калі мы перастаем заўважаць прадметы ў кватэры альбо, на крайні выпадак, нецікавых нам людзей. Хутчэй тут працягваецца рэакцыя страху, які хавае галаву ў пясок пры небяспецы, альбо камп'ютэра, які ў выпадку алагічнай задачы падае сігнал "egg or" і перастае апрацоўваць інфармацыю.

Прычына гэтага сну бацьціца ў раздваенні ўспрымання чалавека пры яго самавылучэнні з мэтазгоднай прыроды. Шуляк дзёубе кураня і анімала не прамаецца згрызотамі сумлення: ён ажыццяўляе інстынкт выжывання ды імкнецца, каб выжылі ягоныя птушаняты. Чалавек перарабіў гэтае кола мэтазгоднасці, не забіўшы карову, а прыручыўшы яе і забіўшы пясля, калі ўжо атрымаў ад яе шмат малака і замену ў выглядзе цялушкі; ён стаў ездзіць на калёсах, гаварыць праз дынамік, глядзец ў мікра- і макрасвет і нават лятаць — гэтай функцыі ён дагэтуль не меў — на адмысловых прыстасаваннях.

Такая перабудова мэтазгоднасці дазволіла чалавеку займець сваю нішу ў прыродзе. Як індывід, ён зрабіў сваё жыццё больш камфортным, але паставіў сябе пад пытанне як від.

Ні адзін від жывёлы не вядзе ўнутры сябе такіх знішчальных войнаў. Ні адзін від не знішчае матэрыяльнай падставы свайго існавання. Адбываецца гэта таму, што чалавек свядомы, непазбежна пачаўшы ў жыццядзейнасці кіравацца дваіным стандартам праўды ды ісціннасці, не змог захаваць меру той і другой.

Што ж такое праўда і што такое ісціна? На мой

Фота Анатоля Клешчука

якая не дапускае множнасці і доказ якой патрабуе вялікіх здольнасцяў, г. зн. не кожнаму па плячы. Паказальна тое, што рэлігія фармулюе гэтыя ісціны як догмы.

Прыдатным падаецца тут прыклад адной з дамінантных сфер чалавечага жыцця — кахання. Мушу ўдакладніць тут сваю пазіцыю: прырода ідэнтыфікацыі аб'екта кахання, відаць, біялагічнага кшталту. Для падаўжэння роду выбіраюцца лепшыя, прыгажэйшыя партнёры. Але ісцінай ёсць тое, што кахаюць не толькі прыгожых.

Рэальнасць культурнасацыяльна-палітычнага кшталту такая, што нашу вялікую праўду — Беларусь павінна быць беларускай — топчуць нагамі. Гэта выяўляецца ў недапушчэнні развітых, самастойна мыслячых, кампетэнтных, свядомых беларусаў да ўдзелу ў фармаванні культурнага бытавання народа (беларусам нацягваюць фальклорныя "штонікі", іхнюю гісторыю зноўку крэмзаюць нажніцамі, ажыццяўляецца штучная культурная экспансія суседняй краіны, грошы зноў ідуць пераважна на ўтрыманне рускага школьніцтва і рускіх ВНУ і г. д.).

Але не будзем спяшацца з высновамі. Нам важна яшчэ ведаць, ці няма за тымі, хто топча, нейкай больш высокай праўды альбо і наогул ісціны, — каб не атрымалася, як у той байцы: "Вось учора рада-

насці альбо нейтральнай пазіцыі наяўны заняпад не меў бы месца.

Культуралагічны доказ дазваляе прызнаць за сфармуляваным палажэннем статус ісціннага. У прыродзе існуе ўсеагульны закон разнастайнасці праяў пры ўнутраным адзінстве свету. Калі існуе каля дзюх тысяч моў, сярод якіх беларуская па ўжытковасці далёка не апошняя, то не людзям дабівацца яе скону: як не іхня заслуга разнастайнасць моў, так і не іхні клопат — іх уніфікацыя.

Падмацаваць нашу фармулёўку ў прынцыпе, як і аслабіць яе дагматычную завостранасць, дазваляе праўдзівае выказванне Вандрыеса, што ў прынцыпе людзі гавораць на адной мове. Маецца на ўвазе, што мова наогул ёсць мысленча-знакавы адбітак адзінага свету з яго суб'ектна-аб'ектнымі, атрыбутыўнымі, акалічнаснымі дачыненнямі ды прэдыкацыйнай апісаннем спосабу бытавання суб'екта ў свеце. Гэтае сцвярджанне прыярытэтнасці вобразнай сферы, якое пацвярджаецца вопытам імкнення ўсёй жывой прыроды да павелічэння камфортнасці існавання (што з'яўляецца спружынай эвалюцыі паводле Дарвіна), амаль скасоўвае паняцце "родная мова", але пры грунтоўнай тыпалагічнай тоеснасці (ізаморфнасці) моў паміж імі, акрамя нерэлевантных, на наш погляд, разыходжаняў ва унікаліях ёсць

няў, якія альбо падмацоўваюць яе, альбо ўступаюць з ёю ў супярэчнасць.

Рэчаіснасць з кароткім абсягам больш вольнага сацыяльнага развіцця натуральным чынам вылучыла запыт рэалізацыі разглядаемай ісціны, але і непазбежна спалучыла яго з двума запытамі іншага кшталту: змена формы ўласнасці ды мяжа фізічнай выжывальнасці з-за эканамічнасці крызісу. Гэтыя запыты не падймаюцца вышэй за праўдзівыя. Любая форма ўласнасці мае свае станоўчыя і адмоўныя бакі, і гэта не дазваляе ёй быць ісцінай у нейкай сваёй іпастасі, маючы іншыя формы як неісціны; праўда масавай нішчыміцы спрычыненая масавай жа недзеяздольнасцю людзей у посттаталітарным грамадстве — нармальным чынам здарова чалавек ва ўмовах адсутнасці вайны альбо стыхійных бедстваў не можа памерці з голаду. Тым не менш недастаткова падрыхтаванаму насельніцтву цяжка давесці магчымасць кан'юнкцыі разглядаемай ісціны ды наяўных праўдзівых запытаў, тым больш што наша грамадства відавочна знаходзіцца ў стане масавага псіхозу, пра які пісаў яшчэ Фрэйд, а традыцыя канфрантацыйнага мыслення, на жаль, спрыяе яму.

Неўратычны стан чалавека паўстае часцей за ўсё з-за пералічвання нервовай сістэмы нейкай дамінан-

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"
ВЫХОДЗІЦЬ
3 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір
НЯКЛЯЕУ

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ —
намеснік галоўнага
рэдактара
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС
РЕДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі —
2332-461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 2332-525,
2331-985

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай
думкі — 2331-985
літаратурнага
жыцця — 2332-462
крытыкі
і бібліяграфіі — 2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 2332-153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 2332-462
навін — 2332-462
мастацкага
афармлення — 2332-204
фота-
карэспандэнт — 2332-462
бухгалтэрыя — 2682-667

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыі
можна не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 4222
Нумар падпісаны ў друку
10.7.1997 г. у 17.30.
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ 3959/Г

Д 123456789101112
М 123456789101112